Lennart Karlfeldt

Nisse Toffelmakare och de andra

Ill. Albert Engström

NISSE TOFFELMAKARE

OCH DE ANDRA

HISTORIER FRÅN DEN SMÅLÄNDSKA
STÅNGÅDALEN

AF

LENNART KARLFELDT

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1936

Förord till den elektroniska utgåvan

Detta verk av **Lennart Karlfeldt** (1884-1940) med omslagsbild av **Albert Engström** (1869-1940), lånad på

Lennart Karlfeldt

HI^E TOFFELMAKARE

OCH DE ANDRALENNART KARLFELDT

NISSE TO FFE LM A K ARE

OCH DE ANDRANISSE TOFFELMAKARE

OCH DE ANDRA

HISTORIER FRÅN DEN SMÅLÄNDSKA STÅNGÅDALEN

LENNART KARLFELDT

STOCK II O L M ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1936INLEDNING.

För många år sedan satt det en resande främling på Vimmerby Stadshotell och beställde kräftor.

— Hur många, sa flickan och knixade lite kokett.

— Ja, vi kan börja med ett halvt tjog, sa främlingen.

På detta blev flickan lite undersam, men hon sa ingenting utan gick ut för att ordna åt gästen. Om en stund var hon tillbaka med en bricka på vilken tillbehören funnos, men under brickan höll hon en korg, som var rätt avsevärd och i den hade hon de tio kräftorna.

Nu var den resande en man som sett en del av världen och som lärt att inte visa sig förbluffad, men han gjorde dock en rörelse, som tydde på överraskning ty mer än en kräfta rymdes inte på hans tallrik och efter den fjärde var han mätt.

5— Ska det inte vara en till åtminstone, trugade flickan.

— Nej lack, sa mannen och sökte se oberörd ut. Vad kostar kalaset?

— Ja, det blir sjuttiofem öre för smörgåsbrickan och fyrtio öre för de fyra kräftorna och femton öre för drickat.

Främlingen betalade och vandrade ut med ett förvånat uttryck i ansiktet.

Ovanstående, fullt sanningsenliga händelse, berättar jag här för att läsaren ska ha lättare att erinra sig Stångån, vars rykte gått ut i världen genom stångåkräftorna. Någon kanske också erinrar sig slaget vid Stångebro, 1598, men stångå-kräftornas betydelse för det allmänna välbefinnandet liksom för Stångåns ryktbarhet torde vara av större betydelse än alla de strider, som så att säga speglat sig i Stångåns dunkla vatten.

Det är emellertid till denna ås småländska dalgång jag i denna bok för mina läsare och att jag huvudsakligast rör mig bland torpare beror på, att denna del av Stångådalen inte hade plats för storgårdar och herresäten. På åängarna växte endast starrgräs, som torparna med fara för sina liv, bärgade någon gång vid midsommartiden. Uppe i skogarna, en bit från ån, lågo torpen samt en och annan grå och fattig by. Ett par torpare

6hade dock hittat en sandås invid ån och delta var ju en fördel. Det var ju de som skötte om fisket.

När jag tänker på den tid som jag skildrar ser jag bara fattigdom och utslitna människor, magra djur och elände, men Stångådalens gubbar visste inte hur svårt de hade det. De trodde att livet skulle vara så och gladdes åt minsta ljusning samt åt varje liten knepighet, som hjälpte dem över dagens bekymmer.

Ja det var ett folk, ett storslaget folk, levnadskonstnärer helt enkelt. Deras oefterlikneliga förnöjsamhet lever i ordstävet: Jag sådde en tunna och fick en tunna, Gud vare mig inte mer skyldig.

Humöret hölls emellertid uppe på olika sätt och Guds välsignelse i fråga om barn flödade. Man bestämde inte barnantalet efter brödkakorna på den tiden och den dåliga ekonomien och andra gemensamma bördor svetsade mor och far samman i trohet och inbördes beundran. Den nya tidens sed alt skiljas och kasta allt ifrån sig när det ser omöjligt ut hade inte uppfunnits. Därtill var ansvarskänslan för stor. Man slet tillsammans, grubblade tillsammans och gladdes tillsammans, när det hela ordnat sig.

Och barnen växte upp i den kärva verklighetens skola och fingo lära sig att arbeta. Det

7var att arbeta för att leva och leva för att arbeta. De blevo pigor och drängar eller gingo herrskapsvägen och blevo husarer eller soldater eller gifta med sådana. En stor del reste också till Amerika och arbetade där, sände hem fotografier och en och annan dollar till julարna.

Ja detta var forna tiders Stångådal. Nu ser det annorlunda ut. An har sänkts och åängarna ligga under plogen. Nu äro de flästa torpen borta och byarna ha blivit burgna. Det har kommit en ny tid och nya fordringar på livet och därför skildrar jag den gamla, sådan jag minns den. En del av historierna har jag varit med om, en del har jag hört berättas. Jag tror att de samtliga spegla det gamla småländska kynnet och just detta är värt att bevara.

Björkhaga i maj 1936.

Författaren.

8När det brådskar.

Jag var väl tio år och Nisse toffelmakare var väl femtio eller så, men trots åldersskillnaden voro vi vänner. Nisse var desslikes min lärofader i många nyttiga ting. Han lärde mig jaktens konster och fiskets knep samt invigde mig i den vetenskap, som heter småländsk knepighet och som är något stort, något man kan leva av. Jag vet ingen som var så fullärd som han på detta speciella område och är övertygad, att han skulle tillerkänts professorskompetens i ämnet, om det nu funnits en stol för en slik kunskap vid något universitet. Men det gör det inte, vilket är dumt, då ett vidare utvecklande av lcnepighetens teknik skulle vara lika inkomstbringande som skottarnas världsbekanta snålhet. Tänk vilken flödande källa att ösa ur för jurister, diplomater och affärsfolk.

Men nu var det Nisse, en liten krokig små-landstorpare, med torpets fattigdom, nio ungar och obetalda reversräntor i hälarna. Men han

9var glad ändå, trallade och gjorde trätofflor på lediga stunder.

Tjuvsköt gjorde han också, satte ut snaror och sådant som erfordrades för att hålla gumman och de nio ungarna vid liv och på vårarna tog han lekgäddor i parti och saltade ner, för att nu inte tala om småfisk. Det hände också att han i nödens stund sköt med djaiamit i skogssjöarna och rakade till sig fångsten med en räfsa. Jakt vid lyse var också givande och det roligaste jag visste.

Men det var nu inte detta jag nu tänker på, utan på en förunderlig natt en försommar, en natt jag alltid ska minnas.

Vi hade fem nät ute och skulle vittja dem tidigt innan han, som rådde om fiskvattnet, kom och störde, så på kvällen förut gingo Nisse och jag ner i höladan och lade oss. Det var ju så överfullt i stugan att det var bäst så. Vidare var Nisses Lina lite dålig på något vis, så utdragssängen behövde en avlastning.

Som sagt, vi kröpo in i ladan och Nisse stängde om oss. Nu skulle vi sova i doft av hö och i ottan skulle vi fiska. Men frampå natten kom det någon och bultade och det var Hilma, äldsta flickan.

— Far ska gå efter Johanna, sa flickan.

10— Jasså, sa Nisse.

— Ja, det är bråttom.

Nisse fick också brått. Han dök på dörren utan att ta någon notis om mig ocli jag, som var både yrvaken och förskräckt hoppade också upp. Skulle Nisse ut så skulle jag också, för så kavat, att jag låg ensam i en hölada, det var jag inte. Men när jag kom ut så såg jag bara ryggen av Nisse kuta i väg över potatislandet bort mol fårhagen och jag efter. Det gick undan ska man tro. Över fårhagen in i skogen och ner på körvägen ocli vidare in på landsvägen. Klipp, klipp, klapp, klapp, sa det under tofflorna, för det var fruset på nallen.

Vart i herrans namn skulle det bära av? Jag funderade så jag höll på att snava över trädrötterna och så denna rasande brådska och mitt i natten. Nu hade jag råkat ut för något som jag inte begrep och Nisse bara småsprang, framåtlutad, pustande och ivrig. Han hade tydligen fått storbud.

När vi kommo till Brostugans sommarträda stack Nisse in på denna och tog kurs rakt på stugan och då begrep jag ju att ärendet gällde Vimans Johanna, men sedan begrep jag inte mer. Begrep än mindre när Nisse smög omkring stugan tills han kom till köksfönstret. Där höjde han

11handen, som om han länkt knacka på, men han bara knackade som i luften. Det var som om han inte vågade, men så fann han på råd. Två steg från fönstret tog han av sig trätofflorna och ställde sig och slog ihop dem.

Det var egentligen en lustig syn att se honom stå där. Han såg så liten och ynklig ut och detta klappande med ena toffeln mot den andra verkade trolldom på något sätt. Men han hade inte klappat länge förrän en gardin drogs undan och ett ansikte blev synligt bakom rutan.

Då lutade också Nisse sitt ansikte mot rutan, som om han velat pussa henne där inne, Johanna, som grinade fult och elakt.

— Dä ä toffelmakaren, sa han.

— Ja dä va klart, kom det snäsigt bakom rutan och så föll gardinen ner igen.

Det blev också snart klart, det som närmast skedde och det var att Johanna kom ut på förstubron och då gjorde Nisse helt om och stack i väg. Han före och Johanna efter. Nisse ålade i väg med skräcken i hälarna och skräcken var Johanna, som kom omedelbart efter, för det var nu så att Johanna var känd att kunna vara elak i munnen och nu var inte Nisse upplagd för samtal. Det var dock ingen överhängande fara, för Johanna var tung och ovig. Inte olik ett ölfat

12med bastanta ben under och huvudet i ylleduken såg ut som en upp och nedvänd tratt. Det sa kipp, kipp efter Nisse, men domp, domp efter Johanna.

Ja det blev den gamla vägen i omvänd ordning och med skräck i bröstet följde jag med i svängarna.

Vad i all världen skulle Nisse med Johanna?

På denna bävande fråga fick jag aldrig något svar, för när vi väl kommo hem till toffel-makarens gick Nisse in i ladan och jag följde.

— Va är dä, sa jag.

— Dä gamla vanliga, sa Nisse och så somnade han, som en som gjort sitt och lämnat resten åt andra och på morgonen voro vi tidigt på benen och vittjade.

När vi sedan kommo hein och höllo på med näten kom Hilma, flickan, springande på sandkullen.

— Dä ä e flicka, sa hon.

— Jasså, sa Nisse och fortsatte med att vrida fisken ur maskorna.

— Ja kom in så får ni kaffe.

— Har Johanna gått?

— Nää.

— Ja då väntar vi ett tag.

13Men då Johanna dompade i väg över potatislandet gingo vi in och drucko vårt kaffe under tystnad och runt om oss sussade nio ungar i olika ställningar och i Linas säng såg jag ansiktet av en till, som jag inte kände igen. Det var frestande, men jag hade lärt att man inte ska fråga om allting.

14Kristningen.

En månad eller så dröjde det innan flickan skulle döpas, men då måste Nisse gå till prästen och undra.

Nu var toffelmakaren fin. Grå byxor och svart långrock och långstövlar. Riktiga långstövlar med lädersulor och klackjärn samt stroppar och på huvudet hade han en gammal skarphatt, tre nummer för stor. Klockkedjan av mässing saknades inte heller på den dubbelknäppta västen.

Vägen till prästgården var lång, så toffelmakaren hade tid på sig för att tänka. Och han tänkte också en hel del. Barn är en Guds välsignelse, tänkte han ocli det hade han erfarit. Det är inget som så driver till arbete som en hungrig barnskara och Nisse blev överens med sig själv om han nog inte skulle ha gjort hälften så många trätofflor i sin dag om han inte haft gumma och barn. Sålunda verkar barn pådrivande så att något blir uträttat här i världen och det är ju en välsignelse det med. Och sedan

15så blir det ju folk i världen och då det finns mycket folk så är det många som behöver tofflor och så blir det mer arbete för folk. Ja barn ä en välsignelse, inte tu tal om det.

Men så kom han alt tänka på att det är bäst med lagom av allting och en lagom välsignelse var nog bäst och nu hade han tio barn och det kunde väl anses lagom. Inte alla hade så pass, så nu fick det väl vara färdigt, menade han och han hade hört att en skräddare i en slik siluation kallat den elfte pojken för Knut och sedan så fick skräddarens hustru inga fler barn, så det var nog bäst att han, Nisse toffelmakare, hittade på något sådant han också, men frågan var då vad han skulle kalla flickan.

Han grubblade länge och väl där han knäade fram över vägen, men till slut hade han det, om nu bara kyrkoherden ville vara med på saken, han skulle kalla henne Sista Maria.

Inte för att Nisse var katolskt sinnad eller så, men han tyckte om namnet Maria och han inbillade sig, att om han lade detta till Sista, så skulle det ta skruv och han skulle slippa fler dopfärder.

Nisse var därför rätt nyter då han vek in i prästgårdens trädgård och gick sin andaktfulla vandring uppför grusgången. Men han hade i

16alla fall inte det självförtroendet att han vågade gå till höger in på expeditionen direkt, utan han vek av till vänster och gick in i köket. Det var som lite tryggare den vägen. Så hade han gått alla gångerna förut och så gick Lina och han då de togo ut lysning i den gamla prostens tid.

— Jasså fabrikören är ute och går, sa kyrkoherdefrun, som stod i köket. Hon var alltid så lustig och hade sina tillar och benämningar, men hon var bra och hon bjöd på kaffe.

— Ja, jag skulle nog som villa råka kyrkoherden ett tag, om dä passar sej?

— Joo då, men vad är det nu fråga om, det är väl inte något ledsamt.

— Nä för allan del, sa Nisse och flinade, dä ä bara dä gamla vanliga.

— Men inte har väl mor Lina fått ett barn igen? Kyrkoherdefrun såg nästan förskräckt ut.

—• Jo, dä ä nog så det, men bara en flicka, å den ska heta Sista Maria, för nu så ska dä bli slut.

— Det va då värst. Jasså det ska bli slut nu, ja det är inte för tidigt, för stugan rymmer nog inte fler tänker jag.

Så fick Nisse gå genom rummen in till kyrkoherden och där blev samtalet ungefär enahanda som i köket. Kyrkoherden tyckte också att det

17kunde vara nog nu snart, mest med tanke på Lina därhemma i toffelmakarslugan och visst kunde flickan heta Sista Maria. Det var ju ett ovanligt namn, men det lät inte illa och kunde detta namn sådan verkan åstadkomma så det hlev färdigt med barnökningen så var det bara bra. Det skulle bli husförhör i Skäktefall och dit hade ju Nisse bara en halv mil, så det blev väl lämpligt att komma dit på fredag i nästa vecka klockan tio.

På delta fick Nisse kaffe och en stor påse med lite av varje och så var han klar och gick.

Detta var hans andra vandring för denna flickunge, så fäderna få också slita.

Nästa blev dopdagen.

Då var han på benen tidigt, för han skulle raka sig och ta på den fina stassen igen och inor Lina, som var uppe och i full verksamhet, hade lagt rena kläder i korgen och runtom hela tillställningen virade hon ett rent kluttäcke, för det var kallt på morgonen och Nisse skulle dra lilla Sista på dragkärran. Innan han koin fram till husförhörsgården skulle han gå in till Engbergs Sara i Motfall och be henne ordna till lite så ungen var som den skulle under högtiden. Men Nisse skulle inte dra benen efter sig för flickan blev nog hungrig innan han kom hem.

18Så bar det av. Sista åkte mjukt i sin korg fast kärran hoppade i hjulspåren och hästen, Nisse, larvade på enligt order.

Först bar det av nerför Åsliden och sedan kom han till Vibo by och där kom det ut folk, mest fruntimmer. När Nisse kom färdandes på detta sätt så var det ju ingen hemlighet vad ärendet var och alla skulle de vika upp lite och se på det söta barnet och så skulle de prata och undra hur många Nisse egentligen hade därhemma.

— Jasså, det är det tionde, ja vi kunde tro det fast Fia uppe i byn sa i går kväll att det bara var nio, allt som allt. Ja, dä ä mycke dä, Nisse.

— Ja, dä ä mycke, medgav Nisse, men så ä dä slut nu. Vi ha alltid tänkt oss tio, lade han till för att visa att det inte var hafs och slarv det hela. Men nu så är det färdigt.

Så skrattade käringarna misstroget och Nisse knäade i väg med sin Sista.

Ock allt gick som tänkt. I Motfall blev flickan omsedd och sedan blev hon döpt och hela hus-förhörsroten var vittne och när inga faddrar fanns så steg prästfrun upp och lät anteckna sig och när så skedde så ville också nämndemansmoran vara med och efter henne kom klockarfrun och kyrkvärdsmor så det var ingen ände på välviljan och efter dopet fick Sista mat av en bondhustru

19och Nisse fick kaffe och sockerkaka och en hel påse kaffebröd med hem till Lina, för om än Nisse fiskade och sköt lite olovandes så var han inte illa sedd och det han tog i skog och sjö unnade man honom. Det är en välsignelse med barn.

Så det var en lyckad dag, fast mor Lina var så orolig att hon kom och mötte en bra bit på vägen, för hon kunde ju inte veta hur välsignat bra allt var ställt.

A

— Och sånna faddrar du!

Nisse var så glad då han berättade att han nästan hade tårar i ögonen och Lina måste sätta sig en stund på vägkanten medan hon hörde på.

— Men du, sa hon sedan Nisse berättat färdigt, va heter flickan?

— Sista Maria.

-— Sista Maria, dä va elt underligt namn.

— Ja, men så ä dä den sista och det funderade jag ut då jag gick till prästgården, fast jag inte sa något och Sista dä betyder den sista.

— Vi ska hoppas dä, sa toffelmakarmor.

20Abborr Ii unden.

Ja den här historien är kanske lite för enkel för att kunna tjäna som exempel på småländsk knepighet, men jag drar den i alla fall, i full förvissning om dess odisputabla riktighet.

Boven i händelsen är toffelmakaren och någon hjälte finns inte och händelsen har tilldragit sig i Stångådalen.

Där, på en sandås, låg Nisse toffelmakares fallfärdiga, men barnfyllda stuga och snett över ån, som här bildar sjö, bodde häradsdomaren och i häradsdomargården bodde hovrättsrådet Bogren på somrarna.

Häradsdomaren fiskade inte och hovrättsrådet hade för länge sedan slutat med sitt mete. Man slutar rätt snart med denna sport i Stångån, för säga vad man vill om smålandsabborrarna så nyfikna äro de inte. Men de gå i nät och toffelmakaren håvade in och gick upp till hovrättsrådet och sålde.

21•— Men hur bär Nisse sig åt, sa hovrättsrådet, som trodde alt abborrfångst ovillkorligen ska göras med krok.

— Ja säj dä, sa Nisse och sedan sa han ingenting mer.

Men så en dag då Nisse kom med fem kilo, som vanligt, var inte hovrättsrådet inne, men hovrättsrådinnan tog hand om sin fiskargubbe och satte fram välfägnad och efter pilsnern och andra nubben vart Nisse talför.

— Jo, om nu hovrådsrättsinnan vill höra på å lova tiga mä't så ska jag tala om hur tess jag fiskar, sa han.

— Nä, få höra, sa hovrättsrådinnan.

— Jo si jag har en liten abborrhund, å när jag har honom i båten å vi kommer till abborrgrunden så skäller han, å sen så hoppar han i och simmar runt grunden så abborrarna stockar sej på ett ställe å då håvar jag bara opp.

Nisse fick dra denna ovanliga metod en gång till och så fick han den tredje nubben och övergick till små närmande i all kärvänlighet, fast han nog inte hade mycket för det. Men i alla fall, trevligt var det, så länge det varade. Till slut så letade han rätt på luvan och gick under det han funderade över skillnaden mellan ett så utstuderat fint och rart fruntimmer som hov-

22rättsrådinnan och hans egen käring. För skillnad det var det, det gav han sig både den och den på.

Han tänkte på samma sak när han dagen därpå stod på vedbacken och sågade ut ämnen till sina tofflor, men blev avbruten av någon som kom. Han hörde steg nere vid åkanten och när han såg efter så var det hovrättsrådet.

Nisse hajade till i tro alt han burit sig illa åt dagen förut och att hovrättsrådinnan skvallrat om alt han klappat henne lite där man brukar klappa fruntimmer när man är lite i hatten, men blev lugnare när han såg att deri höge herrn såg glad och vänlig ut.

— Jo, sa hovrättsrådet, kan jag få titta lite på Nisses hund.

— Jo vars, sa Nisse sakta och undersam, men dä ä nog inte mycke å si.

— Nä, men i alla fall. Han går ju på abborrar.

Nu kände Nisse att det började ordna sig i

galenskaperna och visslade fram sin gamla racka, som såg så pass underlig ut att den kunde misstänkas för allt, till och med att gå på abborrar.

— Får jag köpa den, undrade hovrättsrådet.

— Nää, kom det rätt bestämt från toffel-makaren.

— Varför inte? Jag betalar bra och Nisse kan väl få en annan.

23— Ja det förstås, menade Nisse och snöt sig, men si säljan dä vill ja inte.

— Inte för hundra kronor?

— Ja, dä ä ju pengar, medgav Nisse, men i alla fall.

— Nå, hundrafemtio då?

Nisse rev sig bak örat och började undra för sig själv om han inte skulle göra hovrättsrådet den väntjänsten och ta hundrafemtio, men beslöt krångla lite till.

— Ja si, sa han, nog för att dä ä rejält bjudet å nog för att dä ä mycke pengar för en fattig toffelmakare, men si jag har nu haft honom i sex år, ända sedan han var valp, å dä käns svårt si, å va dä anbelangar att han går på abborren så ä dä som så, att dä nog är mera som en historia, något som folk tror bara.

— Kan tro det, sa hovrättsrådet menande, men i alla fall så är här två hundrakronosedlar.

Då högg Nisse yxan i huggkubben och gick fram till hovrättsrådet.

— Ta'n, sa han, ta'n, fast det blir svårt för mej, å svårt för käringen, å svårt för ungarna, men pengar dä ä ju pengar. Och på detta krossade Nisse en tår, som det tycktes.

— Ja, vi säger väl tvåhundrafemtio då, sa hovrättsrådet, som var en god man. Nog vet jag

24alt det är bra betalt, men då det även är en känslosak så vill jag inte knussla.

— Tack för det, sa Nisse och kopplade upp hunden, som hovrättsrådet sedan drog i väg med.

Nisse stod en stund och såg efter dem, men sedan hoppade han jämfota och kastade in både verktygen och toffelämnena i vedboden och gick in till gumman och barnen.

Hovrättsrådet och hans abborrliund är en annan historia.

25Älgjakten.

Officiellt höll toffelmakaren på det som rätt och riktigt var. Den som betalt för björkbottnar skulle ha björkbottnar i tofflorna och kom det någon med eget läder så skulle det egna lädret användas. Var det avtalat på något annat sätt så skulle avtal stå och ingen bedragas. Sköts det älg på laga tid så skulle markägaren underrättas — men det var nu så sällan Nisse fick fatt på någon älg i de dagarna.

Nisse hade också en annan god sida. Det ban ämnade göra planlade han på det omsorgsfullaste och nu ska jag berätta.

På herrgårdsskogen låg en gammal tjärdal och nedanför tjärdalen var en liten myr och i myrkanten hade patron låtit fälla några tallar till husbehovsvirke. Timret var hemkört, men topparna och grenarna lågo kvar. Länge hade Nisse gått och spekulerat på denna ved, men respekten för patron gjorde att han bara tog en och annan börda då han liksom händelsevis hade sina vägar åt det hållet.

26Under en sådan där vandring fick Nisse se en älg ute på myren. En stor och i alla avseenden tilltalande älg och man måste förstå Nisse om han blev lite ivrig. Det var ju lite knapert i stugans matskåp och här gick en massa kött och vandrade omkring på mossen. Något måste göras och Nisse gick raka vägen till patron ocli undrade om han inte kunde få ta vedpinnarna, som lågo där vid tjärdalen. Han kunde ju ersätta dem på något vis.

Patron log och sa att det inte var mycket att ersätta, så var det så att Nisse ville ta skräpet och rensa upp lite på marken så var det honom väl unnat.

På detta hade ju Nisse laga skydd när han gick där och rotade i skogen och så skulle han få ett lass ved, om inte annat. Men var gång han gick bort till tjärdalen hade han bössan med och medan han arbetade hade han den dold under en rishög. Det skadade ju aldrig att vara försiktig.

Så en dag mötte Nisse älgen. Den kom med långa kliv på myren och var i det stora hela oberörd av Nisse och hans förehavande, så oberörd att Nisse fick sitt tillfälle. Ett skott small och en älg slog upp med frambenen, som om den tänkte kasta sig bakåt och därpå föll den och

27blev liggande och på detta vart det tyst en kort stund, men så började Nisse kvista sina toppar igen, precis som vanligt. En timme gick och en till, men då gick Nisse sakta fram till älgen och ordnade en stund och när han gick

tillbaka drog han en stor trädgren efter sig så att det skulle se ut som om han varit ute och hämtat ved.

Dagen därpå stod han uppe hos patron igen.

— Ja, tack snälla patron, sa han, nu har jag fått ihop veden, men det är så mycket snö i skogen så jag tänkte bara fråga om jag vid tillfälle skulle få låna ett par oxar och köra hem den.

— Gå till rättaren så får du nog det, sa patron.

Och Nisse fick sina oxar och i kvällningen for

han ut i skogen, styckade älgen och lassade. Det var ett försvarligt arbete, men Nisse arbetade med liv och lust och när han fått på köttet och det nödvändigaste lade han grenar och ved över och så knakade det i väg genom småskogen och Nisse stod fram på föran och körde, glad, rik och skinande belåten. Nu voro alla sorger stillade för en god tid framåt och nu skulle tolv personer få mat.

Så styrde han ut på körvägen ocli från körvägen kom han ut på landsvägen och där kom — patron.

— Ja tror det går lungt, sa han.

28— Ja, jag hittade några ruttna stockar, som jag lagt i botten, men patron har då så bra oxar så . . .

— Du har väl händelsevis inte sett någon älg, nu när du gått i skogen. Jag har en älgtjur som brukar hålla till nere i mossen.

— Joo då, sa Nisse. I går kom han, men blev visst rädd så han stack av ner åt byhagarna. Men han är nog snart tillbaka.

— Nåå, det kliade väl inte i fingrarna på dig när du såg honom?

Patron log lite så där mittemellan elakhet ocli vänlighet.

— Ja, nog är det lite retfullt förslås, medgav Nisse, men ska dä jagas så ska dä ju göras enligt lagen. Överheten bär inte svärdet förgäves. Å tack nu för veden å för lånet av oxarna. Patron är snäll mot den fattige.

— Ja, tack ska du ha, sa patron och så skildes de. Nisse, glad över att det var så pass kallt att lilodet stelnat i älgen och patron över att han kunnat hjälpa Nissekräket lite. Men på natten sov Nisse illa. Han låg bara och tänkte på hur det såg ut på jaktstället ute på myren. Tänk om patron tog sig för att gå och titta på sin älgtjur och om han kom på stället. Då blev det inte roligt.

29Men nästa dag var Nisse på benen i ottan. Allt ris han kunde få tag på bar han ut där älgen fallit och sedan satte han eld på rishögen. Patron hade ju sagt att hän skulle röja upp lite efter sig, som tack för veden, och nu röjde Nisse, röjde och gjorde rent efter sig. Skogsbiten blev finkammad på ris och ute på myren blev det en askhög.

Tre veckor efteråt mötte Nisse patron.

— Behöver du mer ved, sa han, så kan du få göra rent efter hugget i kohagen, för borta vid tjärdalen gjorde du det bra.

— Tackar allra mjukast, sa Nisse och sken upp. Ja, jag tycker att får en hjälp så ska en göra vad en kan.

— Dä är rätt, sa patron och klappade Nisse på axeln.

Och hem gick Nisse med lätta steg, för nu kände han sig som en alldeles utmärkt och rättskaffens person och så var det ju lättsamt att veta, att patron hade varit där ute på myren och att han ingenting sett. Skräcken hade väckt Nisses samvete och det hade varit som lite oroligt en tid, men nu fick det somna igen. Det var lugnast så.

Det var lugnt hemma i stugan också. Gumman åt och ungarna åt. Det var kokt kött och stekt kött och köttbullar varenda dag och med fyllt skåp kommer alltid goda ord och gott humör.

30Grannar emellan.

På Katebo utmark bodde två praktexemplar till gubbar och båda voro torpare under Katebo.

Den ene helte Tun. Han var rödhårig och hade en räv bakom vart öra, och i stugan hade han Lina och elva ungar av olika storlekar. Torpet låg på en sandås, så födan kom inte av sig själv, vilket syntes på både Tun och gumman hans, och en mera smalbent gubbe än Måsse Tun har aldrig funnits. Något berodde det väl på, att ban var långbent också och hade smala byxor med skinnskoning på knäna. Han gänglade i väg som en nyfödd älgkalv.

Men det var ett gott huvud på den magra kroppen.

Den andre gubben hette Viman. Han var liten och smått fet, beroende på att han var jägare och tjuvsköt, varigenom han fick lite mer omväxling i dieten. Käringen var däremot mager, och det berodde i sin tur på, att hon fick äta först sedan Viman och hans tre pojkar ätit.

31Det var bara på höstarna i älgtiden Lovisa Viman fick äta sig riktigt mätt.

Så begåvad som Tun var nu inte Viman, men det fattades inte mycket. I varje fall var han så klok, att han begrep att en smålandstorpare inle helt ska lita till sin ordinarie inkomstkälla utan därjämte även bruka medfödd fintlighet. Ett ärligt rackarstreck, som gav vinst på ett eller annat sätt, fick man inte försumma. Elaka människor påstodo, att det var Vimans Lovisa, som tänkte ut dem och gubben som skötte praktiken. Så äktenskapet var rätt så lyckligt.

Båda gubbarna hade ko på sina torp, vilket hör till historien.

Viman hade en rätt vacker en, som mjölkade bra, då Tuns ko stod sin, så Tun fick köpa mjölk hos Viman till ungarna. Annars var Tuns ko bra den också.

Men så en dag kom Vimanskan in och funderade med gubben sin.

Det var något galet med kon. Hon hade inte ätit riktigt på flera dar, kunde hon vara sjuk, tro?

— A, dä ä väl inte så farligt mä dä, sa Viman.

Men när han fick se kokräket, vart han betänksam. Hon drack inte ens mjöldricka, och när en torparko inte dricker mjöldricka, är det allvarligt.

32När så Tun kom klivande frampå kvällen, hade Viman sin plan klar.

— Jasså, du har ingen mjölk du, sa han.

— Nää, sa Tun, och ingen får vi på ett par månader än.

— Ja, men ä inte dä svårt, undrade Viman.

— Jo, visst ä dä svårt och särskilt nu då vi ha småbarn, men va ska en göra?

— Nä, va ska du göra, tyckte Viman och tog upp dosan.

Så snusade de.

— Men jag har tänkt, sa Viman om en stund, jag har tänkt, att om vi skulle byta kor. Ja, jag säger dä bara som en väntjänst, å så ä dä så, att vi dricker så lite mjölk.

— Ja, dä vore inte ofatt, sa Tun, ger du mej ett par tior emellan så må dä vara hänt.

— Nu ska du inte prata dumheter, tyckte Viman, men ge du mej femtan reksdaler, då kan du ta hem koa i kväll.

Tun rev sig i huvudet och funderade.

— Nä, sa han sedan, du förstår, att om några månader så har du en nykalvad ko om vi byter, så nog ska jag ha mellangift. Men jag ska va nöjd med en tia. Det är mitt sista bud.

— Vi byter jämnt för gammal vänskaps skull,

8. —

Karlfeldt, Nisse toffelmalcare.

33menade Viman, som ville visa sig generös av lättbegripliga skäl.

— Dä får bli som jag sagt, kom det bestämt från Tun, som måttade åt mjölkhämtaren för att gå. Ska det bytas, så upp med tian.

— Ja, här är den, sa Viman. Dina barn behöver mjölken och vi fattiga ska ju hjälpa varandra här i livet. Men kom ihåg, att det är för barnens skull.

Så tog Viman ner en lykta och så följdes gubbarna ut och ledde ut kon, och Viman blev med till Tuns för att få tillbaka sin på samma gång. På hemvägen log han i skäggstubben. Nu hade han betalt Tun för en annan affär för ett år sedan.

Dagen därpå kom Tun i ottan.

— Kon ä ju sjuk, sa han.

— Va säger du, sa Viman, va har du då gett henne?

— Hö.

— Ja, dä är sant, erinrade sig Viman, den kon är så. Då jag köpte henne, åt den inte på en bel vecka, inte förrän hon blev van vid fähuset och Lovisa, men dä går nog över. Ho ä så förståndig den kon, så en kunde få medalj för henne, om dom såge efter dä, men farligt ä dä inte. Ho står och less, förslår du. Det är

34med henne som med nämndemans piga, som kom frå Blackstad, ho åt inte heller första tiden.

— Men ho hade ju fästman, sa Tun förvånad över liknelsen, å inte . . .

— Ja, dä förstås, häktade Viman i, dä förstås, men låt henne stå och fundera över ditt sjögräs, så ska du se att ho äter dej ur huset till slut.

— Må dä, sa Tun och gick hem, medan Viman följde hans vinglande gång med ett brett grin.

— Men han kommer nog tillbaka menade Lovisa, som mycket undrade hur detta skulle sluta.

Men det kom ingen Tun. Man väntade varje dag en hel vecka och man väntade en vecka till, så Viman blev smått orolig, och en dag gick han över till Tuns för att se hur det blivit.

— Hur är det med kon? sa han.

— Dä ä bra, sa Tun. Nu äter ho så dä knastrar.

Och lång i synen stod Viman och såg på djuret. Nu var hon kurant igen, och Viman måste nästan hålla sig i båsbalken för att inte trilla omkull i förargelsen.

— Ja, tack ska du ha för bytet, sa Tun. Dä var nog det bästa kobyte jag gjort i alla mina dar, för om jag ska va ärlig, så har den kon, du har därhemma, nog tappat en tand vad dä kan

35bero på. Så ska du sälja, får du nog kosla på tanddoktor åt na.

— Jasså, sa Viman, ja dä går så, när en vill vara människa och låta ens grannar få dä bra, när en vill vara god och göra välgärningar.

— Ja, dä ä kanske dumt, sa Tan elakt. Och därmed gick Viman.

På hemvägen gick han igenom sin koaffär. Hade kon dött för Tun, skulle han känt sig nöjd, för då hade allt varit som det skulle, men nu var det tokigt så det förslog. Nu hade han fått en ko som inte mjölkade och som hade dåliga tänder, och dessutom hade han måst ut med en tia kontant. Och mot detta hade han lämnat bort sin fina mjölkko och måste gå till Tuns och köpa mjölk.

— Dä ä ditt fel, sa han till Lovisa när han kom hem.

Men Lovisa gitte inte svara.

Dagen därpå tittade han sin ko i munnen och fann att två tänder lossnat, och sådant är ju säljfel. Sedan tog han vittnen på saken och gick till länsman för att ta ut stämning på Tun.

Någon rättvisa ska det väl vara i affärer.

36Krigstillstånd.

Gubben Viman stod på sin vedbacke och funderade på om han skulle sätta på ett nytt yxskaft när han fick se Tun komma farande över höstplöjningen med en harvkrok i händerna. Viman hajade till. Harvkroken var betydelsefull och den fart Tun satte var också betydelsefull. Vidare hade han hatten i handen så håret flög omkring skallen på honom och snuset om munnen och det var betydelsefullt det med. Viman kunde räkna ut att Tun sökte någon som han hade hopp om att kunna slå fördärvad i en handvändning och Tuns kurs tydde på att det var Viman som var i åtanke.

Viman såg sig om efter något lämpligt att försvara sig med, men fann ingenting, för yxan var utan skaft och skaftstumpen, som låg där på stickebacken, var väl kort i förhållande till harvkroken. Det skulle bli ojämnt på något vis och Viman var ingen hjälte. Således såg han sig omkring en gång till och kröp under log-

37golvet och delta i rätta ögonblicket, för just som trätofflorna slunko in var Tun framme och mättade slag med harvkroken och hade det slaget träffat hade Viman förmodligen aldrig kunnat sparka käringen i ändan mer, vid tillfälle av kärleksgnabb. Nu tog slaget bara logväggen och det gjorde Viman ingenting, för nu var han inne i sin trygga fästning och där hade han ett femtiotal krakstörar med spetsiga ändar uti fall Tun skulle komma på den idén att sätta plytet mellan stenarna i stenfoten.

Men Tun aktade sig. Han sprang i stället omkring logen och hoppade jämfota och svor på, att där under logen skulle Viman få ligga tills han svalt ihjäl, och för att ge eftertryck åt sin vilja slog han harvkroken i väggen så det lät som när man bygger hus.

At allt detta låg Viman och småmysle i sin krakstörshög under det att han då och då sökte komma åt Tuns bakhasor med sina trälansar och det var inte hans mening att bara snudda vid hälsenorna. Var det krig så var det och var Tun tokig så skulle han behandlas därefter. Ibland råkade han också och då hoppade Tun till och svor på, att om inte Viman kom ut omedelbart så skulle Tun vara karl att sätta eld på hela logen.

38— Gör du det Tun, sa Viman, för logen är försäkrad så det räcker och i Västervik har di häktet, å passar du inte där så har di ett dårhus också.

— Ja, dä var däsamma, tyckte Tun, bara jag får slå in pratkvarnen på dej din lushund.

— Va för då då, kom det lugnt från Viman.

— Jo, för att du skrävlar å ljuger. Eller har du inte sagt till nämndeman att jag tiggt mej till att få byta mej till din ko och att jag lurat på dej ett kräk utan tänder, å sen har du varit hos länsman för att stämma mej. Var det kanske inte du som föreslog affären. Kan du neka, rackargubbe?

— Va har du gjort då?

— Jo, jag har varit hygglig mä dej och av ren barmhärtighet gått och trott gott om dej din utstuderade räv.

— Va dä barmhärtighet också då du tjuv-vittjade mina nät i höstas och tog livet av min katta för att ta kräftor på na?

— Ja, dä va bara som ett lite kvitto på din vana att tjuvbeta min sjöäng, din stryker, och käringen dins vana att prata lort om mina ungar. Jag kan inte hjälpa att du bara fått tre lunsar till pojkar, fähundar, som äro till spektakel för både Gud och människor. Men det var nu

39detsamma för nu ska du ha stryk och kommer du inte fram så ska jag riva ner logladan din å göra kolved av

den.

— Snälla du, börja med taket, så är du snäll, för dä ska jag i alla fall lägga om när som helst. Du har ett gott dagsverke för dej om du tar av det på en vecka med din arbetstakt. Du ska få maten på stället och snuspengar. Kanske en sup också om du är duktig.

— Var skulle du ta den, skrävelmakare.

— Ur hörnskåpet i stugan.

Nu lugnade sig Tun och började gå och lova omkring lite på backen. Viman sa heller ingenting, men ban låg kvar bland störarna. Det blev vapenvila och Tun begrundade fredsvillkoren.

— Ja, det är kanske dumt att bråka, sa han om en stund.

— Såå, du tycker det, kom det från Viman. Ja tycker också att dä är dumt, å nu ska jag in och ta mej en kaffehalva, å du kan börja med logtaket.

— Å va inte dum nu, tyckte Tun. Vi ha varit grannar i så många år å nu ska vi sluta fred, men du förstår att jag blev arg, å så har Lina legat efter å skällt.

— Ja, den du, sa Viman och kiev ut.

40— Ja, Lovisa din, den duger den också. Hade inte du tagit henne så hade hon nog fått gå enbett.

— Ja, å inte hade jag då tagit din Lina, dä kan du anteckna.

— Nä, men nu har vi dorn.

— Ja, vi har så och äktenskapet är oryggligt, som det heter.

— Å heligt, å sådant.

— Ja mycke, sa Viman och glodde mot solen. Ska vi gå in å ta en halva på dä?

Och så bar det av in till Viman och där sutto gubbarna och talade rart om god grannsämja och när de blevo lite mer i tagen talade de vackert om käringarna, för Lovisa gick över dem och följde med i buteljen med ögonen. Talade om den första tiden, om kärleken och blevo rörda, fällde tårar och togo varandra i famn, så det såg riktigt bra ut ända tills Tun började hovera och slänga sin gamla hatt lite vårdslöst så den hamnade i ett fat fruktsoppa och då vaknade Lovisa. All den ilska hon känt över gubbarnas supande fick utlopp och i detsamma fick Tun lerfatet i skallen med fruktsoppan och äpplebitarna och hela kalaset och ganska illa utstyrd åkte han ut på gården, där han fick en trebensstol i sällskap.

— Nu går du hem, sa Lovisa.

41— Rackarpack, sa Tun och skickade tillbaka stolen, sora hamnade i lingontunnan.

— Skulle vi va släkt, undrade Lovisa och smällde igen dörren.

Inne vid fönsterbordet satt Viman och skrattade, för egentligen såg Tun rolig ut där han stod på gårdsplanen och strök fruktsoppa ur håret.

42Julkalas.

Det var väl så att gubbarna spelade varandra spratt emellanåt, voro ovänner emellanåt och svuro varandra timlig och evig ofärd då och då, men dessemellan voro de grannar och goda vänner. Då bytte käringarna ostmjölk och gingo över till varandra och »kramade kaffepannorna» medan munnarna gingo och intresset var stort beträffande det lilla som hände i krokarna. Och hade en piga råkat i olycka eller en dräng gått ur tjänsten på olaga tid så var det rent av högtidsstunder. Då fick pigstackaren sitt och drängens husbondfolk synades i sömmarna, för att få utrett och fastslaget, att i den gården var det då inte gott att vara.

Nog kan det skvallras i småstäder och nog skvallras det i byarna, men intet är, eller var, som det skvaller vilket

fyllt torparstugorna genom tiderna. Där har nyhetshunger och okunnigheten firat rena orgier och denna last, liur hemskt den än farit fram liar varit den enda enande länken,

43den nyckel, som öppnat hjärta och mun och kommit inbördes strider att förblekna. Så skvallret har ock haft sin mission.

Men man möttes också rent officiellt utan att skvallret var huvudsaken och det var vid bröllop, begravningar och barndop, samt julkalasen och nu minns jag ett julkalas hos Vimans.

Det var ju så att torparkolonien utgjorde en julkalasring, om jag så får säga. I varje torparstuga skulle det vara ett julkalas, så alt den som blev bjuden någonstans skulle få tillfälle att bjuda igen och ve den, som inte gjorde sin plikt. Det var ju detsamma som att lura grannarna på något gott och på ett angenämt avbrott i det vanliga vardagslivet. Men det var ingen lätt sak, för det gick inte ann att bjuda endast de äldre. Det var så att hela familjerna skulle ut, för annars var det inget nöje. Skulle mor Tun ha sina nio ungar hemma så kunde hon lika gärna stanna hemma själv. Nio ungar kunna ju hitta på en del när de släppas ensamma och den risken ville ingen stå.

Som sagt, Vimans skulle ha kalas och dit väntades Nisse toffelmakare och Tuns och ett par andra familjer.

En hel vecka arbetade mor Viman med att skaffa mat och göra i ordning och kalasdagens

44morgon började hon och pojkarna att ställa i ordning i stugan. Fällbordet flyttades ut på golvet och bräder buros in och lades på bockar, för så många stolar fanns inte att de kunde räcka.

När detta var gjort tog mor Viman fram två lakan och lade på bordet. Om jag inte misstar mig så var det bröllopslakanen och dessa hade visst gått i arv från hennes föräldrars bröllop, och för att göra det riktigt fint så lade hon dem så att spetsarna kommo mitlpå bordet och där ovanpå ställdes osten på en flat tallrik. Runtom denna runda hemost sattes sedan tefat på vilka lades rökt korv och kokt korv, stekt fläsk, kokt kött och köttbullar, kalvsylta och pressylta och vad mera annat som fanns. Huvudrätten stod i köket och kokte och det var i regel en gryta med kött och en med risgrynsgröt. Så nog fanns det mat.

Så frampå kvällen började folket komma. Först kom toffelmakarens borta i björkskogen och jag minns hur det såg ut. I täten gick Nisse själv, nyrakad och i blågrön långrock till vilken hörde dubbelknäppt väst och grå hemvävda byxor. Omkring halsen hade ban en halsduk, som var knuten på ett konstförfaret sätt och på huvudet hade han en grön styvhatt.

45Efter Nisse kom den äldsta av ungarna ocli sedan den därnäst och så vidare. De höllo ett visst mellanrum, så det såg ut som en hel liten folkvandring, ty vi ska betänka alt ungarna voro tio och sist i raden kom toffelmakarens gumma, så de voro tolv personer.

På fruntimmersvis gick gumman och förmanade.

— Ta nu i hand och hälsa hövligt. Nig och bocka och snyt er inte inne. Spring inte fram till bordet som om ni vore svultna och säg alllid nej tack om dorn trugar er. Dä ä inte fint att vara angelägen. Stora först och bytingar sedan.

Och så ålade den långa raden fram över stigen och när de kommo till Tuns avtagsväg så kom det en liknande rad från det hållet. Det var då först Tun, som gänglade i väg på sina långa ben och efter honom kom nio ungar och sist mor Tun, även hon förmanande och ivrig att allt skulle gå slädat till.

— Om vi vore där snart, sa Tuns äldsta flicka, för jag är så hungrig så jag kan dö. Vi ha inte fått någon mat på hela dan.

— Hut unge, sa Tun. Om du inte har magen full jämt så lever du nog ändå.

Nu bar det så till att Tuns kommo ut på vägen så tidigt att de fingo gå i täten. Det var alltså en karavan på elva personer och så en på tolv,

46så det var lyckligt att de två andra familjerna, som stodo och väntade bakom logen vid slipstenen, inte voro mer än åtta tillsammans. Det blev ändå trettioen, mer eller mindre hungriga personer som omsider började ringla in i Vimans lilla stuga.

Tun gick in först och började ta i hand och tacka för sist och sedan kommo de andra trettio och togo i hand och tackade, krusade och skrapade av fötterna innan de äntligen kommo på sina platser. Det var som ett församlat bönemöte då alla bänkat sig och man kan gott säga att en förväntansfull stämning rådde, för det var nog i de flesta fall så, som Tuns flicka sagt, att det varit dåligt med maten förut på dagen.

Men det blev inte mat med detsamma. Först skulle det bli kaffe och en god stund förgick innan man enat sig om vilken av mororna som skulle gå först och börja. Till slut enades de dock orn att gå alla på en gång och så började det roliga, fast mororna Tun och Lina toffel-makare hade ett snärj med att hjälpa sina yngsta och ha ögonen på de äldsta, så att de inte buro sig illa åt på något sätt, för gubbarna voro inte för sådant. De började för övrigt så smått med små nätta kaffehalvor och kommo i gång med lite skrävel, så att när maten omsider var dispo-

47nibel så gingo de först, utan krus och bildade åthävor och så var surret i gång.

Nu söps det och åts av hjärtans lust och fruntimmerna hjälpte ungarna och lite längre fram fingo gummorna sin lilla sup och sedan fick var och en sköta sig själv och därmed var maten slut. Det var bara osten kvar, för den var så beskaffad att den räckte, men nog krympte den.

Så efter gröten började småungarna somna i hörnen, plockades upp och lades i en hög vid spisen, för att inte vara i vägen. Ett par fingo ont i magen av allt de satt i sig och så måste de skötas om och samtidigt började gummorna öja sig över hur det skulle bli på hemvägen.

— Sup inte mer nu Nisse lilla, sa Lina. Du ska veta att vi få nog bära hem ett par av barnen.

— Inte en droppe mera, sa Tuns käring till sin make. Nu har du fått så pass du behöver.

— Håll käften käring, sa Tun.

— Dä ä rätt, sa Nisse. Inte ska en väl ta käringarna med på kalas för att di ska bestämma.

— Nä, egentligen så skulle käringar och ungar få bli hemma, menade Tun. Dom har en ju i vardagslag.

— Ja, särskilt din käring, tyckte Nisse, som kände sig kavat.

48— Som om din skulle vara någon slags ängel. Jag vill då inte byta utan att få bra mycket emellan.

Men då tog Nisses Lina eldtången och ställde sig över gubbarna. Hon sa ingenting, men gubbarna tystnade och sutto stilla och då lade hon bort tången med en min som ingav respekt.

Värdfolket lade sig inte i detta. De hade nog med att bära in och ut och slå i för att få bordet klart för kaffet, som nu skulle in igen. Det var ju inte något underligt som hänt och man kände varandra. Kanske litade man också på Lina, som visste vad hon ville. Det skulle också gått bra oin nu hennes lilla Nisse hade hållit sig i styr, men det gjorde han inte. När mor Viman kom med kaffepannan på en bricka så stack han fram handen och skulle pillra lite skämtsamt på värdinnan och följden blev den att hon tappade brickan och slog Nisse i skallen med skärbrädet, som brödet legat på.

— Ä du närgången, sa hon och skulle just slå till en gång till, men då kom Tun och tog henne om livet, snavade och föll baklänges och log mor Viman med sig i fallet.

— Dä ä rätt, sa Nisse, ge'na en puss under bordet du Tun, det är nog längesen hon fick någon av Viman.

4. —

Karlfeldt, Nisse toffelmakare.

49Men nu vaknade mor Tun.

— Han pussar inte dit, sa hon, för då ska han få veta att han lever.

— Ä låt en försöka, sa värden och sökte ta det skämtsamt. Dä är honom väl unnat. Ja kan ju få en puss utå dej i stället så ä vi kvitt.

— Opp ungar för nu ska vi gå hem, sa Lina, som tyckte att det roliga nått sin kulmen, å du Nisse öppnar inte munnen mer i kväll.

—• Sa du dä Lina, sa Nisse och drog sig undan, för just nu var Tun ocli värdinnan komna i ett litet handgemäng, som dock omsider avstyrdes.

— Ja, dä va Nisses fel, sa Tun.

— Håll käften fyllhundar, sa Lina, för nu ska vi tacka för oss. Tack ska du ha Vimanskan å tack ska du ha Viman. Det är tid på att gå nu, innan det blir något mer galet. Ska en gå bort å ha trevligt så ska en låta gubbarna bli hemma. Di ä ju inte belevade ett enda dugg. Välkomna till oss om fjorton dar.

— Tack för dä, sa mor Viman, som nu var lugn igen.

Och så tackades det och under denna omständliga ceremoni glömdes allt som varit så det såg riktigt anständigt ut när bänkarna avfolkades och gästerna, som en lång ström, runnö ut genom förstudörren. Men ute i skogen fick Nisse sitt

50och efter vad det hördes blev inte Tun utan han heller. Men det var ju ingenting att fästa sig vid. Så brukade det gå till och om fjorton dar skulle man till Nisses.

— Ja, dä va dä, sa Lina toffelmakare, när hon sent omsider kröp ner under fårskinnsfällen hos sin Nisse.

— Ja, dä va dä, sa Nisse.

— A nu ha vi vårt kvar, men dä ska väl gå, fast besvärligt ä dä. Men dä säger ja då, att inte blir dä mycke starkvaror.

Just då tvärsomnade Nisse.

51Vår fiske.

Ja torparkolonien är borta nu, men jag minns gubbarna, som bodde där en gång.

Palmskog, helte en och han var född bondson, men det hade gått bakåt med det världsliga. Nu satt han på ett litet torp, där han envisades att leva på stor fot, så långt det nu var möjligt. Han hade fem, sex nötkreatur fast han bara hade foder till två, men de sex voro därefter.

Klang, hette den andre och han bättrade upp torpareländet med att fuska i smedsyrket och arbeta fick han, för han var billig. Mest lagade han bondmorornas sönderbrända grytor och ibland fick han vässa uppslitna harvpinnar med mera sådant. Men han brände upp järnet så pinnarna kroknade och då svor bönderna, men nästa vår voro de hos Klang med bråten.

En bit från torpen låg ån och den hade de ingen nytta av, men på vårarna, då gädda och brax lekte kände de sig lite oroliga över all den mat som sam omkring och var oåtkomlig, för

52gubbarna hade inga fångstgrejor. Det var bara toffelmakaren på Strandkullen och så banvakten, som hade slika verktyg.

Men så en vår satte patron på herrgården en gammal flatbotteneka i ån nedanför sin åäng och då vaknade smeden. Ett drag kunde han väl skaffa sig och alllid kunde han få något.

Så frågade han rättaren och fick låna både eka och drag och därmed var han fiskare. Men i samma veva fick Palmskog nys om saken och därmed gick han till banvakten och fick låna båt och drag, så nu skulle det bli fiska.

Ja ån var lång och gubbarna skulle samsas. Det var inte fråga om att bli ovänner för sådana småsaker och så skulle de ro ut en morgon. Klang norr på ån och Palmskog syd på, men vänskapen var inte så stor att de kunde gå

samtidigt och samma väg, för avunden är en mäktig känsla och därtill kom andra saker av hemlig natur.

Gubben Klang var först ute och gjorde sina turer, men Palmskog hördes strax efter leka med årorna borta på sitt vatten. Det var en vacker morgon och solen stack upp i skogskanten. Kärr-fåglarna voro i farten och små dimbankar flöto som lätta moln för morgonbrisen. Men gubben Klang hade inte sinne för naturen och inte

53synnerligen mycket för fisket heller, hur underligt det än kan låta. Han salt bara och tjuvtittade bortåt Palmskog och märkeligt nog så tittade Palmskog nyfiket tillbaka. Det var som om de inte tordes lämna varandra ur sikte, gubbarna.

Men så i ett fick Palmskog annat att göra. I en hast vart ban ovanligt verksam och då skrattade Klang hjärlinnerligt för sig själv. Det var också något att skratta åt, för i aktern på Palmskogs båt sköt en vacker vattenstråle rätt upp och Palmskog arbetade med hatten för att hindra översvämningen, men strålen var envis och i villervallan gick ena årån över bord.

Först arbetade Palmskog tyst på ett sätt, men då han stod i vatten till knäna och båten fastnade på en gyttjebank, började han bli otålig och till slut skrek han.

Då rodde Klang sakta fram, beredd att uppträda som räddare, men han kom inte brådstörtat på något vis, för han unnade nog Palmskog en liten blöta. Men i nödens stund och i yttersta minuten skulle han lägga till och — men så hände något. Mittunder hans sittbräda kom det också vatten. En liten rund stråle stack upp och den var givande. Det kom vatten så

54Klang blev blöt lite överallt och i ett tag var ekan halv.

Nu hade han inte tid med Palmskog och skrattet tystnade, för nu vart gubben fullt vettlös av skräck. Han var nämligen fegare än Palmskog och drog i med ett tjut som borde hörts en mil i stilla morgonstund. Och Palmskog skrek han också och orerade. Men så vart det tyst om en stund. Båda båtarna stodo på grund en tio meter från varandra och i vattnet sutto gubbarna och blängde. Nu var det klart för dem att faran var över. De skulle inte drunkna, men de kunde få sitta där tills det kom folk.

Först sa de ingenting, men detta blev till sist outhärdligt och då började Klang innerligt och hjärtligt tala om för Palmskog vilket ärans fä han egentligen var och Palmskog lade också ut sina tankar om Klang och på uppriktigheten var det inget fel. Så friskt och utförligt har det inte skällts på den ån sedan Hedenhös, för så gammal är den ån.

I två timmar lade gubbarna ut texten, men då frös Palmskog om fötterna och tyckte att han borde ta sig något före och därmed kiev han ur båten på vinst och förlust och bottnade, tog båten på släp och stövlade mot land.

55— Sicken djäkel, sa Klang för sig själv, men vågade inte göra efter, för Klang var liten och hade korta ben, då Palmskog var rätt lång. Men det kändes inte trevligt att vara ensam i ån och när han såg Palmskog bereda sig på att gå hem, måste han till sin stora förargelse ta till bönboken.

— Men snälla du, sa han, inte ska du gå ifrån en kamrat i sjönöd.

— Jo, sa Palmskog, men jag ska gå hem till käringen din och meddela skonsamt. Du kan gärna bli där du är, för om en stund så stiger vattnet och då är du dödens, smerackare. Di drar upp stämborden vid bruket klockan sex.

Nu bleknade Klang. Stämborden hade han aldrig tänkt på och dö ville han inte.

— Nä men snälla du, skrek han, snälla du gå inte ifrån mej, täta båten din och ro hit och jag ska tacka dej i alla mina levnadsdagar. Tänk på gumman min därhemma och tänk på att du kan rädda ett liv. Jag ska be prästen ge dej medalj. Nä gå inte, gå inte.

— Jo, jag går, sa Palmskog. Hoppa i och gör pinan kort. Vi ska dra opp dej i eftermiddag och begrava dej ordentligt. Tänk också på att gumman din kan behöva några nådår innan hon dör.

56Nu grät Klang, men det såg inte Palmskog, för han gick.

Ja nu var Klang ensam och nu visste han inte hur han skulle göra, men han förstod att något måste göras innan vattnet steg, för då var han såld. Det var kanske en möjlighet att han kunde plumsa i land om han hoppade i. Gud kanske tänkte på en gammal syndare i nödens stund och gjorde ett under, fast någon egentlig anledning fanns det inte. Han hade nog syndat väl mycket och gjort sattyg, så om nu Gud gjorde som Palmskog, så var det inte så underligt, men i alla fall, bättre dö fort än långsamt och så — halkade han och drullade i, föll mjukt och fann sig sittande på åbotten med huvudet över vatten. Han satt och funderade en god stund, men kravlade sig omsider upp och kom i land.

Uppe i skogskanten träffade han Palmskog, som satt och vred vatten ur strumporna.

— Jasså du kommer din raclcare, sa kamraten.

— Ja, retar dä dej, din mördare, undrade Klang.

— Sa du mördare?

— Ja, dä sa jag, och så var trätan i gång igen och denna blev så uppiggande att gubbarna röko ihop och tampades rätt duktigt tills Klang sna-vade och blev liggande på en myrstack, trött, våt och fräsande ettrig. Men då gick Palmskog och

57så fick nejden ro. Det var bara en liten smed som satt på en stubbe och plockade bort myror ur kläderna.

Men hemma satt Palmskog en stund efteråt och begrundade historien. Att det var han som borrat hålet i smedens eka, det visste han ju, men att smeden skulle vara så full av ont att han borrat hål i Palmskogs, det kunde han inte begripa, för till sådana bravader fordras det ju företagsamhet också.

58En mystikant.

Husaren Sporre bodde i ett litet torp på Åkroka bruk och vart vida berömd för sina vackra ben. Han kom alltid i eleganta stövlar och med byxor i ridbyxmodell och det var saker som drog fruntimmersögon. En stor spektakelmakare var han också, vig i munnen och fri i talesättet och var rustliållarmoran aldrig så rund och gamaktig så nog kom Sporre och tog henne om livet lika glad, som då han fick fatt på morans dotter. .

Det var ju så, att den tidens manfolk inte visade sina fruntimmer någon öppen kärleksbetygelse i vardagslag, så det som kom var välkommet och när det så kom från en sådan som Sporre så vart det rentav rart. Att Sporre var gift hade ingen betydelse, det gjorde det hela bara mera intressant, för vanliga gifta karlar hade man gott om. De voro som döddansare vid sidan om en sådan dunderkarl, som den glade husaren.

Men så en vår kom lantmätaren till Håkulla by och Sporre blev hans hantlangare och därmed

59var sommarglädjen räddad åt den byn. Det var ett nojs om kvällarna så de mera ålderstigna bondgubbarna spådde himmelens straff över alla dumheterna och på hösten kom det och blev så pass grundligt att det var fråga om extra hus-förliör, för att få rätsida på det bela.

Det var så att lantmätaren for hem ett tag i augusti, för att rita kartor och när han for fick Sporre i uppdrag att ta vara på instrumenten tills att lantmätaren skulle komma tillbaka och det gjorde Sporre. Han satt en bel kväll i Sven-Olsas kök och torkade och gned på allehanda apparater och över honom stod husmoran och frågade om allting. Nyfikenheten är vägen till visdom.

Sporre berättade också, bredde på och lade ut, gjorde sig intressant och fick kaffe.

— Nå, vad är dähär, sa moränn till slut och fick tag i ett litet vattenpass.

— Ja dä, sa Sporre — tänk om jag skulle tala om det.

— Ja gör dä. Det ser lustigt ut.

— Ja, dä är en mystikant.

— Va ä dä då?

—• Jo, om någon — ja vet inte, det är lantmätarens privata apparat, men om mor Fia lovar tiga så ska jag säga det — jo lantmätaren har

60köpt den i Paris och har den för att prova troheten hos fruntimmer.

— Va sa, sa mor Fia och lade ifrån sig vattenpasset med en hast.

— Ja det är inget skoj, sa Sporre allvarligt, men jag vill inte att historien ska komma ut. Men om ett fruntimmer håller i mystikanten och vattenkulan går upp i övre halvan så har det fruntimret varit otroget mot sin man och är det fråga om en flicka så får man tänka vad man vill om henne.

— Dä va då förskräckligt, sa mor Fia och steg tillbaka från bordet där den farliga apparaten låg.

— Men nog törs väl mor Fia ta i den, undrade husaren.

•— Nä bevara mej, sa gumman och slog ifrån sig med bägge händerna. Jag tror inte på sådana dumheter.

— Nä, men försök åtminstone.

— Aldrig. Vem kan veta hur en sådan där kula far.

— Ja, det får vi se, menade Sporre.

Det blev i alla fall ingen provning den gången utan »mystikanten» lades in i papper och skulle förvaras i en låda.

— Ja, jag lägger den här, sa Sporre, men gå nu inte och fingra på den.

61Så gick lidén och om en månad var Sporre åter och tog fram sina grejor, men då han fick tag i vattenpasset tittade lian på mor Fia ocli skakade på huvudet.

— Det är någon som rört på den, sa han.

— På vilken, sa gumman ocli sökte se obesvärad ut.

•— På mystikanten. Neka inte.

— Ja, jag får väl bekänna då, sa Fia och såg skuldmedveten ut. Si dä var så att jag hade kaffebjudning här på min namnsdag ocli då var här ett trettital fruntimmer, både gifta och ogifta och då kunde jag inte låta bli. Jag ville se lite hur det var ställt.

— Nåå?

— Ja, jag skäms att tala om det, men liur dom höll så . . .

— Nä men, talade mor Fia om . . .

— Nä då, nä då, di fick bara titta på den, å hålla i den och sedan gick jag och såg hur det blev för var och en och kan husaren tänka sej — ja det är så man kan bli mörkrädd mittpå ljusan dag — men så sant jag står liär så finns det inte ett ärbart fruntimmer i hela byn, inte ens lärarinnan . . .

— Ett sånt spektakel.

62— Ja, dä ä då dä minsta man kan säga. En begriper inte hur di kan hinna med allt elände.

— Ja, tiden är ond, sa Sporre filosofiskt.

— Dä har den alltid varit, sa mor Fia, men nu är den urusel.

— Nå då vet vi det då, menade husaren, men nu ska vi tiga med det och se om det inte kan bli bättre framdeles.

— Ja, om så väl vore — men säj mej, finns det inte sådana där apparater för karlar också?

— Nää, dä gör dä inte.

— Nä jag kan väl tro dä. Dä är förstås karlarna som lia funnit opp den där mystikanten, kan jag tro, å di aktar sej nog för att finna opp något som kan ge besked om dom, för så är det alltid.

Nu gick Fia ut och slängde igen dörren och husaren tog sina apparater och gick också. Nu var väl den här historien ur världen. Trodde han.

Men det var den inte. Fia gick länge och bar på den ensam, men till slut blev detta omöjligt och så fick en väninna del av den. Det blev ett intimt och givande samtal och det kunde pratas, för väninnan hade inte varit med på det första kalaset så om henne var inget ont att säga. Man gick igenom hela byn och man gissade på saker och ting och menade att nog hade man

63trott en del, men detta var nu något som gick över alla förmodanden. Nu hade man fakta.

En vecka efter detta var hela historien ute. Hela byn visste om provningsmötet, om apparaten och resultatet och därmed vart det eld i berget på allvar.

Vartenda fruntimmer svor på sin oskuld, men höll inte för otroligt att de andra voro lite äventyrliga och så kom det till stånd en käringträta som aldrig i mannaminne varit känd eller beskriven. Och flickstackarna gräto och trätte de också och mor Fia fick sitt så det fräste. Till slut kom hela spektaklet fram till karlarna och då vart det än värre, för här var ingen tröst att hämta. De hade väl aldrig väntat sig något så storstilat roligt och så blandades gråt och skratt om vartannat och slutet blev att det måste bli byastämma för att dryfta saken. Så här bråkigt kunde det ju inte få vara i längden. En del yrkade på extra husförhör, för att få medling och hjälp, men då steg Sporre upp och tog fram mystikanten, talade och sade:

— Vi ska inte skratta åt fruntimmerna eller tänka illa om dem utan var och en ska gå till sig själv. Här är apparaten gubbar, sätt i gång och prova själva och se hur det slår till. Del var ju som lite galet att fruntimmerna fingo tag i den,

64men nu när det har skett ska karlarna provas också. Vem vill börja? Det är inte bara otrohet i gärning som uppenbaras utan allt i tanke och ord också.

Nu vart det tyst i stämmolokalen. Det var bara en som såg ut som lite intresserad och det var enda närvarande kvinnan, änkan Danielsson, som svarade för sin åtting i denna församling.

— Ja prova dom han Sporre, sa hon, prova hela högen och skriv opp'et.

— Ska, ska vi, sa ordförande och såg betänksam ut.

— Nää, sa majoriteten.

— Joo, sa änkan.

Men då steg lilla Pilblad, snickaren, upp och sa:

— Tokdjäklar, sa han, dä ä ju ett vattenpass, ett sånt där nymodernt. Ge Sporren stryk, för dä har han ärligt förtjänat. Dä ä ju skoj alltihop, men ett jädrans elegabelt skoj.

— Har dä inte varit någon provning då, undrade änkan Danielsson, inte så lite besviken, för det var hon som inte var med på det märkeliga kaffekalaset.

— Provning, skrek Pilblad, provning, hocken kan prova kärlek med vattenpass. Nä, en sådan apparat är nog inte uppfunnen än, å nu går vi hem.

5. —

Karlfeldt, Nisse toffelmakare.

65— Stämman ä slut, sa ordförande och såg sig om efter husaren för att säga något, men Sporre hade gått till Sven-Olsas drängstuga för att låta sin bravad beundras av skrattande drängar. Men det dröjde länge innan han fick ta rusthållar-mororna om livet, men de tittade efter honom i alla fall, för han A^ar ju en märkelig karl, det var ban.

Det skedda hindrade emellertid inte att Sporre fick sitt kaffe och sina supar när han på våren kom för att rida till

Ränneslätt. Då var han i uniform ocli då . . .

— Han ä allt bra grann, sa mororna.

— Ack ja, kom det från döttrarna.

— Ta en sup till, det är lång väg, sa rust-hållarna.

66En midsommarnatt.

Smed-Pelle på bruket hade en käring som var nykterist, religiös och svartsjuk och som Pelle inte var någondera delen så var det som det var med kärleken också.

Var det någon som bjöd så tog Pelle sin lilla tuting och i religiöst hänseende var han neutral. Beträffande svartsjukan så skulle han inte haft något emot att genom handling ge Amanda rätt, men den saken var omöjlig varför han led o-skyldigt, till stor grämelse.

Han led av en annan orsak också, för i hörnskåpet bakom kaffeburken stod en liter konjak, som gumman använde vid sjukdomsfall. Blev hon lite förkyld så tog hon ett spetsglas och kallade det medicin. Ja Pelle påstod att hon drack konjak även vid känningar av liktornar och nageltrång. Men Pelle blev aldrig sjuk, åtminstone inte så pass att det vankades konjakskurer.

— Du måste låta bli, sa Amanda, för du är inte med i någon förening och har inte givit

67löftet och den som inte givit löftet är inte stark i frestelsens stund. Får du en vill du ha fler.

Nä, Pelle hade inte givit löftet och så fick han se på medan Amanda kokte kaffe och bryggde kask och han kom aldrig att tänka på att ge löftet för att bli stark nog för att få skåla med sin Amanda.

Men så blev det midsommar och Pelle hade lov av kusken att få bli med om ett kvarter, men så måste kusken fara bort och därmed blev Pelle utan sin lilla muntration. Han satt alltså hemma och surade då de andra smedarna tittade in till varandra och hade festligt.

Men då sa Amanda något, som blev början till oanade händelser.

— Ja tycker du ska gå ner te ådammen å tvätta fötterna, sa hon.

Nu hade Pelle en inrotad motvilja mot kallt vatten, så han konstrade och ville inte i väg, men Amanda ville och då gick han omsider, men han var arg och slängde i dörren. Han var arg även när han satt på åkanten och petade i vattnet, för det bjuder en karl emot att lyda frumtimmer och stå under kommando. Men rätt som han satt där sken han upp. Nu jädrar skulle han dansa en midsommarvals med Amanda och nu skulle konjaken fram, sablar i det.

68Han blev sittande länge och begrundade sin plan, log i det svarta smedskägget och vart uppbyggd på något sätt. Kanske skulle det bli midsommarnattsvaka i alla fall, med kask och trevligheter. Få se, tänkte han och gick hem.

När han suttit en stund vid köksbordet började han nysa så de nystärkta gardinerna fläktade och om en stund fick han håll i ryggen. Snart hade han allvarlig andnöd och måste be Amanda bädda så han fick gå till sängs. Det var första gången han gått till sängs en eftermiddag sedan de blivit gifta.

Och Amanda vart nog lite orolig, så hon slängde ut sängen i en fart och Pelle kröp ner.

— Blir du nå bättre, undrade Amanda om en stund.

— Nå inte precis, sa Pelle och huttrade så sängen hoppade, du ska si att dä blir lunginflammation, så på en månad lär jag nog inte komma i smedjan.

— Va säjer du, sa Amanda och for upp. Nu blev hon riktigt förskräckt för Pelle tjänade tre kronor om dagen och Amanda var snål.

— Ja dä käns så, huttrade Pelle, å så värker dä i fötter å ben, värker som malande tandvärk. Dä kanske blir slutet också. Du vet Johannes

69i Åkulla han dog han efter att lia klivit i ån för att bärga näten.

— Ja, men han gick ju i vattnet hela dan.

— Ja, men en tål så olika, sir du, å ä så tiden ute. Ja å nu ä jag okänslig i ena foten.

Nu satte sig Amanda vid sängen och molteg. Hon tänkte över och räknade ut. Skulle Pelle dö så åkte hon på fattighuset och där var en fem, sex brukskäringar förut och hon såg hur de skulle fröjdas i sina svarta själar om Pelles Amanda kom. Då skulle hon få för gammal ost, som man säger. Så snäll hade hon kanske inte varit vid dem heller, för deras vägen hade inte hon tänkt att vandra. Men nu såg det farligt ut.

— Va ska vi göra Pelle, kom det sedan under-givet och nästan ömt.

— Ja, jag vet inte, sa Pelle, och detsamma gör det. Jag dör nöjd efter allt jordiskt elände och sen får du väl gifta om dej eller fara till någon av ungarna eller på fattighuset. Som jag nu ligger så kan jag ju ingenting göra, än göra upp med Vår Herre och dö i frid. Då slipper jag gnatet hemma och slitet i smedjan, så inte är det värst för mej inte.

— Nä, men tala inte så, sa Amanda och slätade ut bordduken där hon satt. Vi ska väl i alla fall hoppas att dä går över.

70— Ja hoppas det, sa Pelle, men jag känner hur det är jag. Jag brukar ju aldrig vara sjuk å då begriper du ju att det är något galet. Jag vill ju inte ut i ån, så inte är det mitt fel, men dä var nu detsamma. Jag förlåter dej, förlåter dej för att du varit hård och vrång, förlåter dej för att du körde ner mej till ån och så . . .

— Nä, nä Pellelilla, kom det så milt som Amanda kunde, tänk om vi skulle koka lite varmt kaffe och slå konjak i.

Nu plirade Pelle med ena ögat, men han sa ingenting.

— Hörde du va ja sa, ska du ha kaffe å konjak? Du ska si att det lenar.

— Ja, en kunde ju försöka, medgav Pelle, till synes likgiltig för anbudet.

Och med detta flög Amanda ut i köket ocli lick på kalfehurran och länge stod det inte på förrän kasken var färdig.

— Men jag vet inte, konstrade Pelle. Skulle jag dö och ha sprit i kroppen så gick det väl aldrig väl, eller va säjer du Amanda, som kan skrifterna?

— Dä gör ingenting, tyckte Amanda. Ta't som medicin.

— Ja men, ta lite du också, bad Pelle. Ta en kopp du också, så syndar vi i lag.

71— Ja, dä kan jag nog göra, sa Amanda, för jag är inte heller riktigt kry.

Och så fick Pelle sin kopp och så tog Amanda sin och så sutto de där och smuttade.

— Nå, ä du nå bättre, Pelle?

— Ja, dä käns som om det tänkte släppa lite i ena benet.

— Gudskelov för dä!

— Ja dä va ju roligt, menade Pelle. Men ä dä så att dä ska göra något så behövs det nog en kopp till.

— Ja kanske dä, sa Amanda och slog upp.

— Du tarvar nog en till du också, menade Pelle.

— Ja, sa Amanda och drog på det. Ja, men — ja för resten.

— Dä ä bra saker.

— Ja dä ä dä, när förståndet är med.

Och så smuttade de igen.

Nu hade Pelle fått två kaskar och började se ljust på framtiden, men han fick inte ge sig så med detsamma.

— Ja, nu lindrar det i benen, medgav han, men bröstet, bröstet. Aj, aj.

—• Nå då får du väl en till, så få vi si.

Nu började Amanda bli medgörlig.

— Ja om du tar också, sa Pelle.

72— Som du vill din stackare, sa Amanda och redde till den tredje kasken. Och så sutto de där och smuttade. Nu var nämligen Pelle karl att sitta i sängen och nu sa han skål.

— Skål, skål, sa Amanda och tappade glasögonen. Nu lindrar dä väl?

— Något, sa Pelle.

— Om du tar en till kanske du blir rikligt bra?

— Dä tror jag inte, sa sjuklingen, men dä hjälper va dä kan.

— Ja dä hjälper va dä kan, ja dä gör dä. Och så kom den fjärde koppen.

Nu bad inte Pelle om sällskap, för nu tänkte han på litern, men nu var Amanda i farten och nu smuttade ingen, nu dracks det klunkar och blev trevligt, så trevligt att ingen märkte hur den femte kasken kom till. De märkte bara att de i en hast blivit ovanligt goda vänner och nu måste de i en sjätte kask betyga varandra sin ömsesidiga kärlek och beundran och nu låg Amanda och grät med armarna om sin Pelles hals och i den ställningen somnade hon.

Pelle låg också och slöade, men så rätt som det var så kom han ihåg att det var midsommarnatt och därmed kravlade han sig upp. Det var ett snärj att få på sig kläderna, men det gick någorlunda och med det så rättade han till sin käring

73så hon låg gott och sedan gick han ut och in till Smedbergs, där det hördes lite muntert.

— Nä si Pelle, sa Smedberg.

— Ja, ja, ty-tyy-tyyst, sa Pelle, va lyyst å kom. Joo si du Sme-smee-Smedberg, kom ska du få si på en äng-äng-ängel. Kom, kom hitåt, ko,-ko-kom in. Siir du Amanda, sir du att ho ä full, full, som en, en kanon? Vasa?

Och Smedberg tittade, luktade och undersökte.

— Joo, jaa, sa han, ho ä verkligen full.

— Ja men du håll, hick, käften tess dä behövs.

— Jaa,

— Tack dåå.

Med detta gick Smedberg hem till sig och Pelle gick ner till åstranden och där satt han och beundrade soluppgången tills att bruksstugorna på andra sidan började dansa med båtskjul och tvättstugor. Då gick han hem och hävde upp Amanda på golvet, fick en kudde under huvudet på henne och la sig själv i sängen. Nu var han herre i sitt hus.

Och det blev han sedan också, för sen hade han hållhake på käringen. Blev det en fnurra så hotade han med skandal. Det var förstås inte vackert, men det var klokt.

74I början morskade nog Amanda upp sig, för hon var inte människa att minnas hur midsommarnatten varit. Det var som en oklar och dunkel dröm alltsammans, men en fast punkt i det hela var den tomma konjaksflaskan och inför den böjde hon sig och teg.

75En jungfru.

Hästhultet är en av de vackraste byar jag har sett. Särskilt på våren då körsbärsträden blomma och ängarna stå vita av liljekonvalj och smultronblom. Från den byn ser man ända till staden över mörk furuskog och hit kommer göken först, i yrans tid.

Åtta bönder bruka här stenig mark, men bruka den knepigt och med gott småländskt förstånd så det blir pengar över.

I min ungdom hade jag idel vänner där i stugorna och hos Nilsas var jag som barn i huset, för äldsta dottern Maja var gammal nog att vara min mor och hon borde ju enligt naturens lagar ha haft en liten krollhårig en, sådan som jag. Men hon hade ingen för hon var inte gift och då var ju jag så lämplig att slösa kärleken på, den kärlek som höll på att frysa inne.

Så hade jag mina vänner bland pojkarna och vi hade en fingerkroksklubb, övade och stodo i. För att kunna dra fingerkrok på gillen och

76auktioner var egentligen det finaste av allt. Jag var nu ingen överdängare, men det var inte gott att vara överdängare i detta lag där alla voro mästare.

En kväll när vi höllo till i Svante Jonssons vägskäl, höggo i och sparkade upp torvor och jordfasta stenar, för att få fotfästen, kom nämndeman och hade en främmande karl med sig. De sågo på vårt förehavande och rättade till tekniken här och där och berömde oss. Vi skulle nog göra byn heder vad det led.

Men så mitt uppe i allt kom Maja och gick förbi.

— Vem är hon, sa främlingen, nyfiket.

— Nilsas Maja, sa nämndeman.

— Ä hon gift, frågade den nyfikne.

— A nej, sa nämndeman och log i skägget, hon är nog jungfru.

Nu glömde jag i en hast fingerkroken och stod och undrade. Hur i all världens namn kunde nämndeman stå och säga att Maja var jungfru. Mitt tioåriga förstånd stod alldeles stilla för jag visste ju att nämndeman aldrig ljög. Nämndemän äro ju till för att tala sanning och det ha de svurit att göra, det visste jag. Men å andra sidan så visste jag att Maja var hemmadotter och visst ingen jungfru.

77På hemvägen gick jag och grubblade på detta och löste gåtan så, att Maja nog tagit tjänst hos sin far, för att få lite betalt och då var hon ju jungfru på sätt och vis, även om hon gick hemma.

När jag sedan, sent om sider kom hem till mitt, så berättade jag vad jag nu visste om Maja, men där var ingen som tog notis om mina funderingar och så styrktes jag i den tron att jag var på rätt väg och således betraktade jag Maja som jungfru i Nilsasgården.

Detta var på våren och på hösten blev det husförhör i Majas hem och jag var ju bjuden, fast jag hörde till en annan rote. Maja tyckte att jag skulle ha gott av att få läsa och förkovra mig lite i min kristendom och så ville hon så gärna ha mig där, jag som stod hennes gamla ungmöhjärta så nära.

Ja det var att plugga katekes en fjorton dar, för jag visste ju vad jag gav mig in på. Prosten var noga och ingen slapp med mindre än att tre frågor besvarades fullt korrekt. Och ingen kunde ju veta var han skulle dyka ner i de fem huvudstyckena.

Så kom den stora dagen och Maja tog in mig i köket och berömde mig och sa att jag var duktig som kommit och nu skulle jag få den bästa platsen framme vid prostens bord.

78Jag var ju gäst hos hela husförhörsroten på sätt och vis.

När vi väntat både länge och väl kom äntligen prosten med sin stora bok och sedan vi sjungit en psalm tog han fram församlingsboken och började räkna upp hushållen ocli anteckna ändringar beträffande tjänstefolk och sådant.

Det tog en rundlig tid, för prosten var noga även i detta och husfäderna fingo stiga upp och klargöra. När han så kom till Nilsas hushåll så var där ingen som svarade, för de hade annat att göra en sådan dag och prosten kunde ju begripa att de voro närvarande fast de inte syntes.

Han begrep också och var just i färd med att vända på bladet då han kom att tänka på en sak.

— Har dom ingen jungfru, sa han.

På detta var där ingen som svarade, för man svarar bara för sig själv på husförhör.

— Är det ingen som vet, undrade han vidare.

Då började jag att skruva på mig. Skulle ingen

upplysa om den saken så kunde jag och därmed steg jag upp och sa:

— Maja ä jungfru, dä har nämndeman sagt.

Nu blev det tyst som i graven och prosten

tittade på mig, men inte länge för det började bli som lite oroligt bland menigheten. Gubbarna vredo och vände på sig och gamla gummor

79rodnade som sjuttonåringar och så exploderade en stackare och därmed var gärdet uppgivet. Det blev ett skratt så taket kunde ha lyft sig och inte blev det bättre när Maja kom in och såg förvånad ut.

— Fråga henne själv, passade jag på att säga, full av förvirring över människornas underliga beteende, men prosten frågade inte. Han gick ut.

Nu minns jag inte mer av detta husförhör än att någon tog och ledde ut mig» ocli satte mig på en gungbräda ute på gården och där fick jag sitta tills jag gick hem, halvt medveten om att jag sagt något galet ehuru jag inte var karl till att räkna ut vari detta bestod.

Men jag fick veta det så småningom. Jag fick också erfara att Majas hjärta var slutet för mig för all framtid och ändå kan väl ingen påstå att jag sagt något förklenande om henne.

Det märkvärdiga var i alla fall att den gamle prosten, som hade så många omkring sig, aldrig glömde min ringa person. När jag mötte honom och hälsade drog han alltid på munnen och såg glad och bekant ut.

80Kattskrällen i Findleberg.

Det var vinter och kallt. Findlens sjö låg blå och blank som ett spegelglas och runtom Findle-bergstorpet hade Petter, torparen, skottat upp fina vägar, så att Lovisa skulle komma dit hon skulle utan att behöva jämra sig. Han hade också huggit ved och ställt i ordning, för så här års gick Petter inte gärna ut. När han inte satt och lagade nät så låg han på sängen och sökte studera ut när det skulle bli mat och kaffe.

På sängen bredvid Petter låg också huskatten, en gammal ålderstigen en, som givit upp praktiken här i livet och levde på mjölk och strömmingshuvud och vad mera som kunde förekomma. Med hungriga ögon låg han och följde husmor, för rätt vad det var kunde ju något inträffa som medförde en matbit och då kiev han upp och nosade i vrårna, hittade sin bit och lade sig medan han åt.

Ja egentligen levde katten på Petters oföretagsamhet och på Lovisas långmodiga sinne, för i

6. —

Karlfeldt, Nisse toffelmakare.

81två år hade det varit tal på att kattkräket skulle dö, men det hade inte blivit något annat. Petter hade alltid något förhinder och Lovisa var mera sällan påstridig. Men så denna vinter stal katten en dag Lovisas sista grynkorv och då vart måttet rågat. Nu skulle Petter göra sitt, om det för framtiden skulle bli någon frid i det huset.

— Ja i morron, sa Petter och snodde ryggen till.

— Ja låt si dä, då, sa Lovisa.

Nästa dag hade emellertid Petter glömt hela historien, men Lovisa var ovanligt enveten den här gången. Hon började efter frukost och hon höll på i ett om katten och frampå eftermiddagen fick hon äntligen Petter arg.

— De va då väl också tusan, sa han.

— Vara vad det vill, sa Lovisa, men nu ska det ske.

På detta puttrade Petter något, men började ta på lite kläder och rusta sig och under detta funderade han. Det fanns ju många sätt för en kattavlivning, men en gammal trotjänare vill man ju egentligen inget ont, fast man tar livet av honom och smärtfritt skulle det ske.

Petter gick ut i vedskjulet för att tänka vidare och där kom han till det resultatet att han skulle vidta en alldeles extra metod, en som var lite ovanligare och roligare än att hugga hål i isen

82och stoppa ner en säck. Han skulle ta död på katten med dynamit.

Från brunnsgrävningarna i somras hade han en patron kvar och den borde ju räcka.

Så vidtogs förberedande åtgärder. Katten, en säck, lite bindgarn och så dynamiten hämtades. Katten stoppades i säcken, som knöts igen och med en kniv fick Petter ett hål i säckboünen och genom det hålet fick han ut kattsvansen.

Precis så långt var allt ofarligt, men nu vidtog den högtidligare delen av anordningen och den var lite vanskligare, då Petter inte var van vid dynamit och sådant. Men han pillrade stilla och metodiskt, slog ett snöre om dynamiten och fick så fast sprängämnet vid kattsvansen, satte in en knallhatt på sätt som sådant ska ske och sist stubintråden. Det gick sakta, men det blev rätt och riktigt och när så allt var som det skulle tog Petter säcken på ryggen och gick ut på sjön.

Det gick inte vidare bra att promenera på glanskisen med Nisse toffelmakares patenterade albottnade tofflor, för det var halt, men det fick ju gå sakta, bara han kom lagom långt ut, så att inte stugan eller uthusen kommo i fara när det small. Det var en annan sak, som var vådlig också och det var om Petter halkade omkull och dynamiten tyckte illa vara i otid. Men det gick

83bra och så stannade Petter på ett lämpligt ställe och där lade han ner bördan på isen och tog fram elddon. Nu skulle det ske och nu skulle snart katten vara i sin himmel, om katterna ha någon. Första stickan slocknade och den andra också, men den tredje brann och så tändes stubintråden och därmed gav Petter sig av. Det var nog bäst att pallra på, för Petter hade ingen egentlig erfarenhet av hur långt en sådan stubin-tråd verkar, när den är verksam. Men kommen några famnar måste han se sig om i alla fall, för att konstatera om stubinen gjorde sitt och om katten låg kvar i sin säck. Han tittade också, men inte länge, inte ett ögonblick ens, för det lilla han uppfattade var mer än nog, nu var bäst att — ja jädrar.

Himmel vad Petter bar sig åt på isen. Tofflorna slängde han och gnodde i väg som en vettvilling eller så pass det nu gick att gno på lialis i strumpsockor och efter kom kattkräket, som klöst sig loss ur säcken och ville med hem och som var lite extra uppskrämd av tyngden, som satt fast i svansen och dunkade mot isen. För det var inget fel på laddningen. Stubinen den brann så ordentligt och tråden kortade av för varje sekund.

— Huu, Petter tordes inte tänka, bara gno, halka och balansera sig upp igen och så gno

84vidare. Det var ingen tid till undersökning av kattens vidare förehavanden och detta skulle också varit onödigt, för Petter begrep att katten begagnade samma hemväg som han själv. Måtte bara inte stubintråden räcka så länge att stugan gick och mer till. — Och förlåt oss våra skulder, som ha makten och äran och härligheten i nödens stund på yttersta domen ...

Petter visste inte hur orden föllo, bara vad han i denna dödsskuggans dal ville och med detta sprang han rakt in i

stugan och slog till förstu-dörren och hoppade bakom spisen och då small det.

Ja stugan stod kvar och Lovisa var kvar, men ute regnade det smörja på fönsterrutorna.

— Gode gud, sa Lovisa och knäppte ihop händerna.

— Ja det kan man säga, sa Petter och sökte titta genom rutorna, men när detta inte gick och han trodde att all fara var över, gick han ut.

Ja där var det som det var. Vedskjulet var borta och det andra huset var också borta och därmed hade ena väggen till svinhuset gått. Men grisen levde. Han sprang fullt vettskrämd runtom förödelsens styggelse och skrek som en brandkårssiren-

Petter gick och tittade. Det var inte roligt precis, men ved behövde han inte hugga på länge,

85bara plocka ihop och bära in. Väggar och tak och dragkärran och en kälke, bykså, svinhon och vävstolen, diverse åker- och körredskap var nu i kaffevedsformat, huggen, späntad och fin. Storbjörken vid svinhuset hade mist alla grenarna, så när som på en — och på den satt katten, den gamla katten, men lite illa medfaren där bak.

När Petter fattat allt detta grät han.

Senare på kvällen fick Lovisa ta rätt på grisen och ha in den i köket så länge och Petter tog ner katten under bestämda uttalanden om, att han för sin del aldrig skulle bära hand på det djuret mera och det löftet höll han, för när jag började skolan, något år efter denna händelse, så minns jag detta lite egendomliga kattdjur utan svans och med ett öra. Jag minns också att Lovisa fick koka fisken han skulle äta, för tänderna voro slut.

— Ja grisen var det heller aldrig någon ära med, brukade Petter säga, när han berättade 0111 det stora äventyret. Han vart fullt utbildat tokig på något sätt. Stod bara och hängde med huvudet och såg modstulen ut. Stannade i växten också, fast han åt rakt någorlunda. Fick väl någon skräll på något vis och vart grubblande.

— Ja en kan bli tokig för mindre, tillade alltid Lovisa.

86Ett äventyr.

Historien är från svunna dagar och förgångna år.

Kammarjunkaren bodde på Aholmen och levde på pengar.

Inspektören bodde på Åkroka bruk och levde på bruket, som han delvis förvaltade. Båda hade det gott ställt och båda voro ungkarlar. För kammarjunkaren hushållade Malin, ett rivjärn av första klass, fast hon var en ängel mot kammarjunkaren, för att få ha kvar platsen, som var synnerligen givande alldenstund kammarjunkaren inte var någon knusselmakare.

Inspektörens hushållerska hette madam Brolin, för hon hade i sin ungdonm varit gift med en garvare, som en kväll på våren, ett år, drullat i ett barkkar och fått lunginflammation och dött. Strax därpå kom hon till inspektören, i vilken hon blev kär redan första veckan. Men inspektören sades vara »hård» för kärlek, men folk pratar så mycket. Gifta sig gjorde han i varje fall inte.

87Kammarjunkaren och inspektören -voro vänner, mycket goda vänner. Fast nog var kammarjunkaren bra mycket finare, men när det är ont om umgänge så blir det så. De kommo hem till varandra emellanåt, men oftast höllo de till på stadens hotell och där blevo kvällarna ofta så korta att de måste sitta långt fram på småtimmarna och då hämtade kusken Johansson, endast Johansson, för han visste hur det skulle vara.

Först skulle han hjälpa herrarna i åket och sedan skulle han köra hem till kammarjunkarens och lämna av den herrn. Och då sovo både kammarjunkaren och inspektören, så det var lite omständligt. I regel fick han bära in kammarjunkaren och lägga honom och sedan fick han ovett av Malin, som sa, att om inte det fyllesvinet till inspektor funnes så skulle aldrig kammarjunkaren bli så full.

Sedan skulle Johansson åka hem till Akroka med inspektören och bära in honom, så att madam Brolin fick hand om sin husbonde, som då kom i goda händer. Hur goda fick Johansson aldrig veta.

Så en vinterkväll sutto de två herrarna och pokulerade. De hade gått igenom det vanliga programmet, men av någon anledning fortsatte de.

88— Men nu så ska vi väl fara hem, sa kammarjunkaren till sist. Vi gå.

— Ja, vi stiger opp, sa inspektören, å kan vi då gå så sätter vi oss en stund, men kan vi inte gå, då går vi.

De kunde gå och stannade följaktligen, men till slut somnade inspektören och då påkallades Johansson, som snart fick de två i åket och så bar det av.

När ban kom till Aholmen bar han in en av resenärerna ock lade honom varligt på sängen, fick sitt ovett av Malin och for vidare. Det var som att köra lik tyckte han, men det var ju som det var och skulle nog inte bli annorlunda.

Hemkommen tog han den andre och bar upp honom. Han var van att bära, så det gick fort och utan onödigt uppehåll. Som vanligt lade han sin börda på den bäddade sängen, men fick till sin fasa se att han förväxlat herrarna.

Johansson stelnade till av förskräckelse. Någon annan dumhet hade han väl begått i sitt liv, men denna var den farligaste av alla. I en hast gingo hans tankar till kuskbostaden, till hustru och barn och så vidare ut i ett ovisst fjärran. Nu skulle han få avsked, nu skulle han få det svårt, få ta torp och svettas mitt uppe i en torpstugas fattigdom. Och så skulle folk skratta åt honom,

89håna honom och kalla honom ett kräk, som inte kunde se skillnad på en inspektor och en kammarjunkare.

Skulle han fara och byta? Ja om inte Malin hos kammarjunkaren hade varit så skulle den lösningen vara bäst, för de två kunde han nog fara och kuska omkring med tills dagningen, så för den delen, men si Malin. Hon skulle nog väcka dem och tala om hur han burit sig åt. Nä, det fick bli hur det ville. Nu fick allt kammarjunkaren ligga där han låg och inspektören skulle väl inte taga skada av att sova under Malins hägn en enda natt.

Så han rättade till lite i sängen och gick.

Men hade han bara vetat, men det kunde han ju inte. Inte kunde gårdskusken veta att madam Brolin hade sina sällaste stunder när inspektören låg full. Då satt hon på en stol vid sängen och drömde att hon var gift med inspektören och när hon så drömt en stund brukade hon stiga upp och gå fram till sängen och luta sig över sin älskling och helt stilla ge honom en kyss på munnen. Då kunde han ju inte försvara sig och då var han hennes för en stilla natt.

När Johansson gått kom hon således.

Hon smög stilla på den tjocka golvmattan, satte ifrån sig ljuset bakom en skärm, så att

90det inte skulle störa den sovande. Hon behövde inget ljus för hon hittade.

När hon gått och tassat en stund satte hon sig och lyssnade till de tunga andedragen, men så steg hon upp och lutade sig över sängen, jämkade sin feta kropp så att det passade och så att hon inte skulle förlora jämvikten och så sänkte hon huvudet och kysste så som hon brukade kyssas.

Men i detsamma hajade hon till. Hon kände inte igen sig riktigt och så hade hon stuckit sig lite på en mustasch och inspektören hade bara hakskägg. Hon kysste en gång till i alla fall, medan hon var i farten, men då blev hon riktigt skraj och tog ljuset.

— Himmel. ..

Hon skrek högt. Det var ju kammarjunkaren hon — ja vad hade hon gjort arma människa! Vad i all värden hade hon gjort? Hade hon inte — hade inte den drummeln Johansson givit henne fel karl.

Madam Brolin saite sig och började gråta. Hon kände sig som en synderska, som en som kysser vem som helst och när som helst och vad skulle hon nu göra? Skulle hon gå efter Johansson och låta honom fara och hämta hem inspektören, för vem vet vad Malin tog sig till med honom, så

91frånvarande som han var när han sov. Eller skulle hon låtsas som om hon ingenting visste. Det var kanske det bästa. Då kunde ju ingen misstänka att hon gick och tittade på karlar om nätterna.

Då hörde hon ett stönande från sängen.

— Malin, kom det sedan. Malin lilla kom hit.

Då slog svartsjukan sin hemska klo i madam

Brolins själ. Vad var kammarjunkaren för en skurk egentligen eftersom han talade om »Malin lilla» och vad var Malin för ett fruntimmer. Gick det så till på Åholmen, där nu hennes inspektor hade sin varelse så måste saken rättas fort.

— Kammarjunkaren har kommit fel, nästan skrek hon.

— Nää då, sa kammarjunkaren och slöt ögonen, nä dä felas mej ingenting. Kom bara hit å släck ljuset å låt mej få ro. Vi ha hatt lite — men dä va däsamma — försvinn Malin, försvinn, dä är ju bara änglar som ska gå vakt, å Malin är ingen ängel.

Och så sov ban igen.

Madam Brolin somnade hon också så småningom, trött, förgråten och olycklig. Hon hade knappast respekt för sig själv längre efter vad som hänt. Men si Johansson den skulle hon .. .

92Men Johansson han ück tio kronor av kammarjunkaren för att han skulle tiga med historien i sin helhet och inspektören gav honom femton. Så när han for hem med inspektören dagen därpå var han glad som en spelorre. Madam Brolin blev glad hon också när inspektören kiev ur åket och puttade henne i maggropen med käppen och sa tutt tutt sötnos, för så gjorde inspektören bara när han var på gott humör eller ville visa sig vänlig eller då han ville slå bort något obehagligt och ställa till rätta.

— Ja si inspektören ä då för tokig, sa då madam Brolin, herre jestanes en sånn karl te å stollas.

Och så var allt bra igen.

93En svår stund.

Det satt två gubbar på Maskas krog i Vimmerby och talade om stutaffärer. Den ene påstod att stutarna gått upp i pris och den andre påstod att de fallit. Det var ett väldigt alloande om den saken.

Den ene var soldaten Skog från Kvillbäcken och den andre brukare Simonsson från Hästnäset.

— Joo, de har fallit, sa Skog och nickade med huvudet, de ha fallit, dä säkert dä, jaa.

— Prata inte lort, sa Simonsson. Varför skulle di ha fallit just nu, när det finns bra bete och året gett god skörd? Du sitter å dillar, knektskojare.

— Hö, sa Skog och spratt till. Va sa du, sa du knektskojare. Vet du inte att ja kan sätta dej på fästning för dä?

— Nä dä kan du inte, sa Simonsson med eftertryck, för si du jag kan bevisa dä ja säger, å en skojare ä du, å ljuger gör du, å fruntimmerna går långa vägar för att slippa se dej.

94— Jasså, jasså, sa Skog och knöt nävarna, jasså di springer. Kan tro dä, kan tro att dom springer efter dej, åttingsbrukare. Nähä du, någe sådant har inte försports, men dä har sports att du blandar upp smöret mä allehanda när du är ute å gör torgaflfärer, å mycke blå mjölk har jag sitt i min dag, men den du säljer lär vara något gefundenes fresken, som tysken säger, den lär dom kunna måla båtar mä.

— Nu du, sa Simonsson och kiev upp, nu ska du få se på en som kan måla gamla knektar så dom också blir blå. I synen.

Och så slängde Simonsson ut en knuten näve, men kom inte längre än halvvägs förrän den mötte Skogs, men Simonsson snavade om en kullvräkt stol och lade sig med hela sin tyngd på krogdisken och fick omkull några dussin glas och när han väl kom på rätt köl igen så kom Maska och ville ha betalt. Det fick hon också för

Simonsson var sådan. Skog däremot hade gått ut på gatan för att skaffa hjälp till att slå ihjäl en åttingsbrukare. Han skulle slås ihjäl omedelbart, för nu var Skog i krigartagen. Jädrar och anfäkta, fick han bara hjälp så.

Det kom också någon, men det var en polis och han tog Skog, som fick böta för fylleri och oljud, så småningom. Simonsson däremot, han

95for hem lugnt och stilla, begrundande vad han skulle ha kunnat köpa för de kronor han fått betala för glasen, men vänta, sa han för sig själv, en vacker dag så träffar jag väl Skog å då ska ban få för glasen.

Något i den vägen tänkte också Skog om Simonsson, när han letade slantar i Kisapungen för att betala böterna.

— Vi träffs, sa han för sig själv.

De träffades också.

Skog hade gått ner till Stångån för att snärja solgäddor en dag på försommaren. Han hade sitt tjuvfiske på västra stranden. I samma ärende hade Simonsson tillstädeskommit på andra sidan, där han överträdde lag och byastämmobeslut. Ungefär samtidigt fingo de två se varandra.

Det var väl trettio meter dem emellan, så de kunde ha samtalat, men de sa ingenting. Skog gick och strök, som om han varit ensam i hela häradet och Simonsson gick på sin åbädd och teg. Egentligen såg det mycket fredligt ut där vid ån, men hur det var så glödde det av stridslust, fast det inte kom till synes genast.

Skog gick och tänkte på, att nu hade han ett tillfälle i alla fall. Här ute på ängarna skulle det ha varit roligt att få klämma till den usla bonden så att gumman hans kunde sälja honom till lump,

96när hon fick hem honom. Ja det var ett så innerligt rart tillfälle — om inte ån varit emellan.

Simonsson tänkte, att om han bara kunde komma över ån så skulle soldattorpet borta i Kulla bli ledigt bra nog fort på grund av knektens brutna krafter. Det skulle bli nyrekrytering tvärt.

Så egentligen blev det inget fiske, för gubbarna voro upptagna med betraktelser över helt andra ting och betraktelserna tände blodet i brand. Det gick inte att bara gå och bita samman tänder, man måste lätta lite på högtrycket, vräka ur sig något elakt, om man inte kunde något annat. Man kunde ju börja lite stillsamt och försmädligt, så som sed är när man vill bitas riktigt.

— Du Simon, sa Skog, va ä dä för pris på blåmjölk numera? Ja ska måla en båt.

— Håll käften, sa Simonsson, du har för resten inga pengar att betala med nu sedan du fått betala böterna.

— Men du har kanske. Va kostade liggkalaset på Maskas ölglas. Dä lär ha varit dyrbarare än om du trillat på käringen. Ä dä sant att du måst låna på en ko för att klara dej.

— Hör du, kom över, sa Simonsson.

— Var så innerligt vänlig och kom över själv, kom hit just nu så ska du bli som en nybruten blåntott.

7. —

Karlfeldt, Nisse toffelmakare.

97— Nä kora du, om du törs. Jag vet att en knekt kan simma, men du vågar inte, du är rädd för smörj.

— Ja, visst kan jag simma, skröt Skog, men ser du jag är rädd att gumman din ska bli änka, å slår jag ihjäl dej på din sida om ån så åker jag fast, å får böta en femma eller så. Mer kan dä ju inte bli tal om. Men dä tycker jag ä onödigt.

— Ja, om jag skulle hoppa över till dej så fick jag nog skottpengar för skinnet ditt om jag kunde få någon som ville flå dej, din attan.

— Nu hade gubbarna hetsat upp sig till bristningsgränsen och gestikulerade som vildar på var sin strand. De nego och hoppade om vartannat, de använde händernas fingrar till alla smädliga gester de kunde komma ihåg och

munnarna gingo som en skvallta i en vårbäck. Det var krig och orden voro det grova artilleriet och ingen ville ge sig av fruktan att bli ansedd för svarslös.

Till slut blev stridslusten så brinnande stark att Simonsson försökte kliva ner i vattnet, men kiev fort upp igen och Skog stod på sin strand och grät över ån, som flöt där lugn och oberörd. När Simonsson hörde att Skog grät så började tårarna rinna även på hans kinder, ilskans fräna men fullt uppriktiga tårar.

98Då med ens tappade Skog besinningen och hoppade i ån. Nu skulle han göra sitt livs stora gärning och utplåna Simonsson från jorden. Det kokte i ån när Skog damp i, så arg var knekten, men snart stillades både vattnet och Skog. Simonsson vart också ovanligt fort lugn, för i en hast var Skog försvunnen. Han hade nyss legat där någonstans i strömfåran, men nu var han borta. Inte en bubbla syntes och Simonsson stelnade till av förskräckelse. Vad i all världen skulle han ta sig till, han, som inte kunde simma?

Ja det var just frågan och något svar gavs inte i en handvändning, men så kom han att tänka på en gammal gärdsgård längre ner. Denna gick ut i ån och det kunde tänkas att Skog fastnat i den.

Han gjorde så också, men så långt ut att han måste ha hjälp att komma i land, för det murkna virket höll inte.

— Ja vänta, jag kommer, sa Simonsson och så gav han sig ut för att räcka fram en slana han hittat, men i det ögonblick Skog beslöt lita till den erbjudna slanan stod Simonsson på huvudet och Skog tog överbalansen och så lågo de där, som ett par takspån i strömdraget, som var rätt starkt. De åkte med en bit, men i en krök av

ån kommo de i land, men inte på samma sida,

«

99nej det skulle spektaklas riktigt, så Skog kom i land på Simonssons sida och Simonsson stod och såg besviken ut på Skogs sida och ulan möjlighet att komma tillbaka.

Ja det var som det var det. De fingo följa ån tre fjärdingsväg uppför innan de nådde en bro och sedan hade de tre fjärdingsväg hem igen.

När de möttes på bron så sa Skog till sin medbröder:

— Dä var e svår stund du.

— Ja, jag blev blöt, sa Simonsson.

— Nä, jag menar stunna innan vi damp i.

Mer sa de inte, för nu hade de fått annat att

tänka på. De behövde hem för att byta kläder.

100Med enbetsoxe.

Jag ska nu först komma med en fullt vetenskaplig utredning om vad en enbetsoxe är för ett underligt djur, alldenstund denna art av nötdjurens släkte numera är så gott som utrotad.

Bäst sker kanske detta genom att jag först omförmäler, att småtorpare i gångna tider inte hade råd att hålla hästar till körslornas utförande och två oxar, som bönderna hade, var ju inte heller att tänka på. Därför skaftade sig torparna en ensam oxe och den anskaffades ofta genom att uppföda den själv. En ko kalvade en tjurkalv och i tidens fullbordan förvandlades denna tjurkalv till oxkalv och som sådan fick den växa upp och börja dra en lätt harv, för att eftersom krafterna växte till, sättas till hårdare arbete. I sin skakel fick den vandra ensam för olika kördon, ta emot ovett och kanske också lite stryk, detta senare när han hotade att somna ifrån både körkarl och arbete. Ensamheten är ju så rogivande.

101Den som nu känner sig manad att tycka synd om en enbetsoxe ska göra detta med måtta, för stryket var nog inte så illa ment eller hårt och ensamheten är ingen medömkan värd, för en oxe är alltid ensam under alla förhållanden. Han har bara en enda längtan i livet och det är föda. Då kan han bli livlig för en stund. Livlig kan

han också bli när en viss oxlluga eller broms kommer på somrarna. För detta lilla djur har oxen en panisk förskräckelse och då kan han till och med falla i sken och utveckla en hastighet, som kommer en skenarmärr att blekna av avund.

Och nu ska jag berätta.

Jag var väl en tio år då jag första gången i mitt liv anförtroddes att med en enbetsoxe köra till kvarn. Det var en tre fjärdingsväg eller så och bortvägen tog väl dryga två timmar och ändå var det bra kört. Jag satt på åket och höll mig vaken med att mana på min gångare, något jag alltid måste göra, så gott som oavbrutet, för annars stannade han och såg dum ut.

Bortvägen gick bra. Jag kom fram till Korka kvarn och jag blev av med min mäldsäck, vilade en timme och så bar det av hem igen. Nu hade jag inget lass och åkte alltså lätt skjuts, satt och visslade och lekte herrgårdskusk. För hur det är så bättrar man alltid på tillvaron med fantasiens

102hjälp. Men i verkligheten så var det nog ett mycket anspråkslöst ekipage som rullade fram mellan landsvägens gråa gärdsgårdar. Först kom en liten röd oxe med en vit stjärna i pannan och efter honom rullade världens enklaste torparvagn och i den gamla kvarnhäcken salt jag i grå överrock och med en gammal skarphatt på huvudet.

Nu kanske någon tycker att en tioåring med skarphatt skulle verka utstyrd, men då var skarphatten ett tecken på att tioåringen var karl även om hatten måste gillras på öronen för att inte skymma utsikten. För det var naturligtvis inte min hatt. Jag hade fått den av en boktryckare i Vimmerby som hette Jahn.

Ja det gick sakta, men det gick, steg för steg och någon brådska var det inte heller. Den som kör oxar har aldrig bråttom. Sakta men säkert är en oxfösares lösen. En orientalier är en hast-verksmänniska mot en småländsk oxkörare. Och då förstår man.

Hur sakta jag dock körde så hann jag upp en gammal gumma, som jag var god vän med och naturligtvis skulle jag bjuda henne på skjuts. Kuskar och storbönder bjödo ju på skjuts när de träffade folk, som de ville hedra och nu skulle jag hedra mor Tilda på Skogen. Alltså flyttade jag lite på mig och bjöd gumman stiga upp i åket.

103I början krusade hon ju lite, så som folk gör i Småland, men när hon krusat färdigt kom hon och tyckte att det var skönt för hennes gamla ben. Hon hade fått gå så mycket i sina dar och så hade hon en korg med diverse i. Dagen var dessutom så varm och påfrestande.

Det gick bra i början. Vi sutto och talade om min skolgång och hon hade hört att jag var en baddare i att räkna och skriva och jag skröt och stod i på mitt vis. Ty gentemot Tilda var jag ju rentav lärd.

Men så hände något besynnerligt. Rätt som oxen gick och kiev så började han sätta svansen i vädret och öka takten. Det började gå undan värre, men jag bara log åt det hela och sa att så var han, ja han kunde trava som en häst om han ville, sa jag och bredde på ytterligare om min oxe. Men länge fick jag inte hålla på med mitt skryt, för snart vart jag rädd och då vart också Tilda rädd och ville ur åket. Men oxen hade ingen lust att stanna, tvärtom vart han rent från vettet.

— Han har fått »stingen», sa Tilda och »stingen» det är oxflugan det. Och han hade fått flugan och vi fingo åka. Det gick så vagnen hoppade uppför och nerför backarna och jag höll i tömmarna och Tilda i sin korg. Det ena torpet efter

104det andra susade förbi och häpna människor betraktade vår framfart med skratt och förfäran allteftersom de voro beskaffade. Vid ett torp var en gammal grind, men oxen hade inte tid med småsaker, så grinden gick all världens väg och vi åkte igenom som herrskapsfolk.

— Ja gode Gud, sa Tilda, men jag sa ingenting och tänkte ingenting. Mitt småländska saktmod gjorde att jag inte hann med på något sätt och vid Hamra kohagsgata tappade vi ett bakhjul, men oxen tappade inte företagsamhetslustan. Han sprang för livet, för att komma ifrån bromsen och bromsen låg i på sitt vis, för att

hinna med. Det var en modern kapplöpning mellan oxe och broms.

Det tappade hjulet gjorde inte mycket för oxens del, men vi, som åkte, fingo det lite obekvämare och värst var det när vi passerade en järnvägsövergång, för där tog den utstående vagnsaxeln emot en grindstolpe så där tappade vi hela bakvagnen och åkte sålunda släp på häckbottnen akter ut. Så vi sutto obekvämt, men det var inte annat att göra än att hänga med och invänta vad som framdeles kunde komma att hända och det hände att oxen till slut lämnade vägen och stack av in i skogen och där välte bela åket, sam-

105lidigt som oxen fastnade i buskarna. Och så var denna hiskeliga färd slut.

Det första Tilda gjorde var att se efter om gubbens snus och kaffet och allt det andra var kvar i korgen och jag minns än hur hon log mellan tårarna när hon fann allt oskadat.

— Nu ska allt gubben undra över att jag hunnit hem så fort, sa hon. Tack för skjutsen.

— Håll te goe, sa jag belevat, medan jag tänkte på hur det skulle bli nu, när jag kom hem på det här sättet. Men hem kom jag och där fick jag ta en stor dragkärra och dra ut och plocka ihop min förlorade bakvagn och mitt hjul.

Dagen därpå harvade jag smedens potatisland medan han stod i smedjan och lagade mitt gamla enbetsåk. Men det var en bitter pilt som gick där och det var inte så underligt. Nu gick Tilda omkring i stugorna och drack kaffe medan hon berättade om äventyret och medan hon fick kaffet så fick jag smäleken.

106Om vi skulle gifta oss!

Det var så förr i tiden, att man bara hade ett rum och kök även i bättre hus på landet. Ja man hade ett par rum uppe också, men inte kunde man elda och hålla varmt både uppe och nere när det var vinter. För resten så räckte ett rum och kök. I rummet låg mor och far och barnen. Det var ofta lite trångt kanske, men man kröp ihop så gott man kunde och behöll värmen.

I köket låg pigan och drängen. Pigan i den obligatoriska pigsoffan och drängen i ett klaver, som drogs fram under köksbordet. Det var så och skulle vara så, för det gick ju inte att ordna på annat sätt.

Någon risk för otillåtna händelser var det inte heller, för i regel så voro pigan och drängen inte så värst goda vänner och voro de så de bästa vänner i världen så hade de inte tid med kärleksgriller. När de stöpo omkull i sina bäddar voro de knalltrötta och somnade som snälla barn. Vidare var sedlighetsbegreppet mycket utvecklat

107på denna tid. Det var kärnan i religionen och man kunde sin katekes.

Men en natt hände det något i häradsdomarens kök.

Brita, pigan, stod i köksspisen och diskade. Hon var trött och arbetet gick sakta. Drängen, Erik, satt på sin klaverkant och synade sina trasiga strumpor, skakade på kaluffsen och kröp ner och hade inte strumporna varit så hade han nog drupit av, nu som andra kvällar, men nu var ban lite ur humör. Han tänkte på sin far, torparen på Kvillsnäset. Nog hade det varit lite smått med ett och annat i det torpet, men aldrig hade far behövt gå med trasiga strumpor. En karl är ingen riktig karl förrän han får ett fruntimmer, tänkte han, ett fruntimmer som kan stoppa strumpor och hålla rent.

Genom spjälverket såg han på Brita. Som det nu var så var hon ju den närmaste kvinnan ban hade och de hade dragit ovanligt jämnt nu i fyra år. Inte så att de på något vis vänslats, men goda kamrater hade de varit. Hade han bara ett litet torp eller något arbete, så att han kunde skaffa mat för dagen så var inte Brita ofatt. Sämre flicka kunde han råka ut för, när han skulle till en gång.

108Nu var hon förstås ingen skönhet, där hon stod i nertrampad kjol och med håret pekande hit och dit, men i alla fall.

Tanken var ny och Erik blev klarvaken.

— Du Brita, sa han sedan, mina strumpor ä allt bra slut nu.

— Ja dä ä jag också, sa Brita, å dä ska ja då säja dej, att inte lappar ja strumpor i kväll inte.

— Nänä, sa Erik, dä får väl va som dä ä så länge, men ja ligger å tänker på en annan sak. Här går bå du å jag å sliter så vi bli dödströtta om kvällarna, å inte kommer vi någon vart mä dä.

— Nä dä ä nog sant, sa Brita och ställde in sina fat och tallrikar. Men en får ju leva, å dä ä ju gott.

— Jaa, suckade Erik, en får dä ja.

— Ja va vill du mer då?

— Ja vill, å vill, men när dä inte går. Ja ligger å tänker på att far har dä nog bättre på sitt lilla torp än jag som dräng här, å nån gång ska en väl till å få något eget, om dä ska bli någon mening mä livet.

— Va du tänker mycke i kväll, sa Brita. Vill du bli torpare, nu då?

— Ja nog för att ja vill.

109— Då ska du förstås också gifta dej?

— Dä ska väl du också?

— Ja, men dä ä nu inget enmansgöra.

— Nä, men om vi två skulle hjälpas åt.

— Om vi två — menar du att vi skulle gifta oss?

Nu vaknade även Brita och började lyss, som åt något vackert i musikväg.

— Ja, skulle vi inte kunna dä? Någe hinder vet jag inte av, bara vi hade någonstans att ta vägen. Om jag skulle gå till tegelbruket å tala med tegelmästaren.

— Men inte ä du väl riktigt tokig karl — ä dä verkligen ditt allvar?

— Jaa, å sen så spörs dä om du vill ha mej.

Nu skakade Brita på huvudet och strök upp

håret. I avgörelsens stund kände hon att det var just så hon ville, men hon hade inte väntat att få friare just nu.

— Ja, ska ja säja dej sanningen, så nog kan ja ta dej likaväl som någon annan, om dä nu ä så att du har lust.

— Ja då säjer vi dä då, sa Erik bekräftande.

— Så nu ä vi som fästfolk då, riktigt.

— Ja dä ska vi väl va. Å nog attan ska jag se till att få ordnat på något vis.

110Nu fick Brita fort ett par nya vedträn i spisen och sedan gick hon tyst in i skafferiet och tittade på kaffeburken. Skulle hon våga ta en gnutta och koka lite åt sej och Erik? Hon tyckte att stunden fordrade något sådant. Och medan kaffet kokade satt hon på Eriks sängkant och lagade strumporna.

111Ett frieri.

Det var midsommarvaka vid Åkroka bruk. På en öppen plan invid arbetarbostäderna restes midsommarstång och dit hade församlats all nejdens ungdom.

Där gick också inspektören, åtföljd av bruksbokhållarna och självaste ryttmästaren och brukschefen lät se sig en kort stund, men han gick för sig själv på tillbörligt avstånd medan inspektören och bokhållarna kommo närmare, ehuru de icke på något sätt deltogo i det roliga.

Nu var det så, att bruksungdomen inte deltog i byarnas nöjestillställningar eller hade något med byungdomen att göra, för bruksungdom var ju bruksungdom och stod liksom lite över. Men denna kväll eller natt glömde man gränserna och hade det roliga gemensamt. Det hade varit så sedan gamle generalmajoren Pechlins tid. Men det

var också så, att skulle ryttmästarfrun på herrgården ha en riktigt bra och duktig flicka i någon tjänst, så tog hon en bonddotter, om

112det fanns någon alt tillgå och det gjorde det oftast, för det var liksom en heder och examen att ha varit i tjänst på Akroka herrgård.

Flickorna på herrgården kallades också över lag för »herrgårdsflickorna» och bara i den benämningen låg något åtråvärt och herrgårdsflickorna blevo lätt gifta, vilket var en fördel.

Men att bli herrgårdsflickemåg var ett extra snickeri, för ryttmästaren var mån om sina flickor och var inte fästmannen godtagbar så satte han sig på tvären, men kom en husar eller en för-mögèn bondson gick det förstås.

Så ett år tjänte Edla i Håkemåla på herrgården. Hon var ung och hon var vacker och fadern var inte barskrapad, så hon var ett förmånligt gifte, som det hette på den tiden. Vid midsommarvakan var hon också med och stod bland de andra flickorna, som en ros bland fagra ängsblomster. Och ännu hade hon inte haft fästman, om hon än börjat fundera så smått.

På samma vaka var ock Efraim i Tåbo, torpar-pojke och fattig, som en torparpojke alltid är. Men han var snygg och trevlig och inte alls bortkommen. Han stod för att skjuta saluten när midsommarstången gick till väders och han spelade extralåtar på fiol, när den ordinarie spelmannen var inne och fick förfriskning och han

8. — Karlfeldt, Nisse toffelmalcare.

113dansade också som en herrkarl. Rörde sig elegant och trampade aldrig sin dam på tårna eller bar sig illa åt på något vis. Så han var eftersökt.

I glädjeyran, denna härliga midsommarnatt, bjöd han så upp Edla, fast hon stod hos de andra herrgårdsflickorna, lite vid sidan om dansplan och hon följde honom en gång och hon följde honom flera gånger och till slut så gingo de två stilla för sig själva på en skogsstig, utmed ån, bortåt ängarna.

Det var nog inte mycket de sade varandra, för Efraim var rätt bortkommen så där på tu man hand med en flicka och Edla var strängt taget ute på sin första lilla älskogsstig. Men när de skulle skiljas tryckte de varandras händer på ett särskilt sätt och den handtryckningen sade en del.

När så Efraim kom hem började han då och då tala om Edla, så som man gärna talar om någon man har i tankarna. Huru man än började ett samtal så nog slutade det med Edla.

— Ja dä ä nog en bra flicka, menade modern.

— Ja den som får henne till sonhustru kan va trygg, sa fadern. Lutar du åt dä hållet du, Efraim?

— Prat, sa Efraim och sökte slå bort det, men rätt som det var så var han där igen, med Edla.

114Så en dag bekände han kort.

— Dä ä så, sa han, dä ä så, att jag tror, att om Edla finge bestämma så bleve vi nog ett par, men dä ä ju inte brukligt att en sådan som jag får herrgårdsflickor.

— Nänä, sa modern och nickade. Styr du ditt sinne och tag en annan medan tider är, för hjärtesorg ä början te bröstont.

Men Efraim gav sig inte. Han ordnade träffar med Edla, fast det var svårt och långa stunder blev det inte var gång, men de tryckte varandras händer länge och stodo moltysta och sådant är talande. En kväll fick emellertid Efraim fram att Edla skulle lita på honom och då tryckte hon hans hand än hårdare än förut och därmed var saken klar, dem emellan, trodde han. Men den var rätt oklar i alla fall.

Först var det då Edlas far och mor i Håke-måla. Han hade ingen en aning om hur de skulle ställa sig. Ibland trodde han att de skulle gå med på giftet, men ibland så såg han saken i svart. De ville nog ha något bättre åt dottern sin. Edla skulle nog få en tjuge tusen och han hade ju inte ett dugg, så det stred mot både klokskap och sedvänja, men å andra sidan var han känd för en bra karl, det trodde han och en bra karl, som får tjugu tusen med

hustru sin,

115han kan ju ordna det så, att det går ihop. Men fick han så deras ja så skulle han upp och fråga ryttmästaren och den nöten hade han inga förutsättningar att knäcka, om nu inte Edla var kavat nog att hjälpa till och göra som en annan flicka gjort, gå ur tjänsten.

Det var alltså på tre håll det skulle frias och han hade två kvar.

En söndagsmorgon tog Efraim ner finkläderna från vinden och klädde sig omsorgsfullt. Mor såg på med lätt hjärtklappning och gubben far myste.

— Jasså, dä ska bära sta nu. Ja gu vare mä dej pojke, sa mor.

— Men bjud inte ut dej för mycket, sa gubben. Säj att du inte krusar om de trilskas, för vi ä ett hederligt folk, fast vi bara ä torpare.

Men Efraim han tänkte att kunde det hjälpas med lite krusning så skulle han krusa, för Edla var ju värt att krusa för, så vacker som hon var.

Så gick han.

Första biten över stenängarna gick det fort och han tänkte på, att om han fick ja så skulle han springa här när han var på hemväg och nog skulle det gå bra, det var ju en så underbart vacker dag så folk kunde nog inte vara annat än medgörliga. Han skulle tala så vackert han kunde.

116När han kom fram mot bygärdena och såg Edlas hem, uppe på Håkemålas högsta höjd, blev han dock lite långsammare i takten. Det är nog så att en oviss friarstig är den tyngsta väg man kan gå och nu var Efraim oviss. Byggningen låg där på åsen och såg så mäktig och bred ut och fönstren blickade nästan hånleende mot den förmätne bondpojken, som kom för att tränga sig in. Modet sjönk, sjönk så, att när han stod på förstubron tänkte han bara låna en sak, vad som helst för att få ett ärende. Han kunde ju låna en vävsked åt sin mor.

Så stod han där inne, innanför dörren till storrummet och bockade för Edlas far, tog i hand och tackade för sist.

— Jasså du är ute, Efraim, sa gubben vänligt. Sitt ner. Hur mår ni hemma till ert?

— Å dä ä bra, sa Efraim och satte sig på sofflocket. Men det var allt han fick fram, för vävskeden ville han inte ta till förrän han verkligen behövde den.

— Va gör du nu, kom det vidare från gubben.

— Står för virkeslastningen åt Zackrisson ve station.

— A tjänar bra?

— A ja, kan inte klaga, men jag tänker på något annat.

117— Ska du in ve bruket?

— Ja, dä har varit tal på't, men dä vet ja inte.

Så blev det tyst igen, men Efraim tänkte att

nu borde han säga det, för nu var det ju fråga om arbete och framtid. Nu skulle han stiga upp och gå fram och säga att han och Edla voro överens, men han kunde inte. Det var då själva attan vad han var för en karl då det gällde så gott som livet.

— Du kanske tänker bli bonde, undrade gubben.

— Ja, jag har nog lite funderingar åt dä hållet, för jordbruk ä ju jordbruk i alla fall.

— Jasså, du säger dä, annars så vill ungdomen inte den vägen, gärna, nuförtiden.

— Nä, di förstår inte sitt bästa, menade Efraim.

— Så sant så, sa gubben och måttade till en tuggbuss.

— Ja kan hälsa från Edla, kom det sedan som ett skott.

— Såå.

Nu jädrar skulle det ske.

— Ja, vi ha träffats några gånger.

— På dä viset, jasså.

— Ja, å nu så ville jag fråga om vi kan få gifta oss.

— Om ni kan få — va sa du, om ni kan få gifta er!

118Gubben vart närmast häpen, men såg inte arg ut.

— Ja, för vi ä som lite överens.

Nu steg gubben upp och ställde sig på golvet.

— Jasså ä ni dä, dä va rackarn. Hör du, du, du, dä ä väl inget fel på Edla?

— Nää då, inte ett dugg, å den flickan får dä inte bli fel på.

— Jasså, du säger dä, men va ska ni ta er till om ni gifter er?

— Vi ska först fråga om råd och kan vi följa dessa så gör vi, men annars så ska dä inte gå någon nöd på Edla.

— Inte dä. Ja du får fråga mor, för dä är ho som bestämmer.

Och därmed gick gubben ut i köket och om en stund kom Edlas mor in ensam.

Himmel, tänkte Efraim, nu ska jag fria en gång till, men nu var han så i tagen att han kunde stått i och friat en hel dag.

— Go dag, sa gumman och ställde sig vid spisen, med ett frågande uttryck i det feta och rätt så godmodiga ansiktet.

— Go dag.

Så tittade de på varandra en stund.

— Ja hörde att dä va fråga om Edla?

— Ja, dä ä så.

119— Ja dä må ja säga. Inte trodde jag att dä skulle komma friare te gården i dag inte.

— Nä dä kan väl hända.

•— Ja, du ä ju en bra pojke, för dä har då aldrig hörts annat, så inte ska jag — men du får vänta mä svaret tills jag träffat tösen. Dä ä ju ho som bestämmer.

— Tack för dä, sa Efraim och sken upp.

— Ja, å nu så dricker du väl lite kaffe, kan jag tro.

Och så fick Efraim sitt kaffe, som han drack ensam vid rundbordet innan han sprang den krokiga vägen hem. Sprang glad och yr som en vettvilling. Nu kunde det krångla hur det ville hos ryttmästaren, för nu var han på den säkra sidan.

På eftermiddagen, samma dag stod han på ryttmästarens kontor.

— I hellskotte heller, sa ryttmästaren. Va ä du för en pigfriare? Tror du att mina flickor giftas bort hur som helst.

— Nä, men Edla å jag ä överens.

— Hon har ingen talan när klokt folk talar för henne. Det är väl inte på världens sista tid heller så dårskapen ska regera.

— Men hennes föräldrar har lovat.

— Har dom? Men jag säger nej. Edla ska ha en karl som kan trygga hennes framtid utan att ta

120hennes pengar och strö ut dem, en karl som kan sköta pengar. Far alltså i frid min gosse. Men vänta för resten så ska vi tala med Edla.

Och Edla kom in, rödblommig och grann i vitt förkläde.

— Vill du gifta dej med den där karlen, sa ryttmästaren.

— Gifta mej, sa Edla förvånad.

— Ja, han påstår dä.

— Nää, sa Edla bestämt.

Nu svartnade det för ögonen på Efraim, men när han hämtat sig så sa han:

— Men sa jag inte att du skulle lita på mej, å ...

— Ja, ska en gifta sej för dä, sa Edla och slog ner ögonen. Vi har ju aldrig talat om något gifte.

Nej, det hade de förstås inte, om man skulle vara uppriktig, men Efraim hade trott att det var meningen och nu stod han där, men inte länge. Fort fick han benen i gång och så bar det av, det var knappt att han fick mössan med sig.

Nere på vägen saktade han av och började grubbla. Vad i all världen hade flickan menat med dessa möten och dessa handtryckningar?

Han begrep inte och lärde sig aldrig begripa, för Edla var hans första flicka och hon blev den sista. Efraim dog som ungkarl på en kammare

121många år efteråt och folk sa att han var underlig på något sätt, för han tyckte inte om fruntimmer.

Bland hans brev hittade man ett från Edla, skrivet när hon började komma fram mot de fyrtio och vari hon bad om förlåtelse och ville gottgöra. Nu ville hon komma om han ville ha henne, men han måtte inte ha velat, för även Edla dog ogift.

122En torpare dör.

Anders Petter hade varit sjuk ett halvår eller så. Magen hade svällt och benen svällde.

— Ja begriper inte va dä ä, sa han.

— Du börjar bli gammal, sa gumman hans. Dä ä väl åldern.

— Åttitvå, sa gubben och skakade på huvudet. Nä inte kan dä väl vara dä inte.

Så gick han i sitt arbete, vred och vände på de små åkerlapparna med sin enbets oxe, men hade det svårt. Ibland tänkte han på hur det var då han byggde stugan och började odla. Då var han stark och kunde arbeta hela de långa ljusa sommarnätterna och han mindes också hur roligt det var att sätta bo och odla jord. Han mindes barnen, som kommo, ett efter ett och hur de växte upp. Det var svårt många gånger, men hur det var så hade det gått och nu voro de ute i världen. Tre i Amerika och två hemma i andra delar av landet. En son var gårdssmed på ett bruk i Östergötland och en hade egen

123verkstad i Stockholm och gjorde fina maskiner och tjänade pengar, så de hade det bra alla. Fem barn stodo på egna ben och stodo bra.

Nu var det bara gumman och han hemma och de hade det bra de också. Mat hade aldrig fattats och skulle aldrig fattas så länge han, Anders Petter, kunde bruka sitt torp. En oxe och två kor, får och höns hade han och varje jul

kunde de slakta en stor gris. De voro ju som storfolk nästan.

Ja det var bra alltsammans, men nu var det ju sjukan som kommit. Skulle han bli sämre och sämre och sedan dö bort från torpet? Ja det var ju den vanliga gången, men någon brådska var det väl inte, för han kände andra gubbar som blivit nittio och över. Ja ville det sig väl så kunde han ju ha en femton år till att leva på och femton år är en lång tid. Han skulle ju också odla lite till och lägga nytt tak på stugan. Det gamla spåntaket var bra illa faret nu.

Nästa dag låg han där. Nu kunde han inte komma upp och minnet krånglade så att han inte mindes vad han gjorde i går. Det var för galet och potatisen skulle kupas.

— Om vi skulle ta hit doktorn, undrade gumman.

— Ä, dä går väl över, men gå till byn å skaffa lite honung, dä lenar i bröstet.

124Och gumman gick.

Nu var det stilla i torpet. Så tyst att han hörde flugorna surra. Det var bara den gamla klockan som tickade sakta och sävligt.

Gubben låg och såg på rummet och på möblerna. Han hade gjort allt själv, rummet, soffan, skåpet, fällbordet, de två byråarna, borden och stolarna. Det fanns inte en sak som han inte snickrat ihop vid sin gamla hyvelbänk. Ja stugan hade han byggt på lediga stunder medan han och hans hustru bott i en jordkoja och muren hade han fått ihop av gråstenar och lerbruk. Det var hans händers verk hela tillställningen och ur vildmarken hade han fått fram fyra tunnland åker. Vidare hade han byggt uthusen och källaren, grävt brunn och byggt gärdsgårdar. Ja han hade nog hunnit med en del, det hade han nog, men sin gamla kropp den kunde han inte bygga om. Ja vem vet, kom bara gumman hem med honungen så skulle han se. I skåpet hade han kamferbrännvin, så han skulle nog laga till en kur.

Så låg han och tänkte på sin son i Stockholm, som hade det så bra. Men han hade inte något kvar av allt han fått ihop. Det gick undan för undan och våningen han bodde i den hyrde han och möblerna dom hade andra gjort. Kunde det

125kännas bra att bo i något som man inte gjort själv. Var det inte meningen med tillvaron att man skulle bygga och med egna händer skapa fram det man behövde, bygga bo så som fåglarna bygger. Då först var man väl riktigt hemma.

Så låg han och tänkte och log emellanåt. Det var så roligt att ligga och tänka, fast potatisen — ja den fick väl vara ett par dar. Sedan skulle han — bara mor kom hem.

Han ville lyfta handen och ta ett glas med saft, men han kunde inte. Han försökte en gång till, men det gick inte och det var märkvärdigt. Så dålig hade han då aldrig varit och ändå mådde han så gott. Ja han hade aldrig mått så gott. Kände inga plågor och ingen oro, det var så gott att bara ligga och tänka och vila. Han gick igenom sitt liv en gång till och hade ingenting att förebrå sig. Det var riktigt skönt nu att veta att han inte hade några ovänner och att han inte var skyldig någon. Det som fanns det var hans och Stinas.

Nu ville han vända sig på sidan, men det gick inte heller, han var alldeles maktlös och han begrep inte. Snart glömde han dock detta, glömde allt och tyckte sig stå nere vid ån och höra ett sakta sus, som i skogen, eller var det kanske att sorl från ån som gick hög? Men vad skulle

126han nere vid ån att göra nu när han skulle kupa potatis. Detta var också underligt och en sådan dimma. Han såg inte vare sig ån eller skogen och han hittade inte vägen. Tänk om han inte hittade vägen och inte hann hem innan mor blev orolig. Han måste anstränga sig riktigt för mor fick inte bli rädd att det hänt honom något, mor som var så snäll.

Men så ljusnade det och han såg, men det var inte den vanliga vägen, som var gropig och krokig utan en alldeles ny väg ocli nu åkte han på något sätt. Mjukt och stilla färdades han, högt över alla backar och ojämnheter, bars

som på mjuka händer långt, långt bort och medan han for glömde han potatiskupningen och allt annat, men han mindes mor Stina, som han nu såg för sin inre syn, som den vackra flicka hon var i ungdomens dagar och rätt som det var såg han henne riktigt och hörde hur hon sjöng något vackert. Ja hon hade sjungit vackert i forna dar. Sången blev allt starkare och till slut så var det inte hon som sjöng, men det var detsamma, det var en förunderlig sång och vid den somnade han. Somnade och sov så gott och stilla.

Det var också så förunderligt stilla i torpstugan där torparen sov på sin vita, rena bädd. Solen sken på golvets trasmattor och flugorna lekte,

127bara klockan mätte ut tiden som förut med ett tick, tick.

Så hördes det steg där ute. Ja det var nu ingen som hörde, men det var så. Mor Stina kiev in och satte ifrån sig en korg. Hon hade fått lite av varje med sig hem till sin Anders Petter och när hon fått av koftan gick hon fram till sängen, stilla. Hon ville inte väcka honom om han sov. Men så i ett stelnar hon till av skräck och faller på knä vid sängen i stilla gråt.

— Han fick dö ensam i sina plågor, sa hon till en granne, som kom för att hjälpa.

— Ja, dä går så ibland, sa denne för att säga något.

De visste inte hur vackert Anders Petter åkt bort. Det var ingen vanlig torparskjuts det.

128Mönstring.

Han hette Oskar Napoleon Larsson och var kronprins.

Ja det var så, att han föddes mitt i en släkt, som höll på att dö ut. Hans mor var dotter i en storgård och av tre bröder och fem flickor var hon den enda som blev gift eller gifte sig. Men hon var inte gift längre än som behövdes för att ge släkten en arvinge och den arvingen var Oskar Napolen. Hon blev nämligen änka efter en rusthållare, med egen gård och pengar på banken.

Detta arv tillträdde Oskar och modern omedelbart, men så var det så ordentligt ställt för lille Oskar att han samtidigt blev arvtagare till moderns hemgård när hon och hennes medelålders syskon en gång skulle falla ifrån. Vidare hade han en morbror, som satt och samlade pengar i en lanthandel framme i kyrkbyn och den morbrodern var också ogift varför Oskar hade sitt på det torra här också. Ett annat oväntat arv

0. — Karlfeldt, Nisse tof]elmalcare.

129ramlade också över honom när han gick i folkskolan, så Oskar Napoleon var rik.

Ja han var så rik att han ansågs för ett underbarn av traktens folk, en slags kronprins, som skulle samla hela släktens hopsnålade egendom under sin spira, när släkten samlats till fäderna.

Mest beundrades han förstås av sin mamma, som vakade över honom som över en klenod och så av mostrarna, som hjälptes åt att skämma bort honom. När vi andra fingo slita på lumpen så länge den hängde kvar, kom Oskar till skolan i äkta vadmal och nysytt och medvetenheten hos honom var storslagen. Han liknade en liten rund grosshandlare och hade en liten ulputande måge redan som tioåring och hans rörelser voro fulla av all den värdighet en sådan liten herre kan åstadkomma. Dessutom var han puttrig och sur-mulen och alldeles likgiltig för de vetenskaper vi sysslade med. Och hände det att lian blev lite hårt ansatt så tog han till lipen och sprang hem till mamma. Och mamman pysslade om honom och tyckte att läraren var svår och på det sättet blev köket, hemma hos mamma, Oskars käraste tillhåll och skolan ett pinorum i stil med det hans religiösa moster läste om i bibeln på lördagskvällarna.

130Men Oskar kom ur skolan i alla fall, hur det nu gick till och sedan fick han vara hos mamma och smörja sig med grädde och tunnpannkakor. Det var mera sällan som han gick utanför gårdstomten.

Han Oskar Napoleon Larsson, arvinge till två gårdar, en lanthandel och rika sparbanksböcker var ju något för sig. Dessutom var han ju en utdöende släkts enda hopp och säkerställd i livet.

Han kunde stå och se på de andra pojkarnas ras och äventyr, om det var ett staket mellan honom och dem, men han kunde aldrig förmå sig att kliva över och bli med i lekarna och lufta lite på den grå kavajen. Bland sina jämnåriga mötte han inte den beundran han var van vid.

Skulle någon från gården fara till staden för att sälja smör, kött eller något i den vägen, så var alltid Oskar med, men han körde inte. Det fick modern eller någon av mostrarna göra. Han satt i grå vadmalsrock med kappkrage och omvirad av schalar och filtar, som ett paket och ville han ha en strut karameller så fingo de köpa åt honom. Han var kronprins med uppvaktning.

Men så nalkades en besvärlig sak. Modern gick länge i ängslan för detta, men en dag måste hon bädda in sin Oskar Napoleon i släden och ta honom med till mönstringen. Nog för att hon

131talade tröstens ord till offret, men innerst inne grät hon. Hur i all världen skulle Oskar kunna klara sig utan mamma och hur skulle hon kunna ha sin Oskar ute på en exercished en hel sommar?

Hon grubblade väldeliga över hur hon skulle bära sig åt för att få del så bra för sin älskling, som möjligt, för kronvrak kunde han ju inte få bli. Detta skulle ju vara ett underkännande av gossen och det gick ju inte. Nä, men om han fick bli herrbeväring så kanske han fick det bättre. Tro vad det skulle kosta?

När de kommo fram till mönstringsplatsen så satt Oskar stilla i släden.

— Gå in du och tala med dom, sa han till modern.

— Å dä går nog inte, sa gumman, di vill nog se dej.

— Nä, ja vill inte, sa Oskar.

— Ja men gulle dej, pojken min, nu ä du nog tvungen.

— Nä!

Och så gick gumman in i skolhuset, där mönstringen var i full gång. I ett hörn av rummet höll en läkare på och synade pojkarna och vid ett stort bord satt en gammal major och såg bister ut bredvid en fanjunkare som skrev och

132antecknade. Vid dörren stod en korpral i uniform och sorterade nakna bondpojkar och ställde upp dem i rad framför ett kartställ som graderats i meter och millimeter och vidare andaktsfullt lät det inte.

— Inga fruntimmer här, sa korpralen.

Men Oskars mamma var så ivrig i denna hennes livs svåraste stund, att hon smet förbi och kiev fram till majoren, som var den grannaste av herrarna.

Hon hann inte hälsa, det gjorde majoren.

— Va innerst i överhettade... sa han.

— Jo, dä ä Lotta i Brohult å ...

— Ut käring annars . ..

— Ja, jag ska gå snart, men jag har en pojke ute i släden.

— Va ä dä mä den då?

— Jo, han ska mönstra, men han vill inte gå in.

— Vill han inte. Gå då ut å säg åt honom att här finns det ingenting som heter vill inte, utan här heter det att han skall.

— Ja, å så ville jag höra va dä kostar om han får bli herrbeväring.

— Ä han herre då?

— Nä, men han ä riker å kan betala.

—- Jasså, han ä rik, ja dä ä ju bra för honom^ men dä kostar inte ett dugg att exercera, å gå

133nu efter underbarnet så få vi titta på honom. Han ska klä av sej ute i förrummet.

Nu först blev Lolla varse de nakna pojkarna och med ett skrik och ett hopp var hon ute. Hennes mission var misslyckad. Men den som vill tänka kan förstå med vilka känslor hon gick ut till den i släden väntande Oskar. Hennes egen pojke skulle in i detta elände och inte bara detta, han skulle kläda av sig också, han som väl knappast varit riktigt naken sedan ban föddes. Det var med skälvande stämma hon sökte beveka gossen att komma, men han stod på sig ända tills att fjärdingsman kom och gjorde slag i saken. Då satt Lotta på fotsacken och grät.

Sedan gick hon fram och åter i väntan. Ack om han bara ville komma, om hon kunde få ut sin Oskar och fara hem. Kanske vägrade han där inne och kanske fick han hårda ord. Det kunde ju bli ett helt spektakel, men han fick väl ta å betala om han gjorde någon dumhet.

Till slut så kom han i alla fall och efter honom kom en flock flinande pojkar, som tycktes ha roligt, men Oskar var gravallvarlig och oberörd och gick direkt till släden, där han satte sig, redo att låta köra sig hem.

— Ä dä över nu, Oskar?

Mor Lotta rakt darrade på rösten.

134— Ja.

— Nå hur gick det?

— Ja slapp.

— Men va säger du Oskar, slapp du exercisen?

— Ja.

— Varför dä då?

— Ja inte vet jag, men nämndeman va mä där inne å han sa att jag var konstig.

— Jasså, sa Lotta och såg rätt fram. Men hur kunde han säga dä? Å du själv, va sa du då?

— Ja, jag sa att dä va däsamma för jag va riker.

— Nå sen då?

— Ja, då sa han, som satt där längst framme, att han trodde på nämndeman, för du hade varit inne förut, sa han, å han trodde att jag brådde på dej.

På detta gick en gammal sävlig bondgårdshäst stilla genom vårskogen och drog hem två som mött livet i en farlig värld. Gumman, som satt där och höll i två utslitna reptömmar, grät stilla, kränkt som hon var i sina heligaste känslor och Oskar satt trumpen och sur utan tanke på att han blivit vägd och befunnen för lätt. Det var nu inte hans fel, menade han utan deras, som inte förstodo bättre.

135När han kom hem kastade han sig på en säng och somnade efter dagens ansträngning. Men modern satt i köket och sökte övertala sig att det var bäst som skett, för nu så slapp ju Oskar fara till Hultsfreds slätt, men förargligt var det i alla fall att pojken hennes skulle hetas vara mindervärdig på något sätt. Det kanske rentav skulle bli svårt att få honom gift. En som är halt kan bli gift och en som är skelögd kan bli gift, men en som blivit kronvrak för att han inte ... ja, va va dä då för fel på Oskar? Flickorna kunde ju tro vad som helst.

Så grät hon.

136Kronvraket.

Det var på våren och ån gick hög. På ängarna växte det liljekonvaljer och gullvivor och från kvarnbäcken hördes

en sällsam sång. Det sjöng också i träden där fåglarna sökte fäste för sina bon och överallt lyste solen varm och uppmuntrande.

Lotta, Oskar Napoleon Larssons mamma, stod vid stättan nedanför matboden och kände lite vår också hon, det tinade upp här och var. Hon såg bort mot knuten vid slipstenen och hon mindes, att där hade hon fått den första kyssen en sådan här vacker vårdag av Anton, Oskar Napoleons fader.

Hon minns och hon suckar. Man kan glömma sorg och begravningar och allt vad lett är i ett liv, men man glömmer inte den första kyssen.

Så gick hon bortom knuten för att minnas bättre, det var som om hon ville se efter om det fanns några spår i gräset efter Antons stövlar, men det fanns ju inga. Hon stod där i alla fall

137och rekonstruerade händelsen, för det var ju en händelse, en genomgripande händelse. Han hade tagit henne om livet och kysst henne och hon mindes hur hon kom bort på något vis och... Ja det var då.

Men rätt som hon står där så kommer hon att tänka på Oskar. Det var ju hans tur nu att gå bakom knutar och skaffa sig hustru. Han var ju snart trettio år och lagom att släppa ut på slikt grönbete, men var fanns den lämpliga knuten och den lämpliga flickan?

Si Oskar var ju så rik och en som är rik måste ju ha någon som är rik. Mor Lotta grubblar och tänker. Hon tänker att det som ska göras i den vägen det måste nog göras nu snart, för Oskar hade en ovana, som börjat oroa. Varenda kväll som pigan gick till ladugården för att ge djuren nattfoder så smög Oskar efter och nu en tid hade han varit rent befängd med detta tramseri. Vem vet hur sådant kan sluta och pigan var ingen person att lita på.

Lotta skrämmer upp sig där hon står och går in i matboden där hon skär av ett stycke middagsfläsk och skyndar vidare in i köket.

Medan hon skalar potatis gå tankarna vida och så stanna de i en bondgård med två flickor.

138En av dem borde passa Oskar. Om hon skulle gå och förbereda saken?

Nästa dag går hon. Hon tycker inte att det är besynnerligt att det är hon som går där Oskar borde gå, för hon brukade ju alltid gå och ordna för honom. Hon hade ju varit med när han mönstrade och hon hade alltid varit med när det gällde Oskar Napoleon, fast hon inte fick gå med när han nojsade med pigan om kvällarna. Men den saken gladde henne nästan på samma gång som den skrämde, för det visade ju att det var lite liv i honom och att han hade egen företagsamhet och vilja. Det kunde ju för resten gärna komma ut ett litet rykte om den saken så att folk fick veta, att Oskar var fruntimmerskarl, för dä ska en karl vara. Men mer än lite prat fick det inte bli.

Omsider kom hon fram till gården med de två flickorna och det slumpade sig så bra att morän var ensam så de kunde prata.

Först var det då vädret och väglaget. Det hade börjat torka upp nu och våren var en bra tid, mycket bra tid. Jaa då, vad den var.

Sedan blev det tal om smörpriset. Lotta hade fått fem öre mer pr skålpund nu sist, så det var nog i uppgående och mor Fina i Skräbäcken tyckte att detta var bra för hon skulle ut med

139fem skålpund nu snart och det skulle då bli en hel tolvskilling att förtjäna. Ja hon skulle nog kunna få ut mer på stadsresorna, men det var ju så att hon måste smygsälja lite hemma också, för att få undan några ören, som inte gubben visste om.

— Ja sådana kunna ju karlarna vara, menade Lotta, men si min Oskar han blir då inte så, om han gifter sej någon gång. Han bryr sej inte om världsliga saker precis.

— Nä dä kan hända, sa Fina och tittade upp.

— Nä han ä inte sådan, å den som får honom kan vara lycklig.

— Dä ä troligt, kom det från Fina.

— Ja, å jag har gått hit för att undra om inte han kan få en av era flickor. Jag säger som dä ä, pengar har han.

Nu tittade Fina upp lite intresserad.

— Nä va säger mor Lotta, kom det sedan och Fina tog av glasögonen.

— Ja, jag tycker att dä skulle passa.

— Ja, det tycker jag också, men hur ä dä, di säger att Oskar inte ä — ja att han ä som oriktig på någe vis. Tycker han om fruntimmer, han då?

— Ja, visst dä, jag har ett farligt snärj att hålla honom ifrån en piga vi har, så nog ä ban riktig alltid.

140— Jasså, ja då så. Ja dä ä ju ingen som sagt någe, men jag har trott bara för att han inte gift sej förr.

— Ä dä ä fel dä, men dä har ju ingen brådska varit tycker jag.

— Nä, dä ä just vad jag brukar säga till flickorna mina, dä ä ingen brådska, säger jag, å dä har jag sagt till Sofia nu i tolv år.

— Ja, men Edla passar nog Oskar bättre.

— Ja, hon är ju yngre förstås, men den saken får väl Oskar å flickorna avgöra. Sofia är nog mera arbetsvan.

När gummorna kommit dit så kom Edla in med en vedbörda, som hon slängde ner i vedbänken.

— Nä si främmande, sa hon.

— Ja, mor Lotta är här och friar för Oskar, upplyste modern.

— Jasså, sa flickan och skrattade. Det blir rikgifte då.

— Åja, sa mor Lotta och lade armarna i kors över bröstet, å är dä så du vill så har du anbud.

— Tack, sa Edla och kavlade upp ärmarna för att ta itu med disk, men jag avstår åt den som bältre är.

— Varför dä då? Mor Lotta lät förnärmad.

141— Inte för något, men jag ska inte gifta mig.

— Ja, men Oskar har pengar, å bättre anbud kan du aldrig få, flicka.

— Ja, dä va detsamma, men tänk inte på mej så är ni snäll.

Så gick då budet till Sofia, som väntat förgäves i tolv år, men hon ville inte hon heller.

— Ja, jag ska säga som det är, sa flickornas mor, när hon följde mor Lotta en bit på vägen. Si flickorna ha hört att Oskar ska va felaktiger på någe vis, för alt han slapp exercera, å så vet dom ju inte var dä sitter. Å eftersom han inte gift sig eller har haft fästmö så tror dom att dä ä där som de sitter, å flickor vill ju ha rekorderliga karlar om di ska till.

— Ja, men dä ä inge fel, sa Lotta ivrig som en hästhandlare, som ska resonera bort ett fel på hästen sin. Dä ä inget fel, så sant jag lever, för dä vet jag. Tänk ett sådant bekymmer jag haft för pigan jag talade om. Ho kan nog intyga för resten, om dä påfordras.

— Ja kanske dä, för jag har inget emot ett gifte, sa flickornas mor, som tänkte på de många pengarna. Om vi skulle tala med pigan fast det är svårt att dra in andra i sådana saker.

Några dagar efteråt salt pigan och mor Lotta i foderladan och hade ett underligt samtal och

142Lotta bad och trugade. Skulle inte pigan villa gå till Skräbäcken och tala lite illa om Oskar. Säga att hon skulle sluta platsen om det skulle vara så att hon inte fick vara ifred för hans närgångenheter. Men pigan ville inte.

— Men du kan ju aldrig få honom ändå, tyckte Lotta.

— Inte dä!

— Nä, dä kan du inte, men om du går och gör som jag vill så ska du få hundra kronor.

— Pytt, sa flickan, dä kan jag få av Oskar också, om jag gör som han vill.

— Nå, du får hundra nu, å blir dä gifte i Skräbäcken så ska du få hundra till.

— Nä, men ge mej tusen kronor så ska jag ge honom åt Skräbäcksflickorna, vilken som vill ha honom, å prata för skålen också.

Efter en lång överläggning blev det så också, men femhundra kontant och femhundra om det blev gifte. Och så gick pigan.

— Dä är väl inte mycke mä hennes Oskar, sa mor Fina.

— Nä, dä ska alla veta, sa pigan uppriktigt, dä är bara ett han förstår sej på å dä ä fruntimmer.

— Säjer du dä, sa Sofia, som också hörde på.

143— Ja, jag slutar nu den tjugufjärde, för som dä nu ä så kan jag inte vara där. Jag får ju ingen levande ro för hans tramseri.

— Men va ä dä för fel på honom då, undrade Sofia, som lät intresserad.

— Han ä dum, sa pigan med övertygelse.

— Ja, men får han bara en bra hustru, sa mor Fina, så gör det väl inte så mycket, så mycket pengar som han har.

En vecka efter detta flyttade pigan med femhundra i väskan och efter en vecka till for Oskar och Lotta och friade till Sofia, som neg och sa ja. Och nästa vår när ån gick hög och ängarna lyste av liljekonvalj och gullvivor stod det bröllop i Skräbäcken och dagen efter bröllopet kom pigan och hämtade femhundra till och så gifte hon sig med en husar.

144Ville Vikbom.

Vikbom var fiskare, detta och ingenting annat. Rik blev han aldrig. I en fiskarstuga föddes han en gång och i en annan dog han. Under ett kluttäcke sov han sin första natt och under ett annat somnade han bort från sin insats i livet, så egentligen skulle det inte vara mycket att säga om den mannen.

Men i alla fall. Han hade gjort ett gott dagsverke fast få ville erkänna det. Som pojke fick han ligga i och ro åt far sin, som också fiskade. Ro tills han blev så trött och frusen så han grät. Dålig skola fick han, med lite undervisning och mycket stryk. Han kom ju att gå i skolan under den perioden av folkskolans historia då vettet skulle piskas in. Stryk fick han när han kom hem. Han borde ju vara hemma klockan fyra, men kom inte förrän fem och då hade hans far fått vänta med att sätta ut näten en hel timme. Ville Vikbom hade ju äventyrat hemmets ekonomi, på det viset.

10. —

Karlfeldt, N,isse toffelmakare.

145Ja, pojkåren voro inte ljuvliga precis.

Men han växte upp och blev en farlig karl i alla fall och farligast för nejdens flickor. Det var nämligen något av attan bövlar över Ville och sådana pojkar dra fruntimmer. Darrande som asplöv lågo de i hans famn under lördagskvällarnas dans, men de trivdes med det, underligt nog, men kvinnan är sådan.

Att han söp och slogs ocli skrämde vettet ur vanligt stadgat folk brydde de sig inte om, för si Ville var och förblev flickornas Ville Vikbom.

Han kunde vara rar och snäll också. Vidare var han en stor byggmästare. Ingen kunde bygga luftslott som han i stilla sommarkvällar, när han satt under björkarna med en flickunge i knäet. Då skulle han ligga i och tjäna

pengar, bygga en stuga, fin som en herrskapsvilla och då skulle de gifta sig och få små rara barn. Hemmet skulle bli en himmel med salighet under takåsarna.

Och flickan, som satt där, lyssnade med hela sin själ och trodde sig förlovad när de skildes. Men nästa kväll satt Ville under en annan björk, med en annan flicka och byggde på sin stuga.

Men så en dag kom Augusta. Stor och stark kom hon och tog tjänst i Mellangärden och när Ville fick syn på henne så var det hon som kom att sitta under björkarna och lyss. Men Augusta

146var inte drömögd och stämningsfull. Hon skrattade åt stugan och ungarna och saligheten och sa att hon var nöjd med mindre, men skulle det bli kärlek av så fick Ville sluta supa och leva rövare. Och vidare ville hon vara ensam om kyssarna, för i annat fall blev det inga kyssar alls.

Ja detta var lite ovanligt, men Ville drogs till denna kraftmänniska och då fick han finna sig. Han blev så ordentlig att allt folket förvånade sig och en del sa att Ville blivit religiös, på något sätt. Inte svor han heller som förr och folk fick vara i fred.

Sålunda stadgad fick han arrendera ett fiskartorp och på detta blev han gift. Augusta hade ledningen och ledde så det rök om det, men älskade också med en stor, stark kvinnas kärlek. Men inte så, att hon var snar att överse eller bortförklara, nej det var kärlek med reda i.

Och ungar blev det. Om tio år myllrade det kring stugan när Augusta körde ut dem för vädring och i de dagarna hade Ville ingen tid till vidlyftigheter, för Augusta var över honom.

— Kan du skaffa ungar i världen så kan du försörja dom också. Ligg i och fiska.

Söndagarna var det dock lite lugnare. Då satt han nyrakad vid fällbordet och vilade, men näten hängde i nätgården och påminde om morgon-

147dagen och Augusta satt vid spisen med en liten kvanting i knäet. Ville hölls vaken.

Så gick det i många år, men så en vår blev det något ovant i det hela. De brukade tala om det ibland och båda gladdes, för nu var den minsta två år utan att någon ny hördes av.

— Tror du det är slut nu, sa Ville.

— Tala inte om det, sa Augusta, för talar en om trollen så är dom i förstun.

Men sommaren gick och hösten gick och snart så voro de på det klara. Den elfte skulle bli den sista.

— Ja, det är skönt, sa Augusta, men det är tomt i alla fall. En är ju så van att ha ett litet pyre och nu är den minsta snart tre år.

— Ja, si fruntimmer, sa Ville, men han menade inte något illa. Det skulle nog vara som ett erkännande, men Augusta gav katten i vilket det var och snodde med sitt.

Så gick tiden igen och en dag då den minsta var tio år så blev Augusta sjuk en vår. Det var häftigt och svårt.

— Det är lunginflammation, sa hon.

— Ska vi ta hem doktorn? Det var nästan gråt i Villes röst när han frågade.

—- Dumheter, sa Augusta, är det så att min tid är all så är den ocli ska jag leva så lever

148jag — och så dog hon en solig morgon, just som Ville skulle ro ut och vittja näten.

Det blev förstås gråt och jämmer, men allting har en övergång och nu fick den äldsta flickan hugga i och bli husmor.

— Det går inte, sa folk.

— Vad ska det bli för ett hem, sa prästfrun, men de sade så, bara. Ingen höjde ett finger för att hjälpa till. Det var nog Ville och hans flicka som fingo dra lasset, med hjälp av de andra barnen eftersom de började kunna arbeta.

Under denna tid blev Ville vithårig, men han såg sig inte i spegeln utan bet ihop tänderna och högg i och arbetade. Det var nämligen inte bara fiske han hade att stå i, den skulle säljas också.

Men det gick. Barnen växte upp, konfirmerades och drogo ut i världen, bytte platser och kommo hem, foro igen, bytte på nytt och kommo hem.

Men Ville hade hem åt dem, om det nu inte var så överdådigt.

När den sista, den elfte, for var det bara Ville och äldsta dottern kvar och så gifte hon sig.

Nu blev Ville ensam. Larmet omkring honom hade tystnat, det var nästan bara minnen kvar. Men han låg i och fiskade i alla fall, fast inte som förr. Han behövde ju inte så mycket numera. Det var han och katten som skulle leva.

149I tre år gick det på detta sätt, men en söndagsmorgon, när en bonde från byn kom för att köpa fisk, så hittade han Ville sjuk i sängen.

— Det är lunginflammation, sa Ville.

— Tro det, sa bonden och satte sig rådvill på en stol. Ska vi köra efter nån doktor?

— Nää, sa den sjuke. Är det så min tid är all så dör jag, men ska jag leva så lever jag. Men skulle jag dö så hälsa barnen — och så dog han.

Stilla sov han i en säng utan lakan och över sig hade han ett gammalt kluttäcke. Så funno barnen honom när de kommo hem.

Det blev förstås gråt, men allt haver sin övergång och nu har träkorset på hans grav multnat sönder och gravkullen jämnats ut.

Ville Vikbom — ja visst han, fiskaren, erinrar sig folk, än så länge, när det blir tal om honom.

150Jon-Eriks äventyrliga hädanfärd.

Det är väl en sextio år sedan järnvägen kom till Stångådalen. Men den kom inte på en gång utan i etapper.

Först kom ryktet, som ingen trodde på och sedan kom det ingenjörer, som man skrattade åt för inte var väl någon så dum att man trodde på karlar, som mittpå blanka vardagen gick omkring med målade krakstörar och tittade i kikare. Det fick väl vara någon reson i det hela. Men herrar ska väl något hitta på för att få ut sina löner.

Men när rallarna började komma med spadar och spett, då såg det något ut och då ansågs inget omöjligt. Då bryggde torparkäringarna enbärsdricka och sålde kannvis och priset var sju öre. Kaffe såldes också, men för detta tog man fem öre koppen med bulldopp, så pengarna kommo i rörelse. Det fanns torpargummor som inhöstade ända till en krona i veckan på rallarna, om man nu inte ska tala om de, som voro så lyckliga att de kunde ge kvarter åt en eller flera.

151Då blev det tolv skilling för varje natt, pr styck vill säga.

Men det var mera än pengar som kom. Bygden ück ett intresse, något att tala om och vänta på. Man talade om tågen, som skulle komma och man talade mer eller mindre säkert om tågfart och om hur många vagnar ett lokomotiv skulle kunna dra och om hur mycket det skulle komma att kosta att åka mellan stationerna.

Så en dag kom rälsen och när den var utlagd kom det gruståg och nu var nyfikenheten på toppunkten. Så snart ett lok signalerade kom det gubbar gummor ur skogarna, fulla med andakt och häpnad, fnittrande flickor och gängliga pojkar och alla skulle se och beundra.

De gingo förstås inte fram, men de följde med på tryggt håll och på hemvägen talades det och de mera pratföra lade ut texten, ljögo och snodde ihop det hela så gott de kunde och slutklämmen blev alltid, att det var en ny tid som kommit och att världens undergång närmade sig, förty man hade läst profetsior.

En lördag kom Jon-Erik i Bastefall, men ban kom inte som de andra, för han var upplyst om järnvägar genom en

son, som var järnvägsarbetare i Amerika, så Jon-Erik ansåg sig släkt med rallarna och hade två liter rallarvatten i

152rockfickorna. En del hade han i huvudet också, så den lantliga blygheten var svunnen och en talande rodnad färgade hans hy.

Och Jon-Erik var välkommen. Så brinnande bråttom var det inte än alt man kunde hjälpa en bonde med ett par liter brännvin och så spenderade Jon-Erik, söp och skålade och vart fullt pirum, så pirum att rallarna inte kunde låta honom ligga kvar på tuvorna i mossen och därför togo de helt enkelt och slängde in honom i en materialfinka, när gruståget var klart att gå till Oskarshamn. Och där sov han tungt och gott med huvudet på en gammal säck.

Men gruståg gå inte fort och vägen till Oskarshamn var lång, så att efter en tid vaknade Jon-Erik. Först sakta och lite grymtande, precis som hemma i Bastefall, efter en svår dag. Men nu såg han inte fällbordet eller dalklockan eller något annat vant och så . .. va i all världen var det. Stugan skakade på något sätt och så ...

Fort satte sig Jon-Erik upp och hans ansträngning att reda ut situationen var det inget fel på, men förmågan räckte inte. Det blev ett enda surr alltsammans, en dimma och så drog han in i dunklet och ramlade baklänges på säcken och somnade igen. Han var full Jon-Erik, så full att han tappat kontakten

153med verkligheten och för resten så skulle han aldrig kunnat klara ut sin situation även om han varit nykter. Han hade ju aldrig sett ett tåg, aldrig en vagn och visste inte hur det var att åka i en sådan. Och så såg han ju ingenting i detta mörker.

Det var alltså en ren barmhärtighet att han fick somna och sov gjorde han när en rallare, framme i Oskarshamn, öppnade dörren och lyste på honom med en signallykta.

— Nu ä du i himmelriket, sa rallaren och drog i Jon-Eriks ben.

— Hä, kom det från finkan.

Men rallaren var inte hågad att konversera, utan lian helt enkelt drog ut gubben och satte honom på en trappa, vid det halvfärdiga stationshuset.

— Sitt där tills du vaknar, sa han.

På detta gick rallaren och Jon-Erik blev ensam och som det drog kallt från sjön började han frysa och på så sätt återfick han lite av tankeförmågan. Han hörde som i en dröm rallarens ord om att han var i himmelriket och kring detta uttalande kretsade tankarna, växte och födde oro. Något hade hänt, något märkvärdigt hade inträffat och på något sätt kände Jon-Erik, att han var långt borta från Bastefall och vardagslivet. Nya röster hade han hört och det lilla han

154såg omkring sig hade han aldrig sett förr. I något mörkt hade han legal då han vaknade, det tyckte han sig minnas och någon hade dragit ut honom och sagt att han var i himmelriket. Han måtte väl aldrig vara död! Han måtte väl inte omkommit på något sätt, supit ihjäl sig eller så.

På detta stannade tankegången för en stund, men så var han där igen. Nu var han nästan säker på att han var död, men om detta var himlen så var den inte som den skulle vara eller också hade de lagt honom utanför porten på något sätt. Ja han låg nog utanför tills de fingo tid med honom och då skulle någon komma med ett sådant där ljus och lysa på honom igen och kanske säga att han skulle ge sig av till det andra stället.

Nu vaknade han riktigt, för nu kändes det hemskt. Men vara hur det ville så var det väl inte förbjudet att stiga upp och se sig om. Kanske fanns det någon port som han kunde slinka in i eller något ställe, som var lite varmare, för här var det dragigt.

Han kom också på benen och vinglade av, men kunde inte få fatt på några fasta punkter att binda tankarna vid. Han såg ju ingenting heller, bara väggar och hörn av hus och hårda stenar under fötterna. Allt syntes så ändlöst, så

155stort och besynnerligt. Om det åtminstone komme någon han kunde fråga, någon ängel eller någon sockenbo, någon han kände. Han sökte dra sig till minnes vilka som dött den senaste tiden därhemma och det var ju flera stycken och någon av dem borde ju ha kommit hit. Det borde vara så att någon kom och tog emot, men de kanske inte visste att Jon-Erik i Bastefall var framme nu.

Så gick han uppför en backe och uppe i en krök såg han ett ljus och då började han sträva ditåt, men backen var lång och arbetsam och under tiden fick han se en lykta till och mittemellan ljusen såg han en figur, som rörde sig.

Delta var välkommet och nu gav Jon-Erik upp ett illvrål och nästan med detsamma kom figuren.

— Va är dä, sa en främmande röst.

— Jo, dä ä Jon-Erik i Bastefall, å nu är jag kommen, sa han.

— Ja, men inte får du gå här och vråla om nätterna. Du är ju full gubbe.

— Kanske nå lite, medgav Jon-Erik, som tyckte att här var det nog bäst att tala sanning.

— Du ä döfull, sa rösten, å nu får du följa med mej.

— Tackar allra mjukast, sa Jon-Erik och ett par minuter därefter låg han någonslans på en träbänk och sov, sov ljuvt och drömfritt, för här

156var det varmt och bra på alla vis och han skulle ha sovit mycket länge om han bara fått, men frampå morgonen blev ban väckt och fick skriva på papper och svara på frågor och eftersom förhöret pågick klarnade det mer ocli mer. Han hade upplevat saker och ting och nu var han i Oskarshamn. Och han som hade trott ... men det var detsamma, om han nu bara kunde komma hem. Ont i huvudet hade ban och illa mådde han och dum kände han sig och vidare snygg var han inte precis.

Från polisen gick han ut och letade efter något ställe där han kunde få lite kaffe och det lyckades. Där fick han också veta att det gick att komma med ett tåg på förmiddagen och så ordnade det sig så, att han omsider kom hem till Bastefall igen.

Men där gjordes denna resa om så, att den gick att ta med på kalas. Den som ville höra på fick veta, att Jon-Erik blivit bjuden på resa med tåget och att han varit med järnvägsherrarna på hotell och att två av dem kände hans son som var i Amerika och mycket annat i den vägen. Jon-Erik kunde också beskriva hur det var i Oskarshamn och folk lyssnade gärna, för man var ju så lite ute på den tiden.

Året därpå kom Jon-Erik in i det kommunala.

157Giftasbekymmer.

Jan i Hultet var änkeman och Selma var hans hemmaboende dotter och nu var det vår, med allehanda blomster i hagen.

Jan satt vid köksspisen och smorde långstövlarna och i köket slamrade Selma med disken. Det hördes som om hon hade bråttom. Om en stund var hon färdig och i samma veva tog hon ner finklänningen från kroken ocli gick in i rummet för att byta om, för där fanns det en spegel.

— Ska du ut, undrade Jan och sneglade över axeln.

— Ja, va dä så märkvärdigt dä då, kom det näbbigt.

— Nä, du går ju som du vill, medgav gubben lugnt och smetade på stövelskaftet han höll i.

— Skulle tro det, sa Selma och trädde klänningsfodralet över huvudet, å för resten så kanske jag snart går å blir borta för alltid.

— Ska du gå å dränka dej då, kom det lugnt från Jan.

158— Nä, men det händer att jag gifter mej.

— Såå, kom det lika lugnt.

— Ja, du tror det inte far, men nu hänger det på håret.

— Jasså. Finns det nått tok kvar i sockna sedan Nicke i Kvarnbo dog?

— Ja, dä händer det. Anton till exemel.

— Nickes?

— Ja.

— Ja, jag kunde då ge mej tusan på att skulle du tänkas få en karl så skulle dä va där. Men dä va däsamma, ska du gå och fria nu då?

— Nä, tänk att dä ska jag inte, för dä har Anton själv gjort.

— Hå kors, va sa han då?

— Han sa ingenting, för han hade ett brev med från sin mor.

Nu satte Jan ifrån sig stöveln och tittade på dottern.

— Kan dä va möjligt, sa han efter en stund.

— Jo, hon behöver en sonhustru skriver hon och så ber hon mej komma över så vi få pratas vid. Det tör hända att vi gifter oss fort.

— Ja, dä kan ni gärna göra, för något prat om att det är för tidigt kan det nog inte bli.

Gubben Jan fnissade lite elakt i skägget.

159— Va vet du om dä då, menade Selma och knyckte på nacken. Jag kan väl vara lika god som en ann.

— Ja, men han, du Selma. Han är ju ingen människa, han ä ett skickebud.

— Ja, dä va däsamma va han ä, men nu ska vi gifta oss, å du har rotmos på köksbordet ifall att jag kommer hem sent.

Så gick hon och slängde igen dörren med en smäll.

En stund satt Jan och funderade. Var det nu så alt den där Antons mor ville ha hans Selma till sonhustru så blev det nog så, för Selma var lika tokig som Kvarnbosläkten och så var det gården och Selma var om sig. Nu var nog den enfaldige Anton såld och nu skulle Jan bli ensam. Ja han skulle bli ensam och det var ju en sak att begrunda det med. Nu skulle han få styra och ställa som han ville utan att ha Selma i vägen.

— Jädrar i det, sa han och började fundera igen. Det rynkiga gamla ansiktet mjuknade upp och ett nästan ungt leende drog som en vårsky över skäggodlingen.

Jädrar i det, nu kunde han ta till sig en kvinna och gifta sig. Han var ju bara sextionio och kunde få framleva ett tjuguårigt lyckligt

160äktenskap, om det ville sig väl och sömmerskan i Märla skulle nog inte säga nej, fast hon bara var några och trettio. Hon var ju lite halt förstås, men hon satt bra på sin stol vid symaskinen och hon tjänade pengar, å så hade hon nog några hundra. Om han rakt skulle gå över och höra sig för.

När han så funderat lite till tog han ner helgdagsbyxorna från kroken och började klä om. Det gick inte fort, men omsider var han kyrkklädd och då tog han käppen oc.h begav sig av. Jan i Hultet gick friarväg.

Utkommen i hagen satte han sig på en sten. Det gick nämligen en väg rätt upp till änkan i Vikby också och där fanns mera pengar, men så var hon äldre och det var ju inte tilltalande. Sömmerskan var halt, men hon var ung och på det gick Jan med lätta steg över moarna och ner till Märla. Det grämde honom att han glömt raka sig, men det kunde väl inte göra så mycket första gången och så log han och så gick han. Det var som lite roligt det hela.

Framkommen gick han in direkt och hälsade. Han var så säker på sin sak att någon blyg tvekan inte behövde förekomma.

— Jasså Jan är ute, sa sömmerskan och röjde undan på sofflocket så att där blev sittplats.

ii. —

Karlfeldt, Nisse loffelmalcare.

161— Ja, jag ä dä, sa han och satte sig med käppen mellan knäna. Jag har som spasserat lite. Dä ä ju så vackert nu när dä börjar bli vår. En känner sej så ung då, på någe vis.

— Ja, Jan är väl inte så gammal, tyckte sömmerskan och slog vatten i kaffepannan.

— Nä, inte så värst, men förstås att nog är jag stadgad.

— Hur kan Selma må?

— A, dä ska väl vara bra kan jag tro, för dä hörs som om ho skulle gifta sej, så vad det lider så blir jag väl ensam.

— Nä men, va säger Jan, dä va nyheter. Men vem ska hon ...?

— Ja, dä ska visst va i Kvarnbo, som dä hörs, å i dag så är ho där å gör opp.

— Nä! Men hur ska dä bli för Jan då?

— Ja, si dä går inte. Jag måste skaffa mej någon, för dä ä ju koa, å dä ä grisen å husbestyren, så egentligen har jag gått hit för att höra om inte vi två skulle kunna slå oss ihop.

Detta sista kom liksom lite häftigt över sömmerskan. Hon lade från sig arbetet och såg upp på ett frågande vis.

— Ska dä, sa hon sedan, ska dä vara som ett frieri?

162— Ja, hocke som helst, sa Jan. Men ska en flytta ihop så ä dä väl bäst å gifta sej.

Nu svarade inte sömmerskan på en lång stund. Inte för att det sprang friare i Märla alla dagar och nog för att hon ville gifta sig, men hon hade nog tänkt sig en annan man än Jan. Men å andra sidan så kanske detta var sista budet, så hon måste tänka. Det var nog bättre att bli gift med Jan än med ingen alls, å egentligen så var han inte avskräckande på något vis, det var bara det att han var väl gammal, åtminstone åt henne.

— Ä dä allvar, sa hon sedan och såg drömmande ut.

— Ja, inte ser jag väl ut som om jag ville skoja, tyckte gubben.

— Nä, sa hon och såg rätt ut.

— Nå, va säjer lio då?

Jan började bli lite orolig för utgången och stötte i golvet med käppen som i tankar, han också.

— Ja, någon ska en väl ha att luta sitt huvud till, menade sömmerskan och strök upp ena blusärmen, för att visa att det fanns både kraft och hull.

— Ja, så kom då å luta sej te mej, bad Jan så varmt han kunde. Jag ska nog göra mitt, va säker på dä.

163— Ja, må dä ske då, kom det undergivet. Dä har gått fort, men dä kanske blir bra i alla fall.

Nu steg Jan upp och tog sin fästmö i handen och sedan strök han henne med krumma fingrar över håret och ner över halsen och hon böjde huvudet ner över en halvfärdig klänningsärm och fällde ett par tårar i salig hänryckning. Det såg riktigt rart ut det hela.

— När ska vi, frågade sömmerskan och såg upp med ett blygt leende.

— Va för någe, undrade Jan.

— Gifta oss, vetja.

— När som helst, bara jag får Selma ur huset. Till dess får vi väl ha dä som en ljuvlig hemlighet. Jag ska komma hit på kvällera, å så kan vi ju mötas ute i hagen när dä ä passligt.

— Kom du, sa sömmerskan och satte fram kaffe. När hon sedan slog upp kaffe ur pannan ordnade hon det så att hon samtidigt kunde lägga armen om Jans hals och han tog henne stilla runtom höfterna. Det var lite nytt det hela.

— Du ä bra te ta i, sa han.

— Ja, men vi ska spara på det tills vi bli gifta, menade fästmön och på detta dracks det kaffe och pratades om bosättningen och sådant som fästfolk brukar tala om, så det tog en tid innan Jan var färdig att gå.

164Det var så vackert ute i ängarna, fåglarna sjöngo och vårblommorna logo och inom Jan sjöng det också. Jan i Hultet hade friat och fått ja.

När han kom hem stod han en stund och såg på sin stuga. Nu tyckte han alt den borde snyggas upp lite och det skulle han göra. Det skulle bli roligt att gå där och bättra på medan han väntade på kärleken.

När han sedan kom fram till köksdörren så var den öppen och inne i köket var Selma i full fart.

Han hajade till lite, för så hade han inte tänkt det. Var hon redan hemma?

— Jasså, du har uträttat redan, sa han.

— Ja dä har jag, fräste dottern, å någe gifte blir det inte. Käringen vill stå vid makten så länge hon lever, å då får dä va.

— Nä men, va säger du, sa Jan häpen Men nog kan ni väl samsas ändå tänker jag.

— Aldrig i livet, sa Selma. Gifta sej mä en stolle för att gå som piga åt hans mor, dä gör jag inte.

— Men gumman dör nog snart, menade Jan.

— Ja, dä kan väl hända, men då kan jag lika gärna vänta ut henne härhemma, å dä sa jag henne rentut.

165— Jasså, på dä viset, sa Jan, som begrep att här var det inget att göra. Inte här och ingenting hos sömmerskan i Märla. Det skulle inte bli några giften och ingen kärlek i björkhagen och ingen påbättrad stuga. Det skulle bli att gå därhemma och träta med Selma in i det sista.

— Jädrar, sa Jan och stötte med käppen i köksbron och med det gick han. Det var alldeles omöjligt att gå in. Han måste ut i hagen och tänka och medan han gick kom han neråt Märla igen. Skulle lian gå in och förklara?

Ja, det måste han. Lätt kom saker och ting ut, så det var nog bäst att göra klart med en gång. Alltså kiev han på — men nu var inte sömmerskan inne.

Han fick vänta länge innan hon kom.

— Kors, ä du redan här igen, sa hon och log.

— Ja, sa Jan och började tala stilla och under-givet. Han rådde inte för det, men det var så och så och nu gick det inte. Hon skulle förstå och förlåta och något farligt hade ju inte hänt.

— Inte det, sa sömmerskan ilsket. Trodde jag inte på vad du sa och har jag inte varit hos Ester i Näset och talat om det. Ska jag nu gå som ett spektakel för din skull. Ryk å ränn gubbe å tukta jänta din innan hon plågar livet ur dej.

Och med detta slog sömmerskan igen dörren.

166— Men hör på mej, sa Jan och tittade in genom fönstret. Va inte arg, låt mej få komma in en stund.

— Aldrig, kom svaret så övertygande så gubben vände och gick sin stilla gång genom hagen. Nu hörde han inga fåglar och såg inga blommor. Hans vår hade varit och kom aldrig åter och vad kärleken beträffade så måste den

lägga sig ner och dö. Men roligt var det inte.

— Jädrar anfäkta, kom det uppriktigt och med eftertryck.

167Cirkelsågen.

Jag minns som i går då ryktet spreds, att patron Fagerholm skulle sätta upp en såg på ånäset. Nog hade vi hört talas om ångsågar, men sådana lågo långt borta och talades om, som när man berättar sagor. Men nu var det folk i farten och nu skulle det bli såg inpå knutarna.

En dag berättades det att den stora maskinen var kommen. Den gick på hjul, som en vanlig vagn, men det behövdes fem par oxar för att dra den på slät väg. Lite senare berättades det, att man murade en ugn under maskinen och att man skulle elda den med sågspån, färsk sågspån.

— Folk pratar smörja, sa Nisse toffelmakare. Det vet man väl att färsk sågspån inte brinner. Försök att elda med den får ni se.

Men ryktet höll i sig och man sa att sådana herrar, som patron Fagerholm, nog var karl att ordna en sådan sak, om han nu ville och så en dag pep det skrikigt och gällt från maskinen, precis som från tåget. Nu var det färdigt.

168Och nu fick man höra. Den största timmerstock klövs sönder lika lätt som när man skär sönder en kålrot och vidare, att det skulle sågas på nätterna också. Två lag skulle arbeta och maskinen skulle gå i ett utan att vila. Ja det var då för underligt vad folk kunde hitta på.

Så kom då första veckans lördagskväll och då skulle man dit och se vad som var sanning.

Ungdomen gick som till en fest och gamla trötta gubbar, som stått och handsågat golvvirke i sina dar, traskade efter och pratade.

— Dä ä förstås lögn, sa Johan Flink. Inte går dä så fort att såga sönder en stock. Jag har varit översågare i mina dar, så jag vet nog.

— Ja dom pratar, sa gubben Nöjd, soldaten, som också försökt att med en handsåg stå och såga en stock från ända till ända. Dä säger nog till, tänker jag, när di kommer i vresfur.

Sist kommo de gamla gummorna, som inte hade någon egentlig mening om saken, men trodde vad folk sa och gladdes åt det de skulle få se.

Och ute på näset låg sågen, omgiven av ny-sågat virke och från maskinen stack det upp en lång, smal skorsten där ångslagen smällde och drev ut röken.

169— Men du, sa Flink till Nöjd, di har allt fått sönder bra mycket timmer di här dagarna, i alla fall.

— Ja, dä ä allt märkvärdigt, i alla fall. Och gubben Nöjd tittade så han höll på att snava över trädrötterna.

Och så voro de framme, stodo på avstånd och sågo på det märkeliga, hörde tjuten från stock-klingan när den skar in i stocken och det ännu ilsknare ljudet från kantklingan, som matades fortare. Och mitt uppe i all oläten hördes maskinen arbeta, lätt och tungt om vartannat.

Det fanns att både se och höra. Och så var det folket som sprang. Sågaren och hjälpsågaren gnodde fram och tillbaka, fram och tillbaka och kantaren likadant.

— Dom får sno på, menade Flink.

— Men di slipper stå och dra sågen, sa Nöjd.

Under tiden kom det mer folk från anda håll,

så det blev som en ring av människor, men sågen stannade inte, ingen tog notis om besökarna och flickornas små försök att nojsas med bärarna avvisades vänligt. De hade tid nu, men vänta till i kväll, lite senare, efter sex.

Ja, jag ser sällskapet. Där stodo gubbarna i helgdagskläder och med spatserkäppar i händerna, där stodo

gummorna med händerna under

170förklädena och där stodo flickorna i små klungor och fnittrade åt allt och ingenting och där gingo pojkarna och gjorde sina sakförståndiga anmärkningar och alla upplevde de något nytt, något obegripligt och anmärkningsvärt. Industrien hade kommit till deras ådal, även om den var i väst-ficksformat, något nytt började med nya inslag i allmogens vardagsliv.

Så blev då klockan sex och med detsamma hoppade hela åskådarhopen till, för nu skrek ångvisslan ut sin entoniga frihetssång och lita på att det hördes. Flickorna stucko fingrarna i öronen, men logo med nytvättade lördagsansikten så det sken lång väg. Och så saktade maskinen av och med ett blev det tyst. Det var bara lite smällar i brädhögarna kvar efter bärarnas sista bördor och så tystnade detta också och nu fick, den som ville, komma och se.

Men det blev ingen rusning. Man ville inte visa sig nyfiken eller på något sätt imponerad. Nej då, men hur det var så stod Johan Flink snart vid storklingan och funderade och kring maskinen samlades ungdomen. Maskinisten, en munter pojke, hade alla flickornas intresse kring sin märkvärdiga person. Hade han bara kommit sig för hade han kunnat få fästmö den kvällen och fått välja bland tjoget.

171Men han spolade ut sina kranar och slog ut fyren, tog av remmen och putsade här och var, sopade ugnen och gjorde fint, sopade spån på flickorna och fick spån igen och så skrattades det.

Bondpojkarna sågo på, men sa ingenting. Böjde sig snällt för övermakten, tego och ledo.

Under tiden hade de gamla gått hem, men flickorna och pojkarna stannade, för nu ville de ha lite skoj efteråt med sågpersonalen. Där fanns ju en ung kantare och en ung hjälpsågare och så framför allt maskinisten. Försågaren själv var gift och likaså bärarna, men de senare voro unga och från annan ort, så det kunde bli roligt i alla fall. Det var det nya som lockade.

Men nu bodde sågarlaget i olika hem i byn och ingenstädes passade det med lekstuga och så fick det räcka med lite nojs vid sågen och så togs de vanliga pojkarna till nåder på hemvägen, men flickorna tänkte för sig själva, att nästa lördagskväll kanske det blir roligare.

Dansbanan var inte uppfunnen ännu.

En av flickorna, Sara-Greta Olsson, gick dock ensam över skogen till Videbacka torp och vad hon drömde den kvällen vet ingen, men det gick så i alla fall, att hon på senvåren, samma år, alltid hade sällskap med

172maskinisten och om ett år eller så var hon gift med honom som sopade sågspån på henne den första lördagskvällen.

Det finns annan sågspånsromantik än den på cirkus.

173Rätt och orätt.

Det var på hösten i uppfrosten och herrgårdsdrängarna hade kört ihop havren i stora stackar på utmarkerna. Sedan skulle de komma med tröskverket och tröska, det var för långt att köra hem allt som det var.

Valfrid i Sjöbo, som var lite av varje, slaktare, stensättare, snickare och stor barnafader samt dessutom en av häradets förnämste tjuvskyttar, såg den där mängden av havrestackar med förtjusning, för ban visste att dit skulle orrarna komma och spisa frukost. Det var således bara ati smyga sig dit i ljusningen på rnornarna och lägga sig i försåt och så plocka ner de vackra fåglarna eftersom de kommo. Sådant gav inkomster, för Valfrid visste var han skulle sälja dem, fast det var olovlig jakttid.

Så en morgon begav han sig av, byggde en liten riskoja och ordnade för sig på gammal jägar-

174maner och om en stund fick han börja skjuta. Han tjänade sjuttiofem öre i varje skott, för han fick inte mer för orrarna. Men sjuttiofem öre var pengar på den tiden och i synnerhet för Valfrid. Han fick inte mer för att han gick bort och stack ihjäl en gris och det tog längre tid. Ja så fick han ju maten då förstås och ett par supar, men i

alla fall.

När han fällt den sjunde orren sprang det fram en svartvit fågelhund och det var på vippen att han skjutit den också, för den kunde han låta ligga och surna till hösten då den kunde användas till kräftbete. Han åtrade sig i alla fall i sista minuten, för sådana hundar bruka inte springa omkring utan sällskap och rätt vad det var hördes steg och nu vart Valfrid skraj. Tagen på bar gärning i slik situation var det inte gott att neka. Han hade ju talande bevis lite här och var kring stackarna, där de svartblå orrarna lågo och talade sitt tysta språk.

Han kröp i alla fall sakta baklänges ner mot ett dike. Det kunde ju hända att han hade tur och kunde sno sig. Men det hade han inte, för rakt på honom kom patron själv, så nu skulle det väl bli ett kattrakande, men Valfrid hade ju munnen och med den hade han utfört storverk i sina dar.

175— Jasså, det är du som är ute och jagar, sa godsägaren.

— Sir ut så, sa Valfrid.

— Men vet du inte hut. Dels är det ju olovlig tid och dels äro ju mina marker fridlysta.

— Jaa, medgav Valfrid.

— Ja, då måtte du väl begripa alt du begår olagliga handlingar. Det är inte rätt, förstår du.

— Va är det som är rätt då, undrade Valfrid stillsamt.

— Vet du inte vad som är rätt, karl?

— Nä, men jag funderar på det och ju mer jag funderar ju underligare ser det ut. Vi två till exempel äro två människor, som på samma sätt kommit hit till världen, vi ha fått två armar och två ben vardera och vi ha fått till uppgift att klara oss fram på var sitt sätt, men så, då vi skulle starta så fick jag ingenting, inte ens en far, som kunde eller ville hjälpa mej, men patron fick både far och mor och allt som. behövdes. Patron fick allt som inte jag fick och så till slut så fick patron en hel herrgård att klara sej på. Säj, va dä någon konst då att slå sej fram? Jag fick arbete hos en bonde, som sa att han tog mej av nåd och förbarmande och den nåden gick ut på att jag skulle gno från morron till kväll och ta ovett på lediga stunder. Och jag

176gnodde, slet och stod i så jag blev kulig och krokig och måste ta en flicka som hade två barn, bara för att jag skulle få någon, när jag omsider fick ett dagsverkstorp.

— Men Valfrid, du ska förstå . ..

— Nä, jag förstår ingenting. Vi ska vara Vår Herres avbild, påstås det och Vår Herres barn och skyddslingar båda två och en gång ska maskarna äta oss utan att fråga efter om det är en patron eller en torpare di kalasar på. Men det må nu vara som det vill med maskarna, men ä dä rätt att dä ska va så olika i livet? Och så kommer patron mitt opp i alltihop ocli missunnar mej några orrar, orrar som inte är patrons, för dä ä dom inte, strängt taget. Di har flugit från skogen och den är inte patrons. Och så en annan sak, hade patron kastats ut i världen som dräng så vet ingen om patron haft något torp. Det är ju möjligt att han fått ett, men det kan ju också tänkas att han gått som statare eller dräng än i dag och att han också legat och tjuvskjutit orrar, kanske älg också, om han kommit åt.

— Ja ja, sa patron ocli tog en pris ur silverdosan, men ett samhälle måste byggas upp på ett visst sätt, det måste vara någon ordning.

12. —

Karlfeldt, Nisse toffelmakare.

177— Skulle det inte vara ordning om vi hade något så när lika bra allihop?

— Skulle Valfrid kunna sköta mitt gods?

— Nä inte nu, men om jag fått börja som patron har fått, så kan patron ge sej attan på att det skulle bli skött. För resten kanske det är lättare att sköta om ett gods, där allting finns, än ett torp där det inte finns något alls, strängt

taget. A tycker patron som jag, så ska vi ta och bygga upp samhället så att det blir ordning och reda. Patron får tre orrar för att de skjutits på patrons mark och jag tar fyra för mina besvär. En sådan delning kan väl inte rubba samhällsordningen.

— Nää tack, jag vill inga orrar ha.

— Va för dä då?

— Nä, för det skulle inte vara rätt. De äro skjutna på olovlig tid.

— Nä dä förstås, rätt kan det aldrig bli. Tar patron dom så är det orätt, å tar jag dom så är det orätt, å får dom ligga här och ruttna opp, så är det orätt, å hur vi gör så är det orätt, bara för att en enda orättvisa satt det hela i gång och dä va den, att jag sköt dom. Av en orätt handling blir det tio orätta handlingar, å då förstår man, att det är som det är i världen, då man vet att orättvisorna började vid paradi-

178sets port. Dä finns ju en rätt förstås och det är häradsrätten, men den lever på det som orätt är, för annars behövdes den inte.

— Tokfan, sa patron.

— Dito, dito, sa Valfrid och plockade upp sina orrar och gick hem.

179Maja-Lisas gratisresa.

Jag minns knappt Maja-Lisa i Bäcken, men jag vet att hon dog vid nittiosju års ålder och att hon aldrig åkte tåg mer än en gång i sitt liv, vilket får anses underligt då hon bodde rätt nära station. Men den gången hon åkte gjorde hon bort den sporten så pass, att hon blev arg var gång hon hörde tåget pusta förbi nere bakom ladugården.

Det hade nämligen hänt sig så en gång att hon, som varit på en Vimmerbymarknad, låtit förleda sig att gå ner till stationen i stån och se om det gick något tåg. Det var handelsman Åhlström som gjort förslaget för han var alllid i farten när det gällde att ställa för folk.

Som sagt, hon gick ner och hon träffade en järnvägsmänniska, som sa att något tåg skulle det egentligen inte gå, men ett gruståg skulle gå till Storebro om en stund och det var kanske inte omöjligt än att Maja-Lisa kunde få bli med gratis till och med.

180Nu är detta »gratis» en stor frestare, så Maja-Lisa blev energisk och fick tala med stationskarlen som skötte om tåget och denne i sin tur talade med föraren och så vart det beslutat att Maja-Lisa skulle få åka på loket. Men inte inne i förarhytten utan hon placerades framme vid en lykthållare. Där skulle hon sitta med benen dinglande över buffertplankan och runtom henne staplades hennes korgar och paket.

— Jaa, om nu bara detta går lyckligt, sa Maja-Lisa, när hon kommit på sin plats.

— Joo då, sa föraren. Håll er bara i lyktan och sitt stilla. Vi kör inte så fort med gruståg så det har ingen fara. Ni kan sno schalen om huvudet om det skulle dra.

Och så satt Maja-Lisa där som en slags drottning på sin tron och var mycket belåten över tillställningen och över äran att få åka gratis. Järnvägsmänniskor äro allt hyggliga i alla fall, tänkte hon. Vidare tänkte hon på gubben sin, som skulle bli överraskad över att få hem henne så fort och än vidare på, att ingen käring i hela omnejden åkt tåg ännu, för det var ju järnvägstrafikens början på denna Vimmerby—Hultsfreds järnväg. Nu skulle hon få en del att tala om, något att smått skryta med.

— Ja, håll i er nu, för nu kör vi, sa föraren

181och gav en signal, så Maja-Lisa hoppade till och tog hårt om lyktan. Men sedan började det så vackert och sliprarna kommo en och en och kröpo under loket. Det var rätt lustigt, tyckte Maja-Lisa. Hon vågade till och med att se sig om och räkna sina paket, men lyktan släppte hon inte.

Kom det någon och gick på banan så vinkade hon med den lediga handen, för nu skulle folk se en som var ute

och åkte och helst vem det var, för det går lätt så med människors barn att när de bli upphöjda så vilja de också lysa.

Efter en kilometer började det dra kallt och värst var det med kjolarna som inte ville hålla sig stilla. Hon hade fullt arbete med den lediga handen för att hålla dem någorlunda på sin plats, men det blev svårare och svårare allteftersom tåget fick upp farten och ute på Hamra mossar gick det inte alls. Där blåste det värre än någonsin och där gick tåget svindlande fort och så i ett hisnade Maja-Lisa och tappade förståndet, dråsade baklänges och slog skallen i en domkraft, som stod där och med huvudet mellan domkraften och en verktygslåda blev hon liggande på rygg medan en obarmhärtig vind lekte med hennes fyra kjolar.

Vid Hamra grindar gick korgen i ett obevakat

182ögonblick och med den kaffet, sockret och gubbens tuggtobak, klarskinnet och cikoriapaketet och lite längre fram gick vadmalsbunten, som hon löst ut i Abro vadmalsstamp och ännu lite längre fram sillen och strömmingen, så vid Hamra skog var det bara Maja-Lisa kvar där framme på loket och hon såg ut så att banvakt Pettersson höll på att få slag där han stod vid sin stuga och »postade». Ja han såg bara två tjocka ben som gingo som lärkvingar och en arm, som vinkade tämligen planlöst ut mot osynligt mål och detta tog honom så hårt att han drog ut den röda flaggan och gav stoppsignal.

Det blev också stopp och undersökning. Gumman hjälptes ner och bars in i banvaktsstugan och föraren svor på att det var sista gången han lät käringar åka gratis. Han hade inte kunnat se händelseförloppet från sin plats och vart givetvis tvärskraj, då han menat väl och trott att det skulle gå bra.

— Sakramentskade skojare, sa Maja-Lisa och hytte med näven. Det var tacken för resan.

Sedan fick Maja-Lisa värma sig under det att banvakten satte på trallan och for ut för att samla ihop de bortkomna grejorna och när Maja-Lisa sedan fick dem tillbaka så tackade hon och gick, men gick landsvägen. Hon hade för sin del

183gjort upp räkningen med järnvägen, som hon hela livet ansåg som ett den ondes påfund och av järnvägsfolk tålde hon bara banvakten, som hjälpt henne och många gånger höll hon på med honom, att han skulle ta sig en gård och bli en vanlig människa.

184Påskkäringar.

Ja, vi kallade dem så därhemma ehuru de i litteraturen äro mera kända som Blåkullakäringar.

Som en tio års pojke hade jag mycket huvudbry rörande dessa mystiska personer och deras hemska resor i stilla skärtorsdagskvällar. Jag fick nämligen aldrig några uttömmande svar på mina frågor och min vetgirighet var stor. Men så fick jag fatt på August Hellman och han var specialist på fruntimmersfrågor och religionsmystik och han visste.

— Jo, ser du, sa han, påskkäringarna äro sådana som skvallrar och lever rackare med folk och varje skärtorsdagskväll reser dom till helvetet på årsmöte. Då har den Onde instruktionskurs och bestämmer vad som ska göras det kommande året.

Jag minns att jag kröp ihop av skräck inför denna upplysning, men jag måste veta mera och frågade hur de egentligen kommo dit.

185— Jo, upplyste Hellman, de sätta sig grensle över en ugnskvast ocli så bär det av genom luften. Bakpå kvasten ha de en kaffepanna med vatten och kaffe. Eld få de när de komma fram.

— Men vilka är dä då som far? Vet Hellman några?

— Ja, det är inte gott att säga, för de reser på kvällen då andra gå till sängs och när det ljusnar på morgonen så äro de tillbaka.

Jag var som sagt omkring tio år, så det var inte underligt om jag tog varje ord för oförfalskad sanning och när jag

blev ensam med mitt vetande började jag låta tankarna gå vida i bygden, från käring till käring och jag fann nog en del som jag antog skulle kunna tänkas lämpliga för en Blåkullafärd. Jag tänkte också på gamla Maj-Lisa, som jag visste vara innehavare av en ugnskvast, men jag ville dock inte tro att denna gamla gumma skulle ge sig ut på slika äventyr, men för att vara säker beslöt jag att nästa skärtorsdagskväll smyga mig upp till hennes lilla stuga och se. Hade jag tur kanske jag skulle få se hela avfärden och få ett bevis för Hellmans utsagor.

Jag fullföljde också min plan och kom tidigt i väg. Stugan låg ute i villande skogen så det var lite kusligt, men det fick då vara bara jag fick

186visshet. Bakom en stor sten bidade jag stunden som skulle komma. Jag skulle ta gumman på bar gärning när hon rustade till sin kvast och det skulle bli en upplevelse alt se hur hon lyfte och stack i väg över talltopparna. Jag hade ju aldrig hört någon som sett sådant förut.

Jag fick emellertid vänta. Dörren till stugan var stängd och intet liv sågs till och som det började skymma vart jag orolig, för det var inte roligt att behöva springa över skogen hem i mörker. Vetgirig var jag, men jag var också mörkrädd och nu mera än vanligt. Man blir lätt så, på gränsen till det övernaturliga.

När jag sålunda väntat i det längsta så beslöt jag att gå fram och kunskapa. Var Maj-Lisa hemma så kunde jag ju bara titta in och liälsa och var hon inte hemma så hade hon kanske gett sig av lite före de andra, för Maj-Lisa var som lite långsam av sig och behövde god tid.

Så kröp jag fram och smög mig sakta på tå till stugan, tog i dörren ocli fann den stängd. Hon var sålunda faren och någon ugnskvast såg jag inte heller till. Jag såg vidare genom fönstret för att se om kaffepannan stod på spishällen, som den brukade, men den var borta den också. Det var öde och tomt och nu vart jag riktigt förskräckt. Det var halvmörkt i skogen och Maj-

187Lisa var faren till den Onde och jag hade lång och kuslig väg hem.

Lita på alt jag sprang och var det så, att jag saktade av så var det alltid någon skogsfågel som flög upp och satte ny fart på mina små ben. Jag kunde ha sprungit livet ur mig, så sprang jag och när jag kom hem lade jag mig på en berghälla utanför ladugården medan jag hämtade mig, så att jag kunde visa mig för folk.

Jag vet inte hur länge jag låg där, men jag minns att rätt som det var gick dörren upp i mitt hem och ut på bron kliver Maj-Lisa.

Så har jag nog aldrig sett på en människa i hela mitt liv som jag såg på denna gumma just då. Jag var delvis glad över att hon var hemma och inte i väg på den resa jag trott och delvis besviken över att jag inte fått uppleva det jag ville, men något fick jag uppleva i alla fall ty döm om min förvåning när jag ser gumman gå fram till vår snickarbod och där ta upp en ugnskvast, som låg på marken utanför dörren och med den i handen bege sig av genom skogen.

Först stod jag stilla av häpnad, men så i ett rusade jag efter och skrek så mycket jag orkade:

— Stanna Maj-Lisa, stanna och far inte, far inte.

— Va, sa gumman.

188— Snälla mor Maj-Lisa far inte.

— Vart då, sa gumman och vände sig om.

— Far inte te den Onde i kväll.

— Vet hut pojkrackare, kom svaret och därmed gick hon.

Hon for alltså ändå, tänkte jag med gråten i halsen och det hjälpte inte att jag senare fick veta att Maj-Lisa varit hos oss för att få sin kvast lagad. I år var jag övertygad att Maj-Lisa verkligen begivit sig till sammanträdet i helvete och i denna tro styrkte mig Hellman.

— Visst tusan for hon, sa han.

Nu är gumman död och hennes stuga riven, men sannerligen är det inte kusligt att gå förbi den gamla stenmuren än i dag, åtminstone om det är mörkt.

189Horn-Pers äventyr.

Horn-Per var östgöte och bodde någonstädes i Horns socken, men hade sin handel i Vimmerby, där han sålde mjöl och ärter på torget. När han sålt slut tog han en tuting på Bettys krog och skötte sedan om sina inköp, för att frampå eftermiddagen bege sig hemåt.

Så en vår skulle han bygga källare och för delta ändamål behövde han spränga lite sten och skulle han spränga sten så behövde han sprängämne och detta fick han hos handlande Åhlström. Men inte dynamit, för man hade inte fått vana på den farligheten ännu, utan Åhlström sålde sprängkrut i små träkaggar.

Nå Horn-Per köpte en kagge och som ban var lite hårig av sig lade han kaggen så långt bak i vagnen som det var möjligt, menande, att om del small i olaga tid så skulle det inte vara så farligt. Skräcken för sprängämnen var stor i de dagarna.

190Så sa han adjö till bodbetjänten och gav sig av. Vid Vännebjörka körde han i fatt en annan Hornbo och denna tilldragelse kom att firas med en liten klunk ur flaskan, som kluckade i Horn-Pers innerficka. Under pausen kom man att tala om hästaffärer och mjölpriser och andra vardagliga ting och medan man pratade så måste man ju ta en klunk till och när man klunkat färdigt i Horn-Pers flaska så gick kamraten efter sin och så blev det som det brukar i sådana fall. Det är ju inte lördagseftermiddag mer än en gång i vecka, tyckte de.

Om en stund voro de färdiga att börja orda om klockbyte och på den vägen blevo de osams. Per hade en med femton rubiner och den andre hade inga rubiner alls, men ändå ville han påstå att hans klocka var den bästa i norra Småland och södra Östergötland. När rådhusklockan i Vimmerby skulle ställas så kom urmakaren och sa:

— Du, David i Lönningshult, va ä din klocka? Jag har väntat att ställa rådhusklockan tills du skulle komma till stån, så vi kan få laga tid.

Detta ville nu inte Per tro på och så vart det ett dividerande om lögn och sanning och på slutet blev David så i tagen att han tog och välte omkull hela Pers åk med krutkagge och bela

191härligheten och förmanade Per vänligen att plocka upp bråten och ge sig av innan det skedde något mera, för skulle det bli bråk så kunde det hitta på och hända att Pelle blev begravnings-mässig i all hast.

På detta svarade Pelle med att säga upp ett par lån, som han hade hjälpt David med och vidare sa han upp bekantskapen och utlovade stämning till tinget. Vidare skulle Per ordna om att David kom på fattighuset, så fort det blev någon plats ledig, för mer blev det nog inte över sedan Per fått tillbaka lånen och på konkursauktionen skulle Per ropa in klockan för tio skilling.

Då i denna smädelsens stund vart David på ett sju särdeles humör och nu skulle det ske, som ske skulle. Nu fick det gå som det ville, men nu skulle Per ha sin egen betalda krutkagge i skallen och därmed tog David farligheten och lyfte den över huvudet, färdig alt skicka den dit den skulle och han skickade den, men missade och slog den i vägen så att en av laggarna knäcktes. Men något mer hände inte. Krutkaggen var inte hågad att ställa till förödelse just här, mitt i Vännebjörka by och så i samma veva kom det folk, som undrade vad det var som stod på.

— Dä ä ingenting, sa Per och började ställa

192till rätta med sitt åk. Men David tog saken på ett annat sätt och kom i bråk med besökarna. Lovade högt och rent alt ödelägga hela Vänne-björka på tio minuter, om det var så, att så skulle vara. Han hade slagits med smålänningar förr, fast gumman hans var småländska.

Under allt detta resonerande kröp Per upp i sitt åk och gav sig av. Han var ju storbonde och satt på tre fjärdedels mantal, så inte passade det honom att vara i slikt sällskap. Ville David skaffa sig stryk så var han karl att göra det själv och ville karlarna i Vännebjörka klå honom så hade de Pers välsignelse. Men titta sig tillbaka i kröken och

hytta med piskan det kunde lian ju kosta på sig, för att visa att han inte var rädd.

Så satt Per och åkte och funderade på om ban skulle ödelägga David och hans släkt för evärdlig tid, ta ut stämning och sätta honom i konkurs, få honom på fattighuset, och på pin rackartyg sända honom en femma var julafton. Men kommen en bit upp i skogen glömde han att tänka på David, glömde allting och somnade i en rätt bekväm ställning. Men det betydde ingenting, just då, för hästen hittade och traskade villigt hemåt. Men innan Per med sitt åk kom så långt skulle mer hända. Och det som hände

13. —

Karlfeldt, Nisse toffelmakare.

193var, alt David omsider kom i väg från Vänne-björka, efter att ha fått allvarliga förmaningar att iakttaga ett bildat och belevat sätt nästa gång han drog igenom dessa bygator, för i annat fall var det nog hälsosammast om han ville fara över Sjundhult och den vägen. På vilket David svarade alt om det så funnes lika många bönder i Vännebjörka som det fanns gärdsgårdsstörar, så nog skulle han fara den väg han ville och fara miltpå dagen och ensam, utan så mycket som en piska eller en butelj.

Men när detta var sagt kom en utvuxen dräng fram och knöt näven liksom av en händelse och då for David. For i ilska och körde som en blådåre. Vid Korsnäs kvarn tappade han hästtäcket och vid Djursdala grimman och hösäcken och just vid länsgränsen, en bit från Källeberg, hann han upp kamraten Per, som satt och nickade medan hästen hans tog ett steg i dag och ett i morgon.

David saktade också av nu och satt och tittade på gubben han hade framför sig. Nu skulle han kunna göra honom ett rackarspratt och framme vid vägen, som gick till några torp inne i skogen, skedde det. Här var en grind över landsvägen och här ombestyrdes följande:

Först körde David förbi med sin häst genom

194grinden. Sedan tog han ifrån Pers häst och ledde den också genom grinden, varpå grinden stängdes. Nu tog David och drog fram Pers vagn, så att han kunde köra skakeln genom den stängda grindens slår och sist sattes Pers häst för på andra sidan grinden, så att Per och vagnen var på ena sidan grinden och hästen på den andra.

Det var en sjusärdeles extra fin tillställning tyckte David, när han gick och beskådade sin uppfinning och upplivad av framgången beslöt han även vidtaga lite andra åtgärder. Sålunda tog han och hällde ut lite krut ur kaggen, som låg bak på Pers åk. Ordnade till en krutrand, som gick från åket och utför en bräda, ner på vägen och så en bit på vägen också och när detta var ordnat tog han ocli tände på i krutrandens stjärt, så att säga och sedan sprang han. Sprang av alla krafter, hoppade över grinden och upp i sitt åk och sedan bar det av. Det var ju inte nödvändigt att han var närvarande, tyckte han, för det som skulle ske det skedde nog ändå. Nyfiken var han inte heller, för tids nog skulle han få veta hur saken avlöpt. Nu skulle Per få se på attan. Var han inte väckt förut så skulle han nog bli nu. David log i sitt syndiga sinne.

Så hände sig vidare att länsman kom åkande. David mötte honom och lyfte på hatten och vart

195i hast tvärskraj, men hann inte tänka ut vad som nu skulle ske eller eventuella följder, för i ett rykande for länsman förbi och i nästa ögonblick hände det. Ja, David såg ingenting av det, men länsman såg. Först en sol, som fräste till någonstans bortom grinden, sedan en tät rök och ur denna rök kom det först fram en vettskrämd häst och sedan en till oigenkännlighet svart gubbe, som satt på ett åk.

Det tog en stund innan länsman började begripa, men så om en stund begrep han ingenting igen. Mycket hade han sett under ett helt livs utredningar, men detta var något extra. Att det brann i bakvagnen hos Per, det var nu inte underligt, för sådant kan förekomma, men att hästen med skakeln kunnat komma igenom grinden under det att vagnen och Per var på den andra sidan, det var det som länsman inte begrep och Per begrep inte heller.

— Men så här kan det väl inte vara, sa Per och rev sig i huvudet.

— Nä, dä tycker jag också, sa länsman och letade i fickorna efter ett papper, för nu skulle han skriva protokoll,

men han hittade inget och så började han och Per dryfta situationen, men något annat resultat blev det inte än att de hjälptes åt att ställa det hela till rätta.

196— Skulle man kunna antaga att du sov, undrade länsman.

— Nä, jag satt å körde, sa Per, rädd att det skulle anses missrekommenderande på något sätt att hålla sig till sanningen.

— Och så med ens hände det?

— Ja, i tvärhast, kan en säja.

Det var sedan två mycket fundersamma gubbar, som skildes vid den grinden och i åratal efteråt drogo de sig för att köra fram här i mörker.

197En kärleksnatt i Hjärpekullen.

Jag minns Janne i Hjärpekullen. Han var liten och satt, hade små kloka ögon och ett glänsande födgeni. Jag tror att han gifte sig i Rumskulla och fick nära tvåtusen med gumman, fast han själv bara var en enkel torpare. Därtill fick han en hustru som kunde sitt och en del av hans också och vilken av de två som var starkast brukade folk undra över.

Hon var nog en fem tum längre än gubben sin och då, när jag blev bekant med henne, var hon dubbelt så tjock.

Dessa makar, som jag lärde värdera, fingo bara en dotter, Fina. Men vilken dotter. Jag har aldrig skådat en sådan kvinna, mer än hon. Hon var lika lång som socknens längsta karl och grovleken var det inget fel på. Men hon var inte otymplig för det utan rätt proportionell. Stark var hon också, vilket drängarna fingo erfara som ville nojsa med henne. Jag minns en, som hon helt flytande langade över en gärdsgård. Se Fina

198tålde inte trams. Hade det varit allvar så kan ju hända att hon gjort som andra flickor och blivit gift, men i ärliga friarärenden kom ingen. Hon var dem för mäktig.

Fina tyckte också att ortens karlar voro en hop krafs och drömde om att någon gång få tag i någon som var henne värdig och det var synd att denne aldrig kom, för då kunde Fina blivit stammoder för ett släkte som skulle gjort Småland heder och ökat medellängden.

Jag vet att Fina sörjde över sin storlek och sin håg för de stora och mest sörjde hon nog då föräldrarna dogo och hon blev ensam på torpet. Inte för att hon var i så stort behov av hjälp, men ändå. Det är inte gott för en stor och stark kvinna att gå ensam i alla sina dar. Hon var också moderligt öm och tyckte om småbarn och de tyckte för övrigt om henne.

Men så en dag hände något. De ryska såg-filarna strövade omkring i trakterna ocli misshandlade folks vedsågar och slipade knivar och tiggde mat och husrum. En liten en kom till Fina. Han var mörk, hade små lustiga mustascher, långstövlar och en rysk blus, grå byxor och en liten skärmmössa.

Fina log emot honom där han stod i dörren, för hon kunde inte annat. Han var ju så liten

199som en stor docka bredvid henne och så kunde han ju inte tala rent ännu, tyckte hon. Men hur det var så gjorde han klart för henne att han ville fila vedsågen och att han var trött.

— Stackars liten, sa Fina och lät honom fila medan hon gjorde upp en brasa i rummet och såg till att hon fick fram lite mat. Det var rakt roligt att hjälpa den lille knatten och om en stund så satt han där och åt och sökte tala det lilla han kunde. Det blev förstås mest ryska, men Fina nickade förstående till allt och ryssen åt och log med sina vackra vita tänder.

Sedan skulle han gå, men det var kallt ute och varmt inne så han blev sittande. Satte sig för övrigt på mattan vid spisen och där fick han sitta medan Fina gick ut och skötte om sina djur för kvällen och när hon kom in så sov stäppens son, lugnt och gott i värmen.

— Stackars liten, sa Fina och satte sig på en stol bredvid honom och rätt som det var lutade han sitt huvud mot

hennes knä, precis som ett barn skulle gjort, om hon haft något. Och han fick sitta. Fina strök konom stilla över håret och lät fingrarna sakta glida i de ostyriga lockarna. Kvinnor älska sådant och Fina var kvinna.

I denna stund kände hon något varmt slå upp inom sig och hon började överväga om hon

200skulle behålla karlstackaren. Han var ju liten och spinkig, men han behövde henne nog och kanske han skulle växa lite om han fick det bra. Och köra ut honom denna kväll det kunde hon då inte. Nej, hon skulle ta in kläder och bädda åt honom i dragsoffan, ge honom mat och kaffe och se till att han hade det gott. Och så klappade hon honom sakta på kinden.

— En sån liten behändig en, sa hon.

Det blev också bäddat och stökat och snart sov ryssen på fjädermadrass och log stilla i sömnen. Men Fina kunde inte gå och lägga sig. Hon måste gå och titta på sin gäst då och då och ibland hade hon ganska svårt för att låta bli och smeka honom. Han var ju en karl förslås, men han var ju ett barn på samma gång, för en sådan kvinna som Fina.

Och när hon sedan kröp ner i sin bädd ute i köket så låg hon och lyddes på ryssens andetag, det var så nytt att ha sällskap och tystnade han så blev hon orolig och måste upp och stoppa om honom. Det var ljuvt att ha ansvar för någon som behövde henne.

Sedan låg hon och tänkte på, att i värsta fall så kunde hon ju vara belåten med en sådan där stackare. Det var ju alltid något, om han nu bara kunde tala som folk. Han skulle inte behöva

201göra något tungt arbete. Nog kunde han väl gå och ställa lite i ladugården och bära in lite ved och sådant.

Så rördes det där inne och då måste hon upp. Han kanske vaknade och ville ha något att dricka eller kanske han blivit sjuk.

Men ryssen sov som en ung liten prins på sina rena lakan och stilla strök hon honom över pannan ocli gick till sitt igen. Det var en orolig men ljuvlig natt. Det var ju så längesedan Fina hade haft någon att beskydda och ordna för. Mor var den sista och nu längtade hon att få uppoffra sig och hjälpa.

När så morgonen kom gick Fina ut och ställde i sin ladugård och då hon kom in var ryssen uppe och klädd och när han fått lite mat rustade han sig för att gå.

Det var ju inte så Fina hade tänkt det, men vad skulle hon göra? Inte kunde hon klargöra för honom att han skulle stanna och inte visste hon om ban ville och så gick han utan vidare. En liten avgudabild av något slag fick hon som tack för gästfriheten. Det var allt.

Men i år gick Fina och tänkte på sin lille ryss. Ja, jag tror att hon tänkte på honom när hon efter många år dog, stilla, ensam och trött

202av år en stilla vårmorgon. Han var nog den som kommit hennes hjärta närmast, för han var karlen och barnet i en och samma person. Det skulle ha varit något för henne att få sätta honom på sitt knä i stilla kvällar och leka med hans hår. Men inte ens detta fick hon.

203Kvällsarbete.

Gubben Johan på Asen hade en gädda i kallvattenkällan. Var gång jag gick dit för att hämta vatten eller dricka, så såg jag gäddan slå där och glo, vicka på stjärten och glo igen. Det var nästan som om hon ville, att jag skulle hjälpa henne att tyda livets gåta, vilket nog var detsamma som att förklara för henne, varför hon skulle stå där i källan och glo år in och år ut.

Men jag var ung då och visse inte om några livsgåtor, och således tog jag min vattenhämtare och gav sjutton i gäddan. Ibland kunde det nog hända att jag funderade över, varför hon skulle stå där. Men resonerade som så, att någonstans ska ju en gädda vara, och då kunde hon ju lika gärna stå här i källan som ute i ån eller i någon sjö. Johan kanske tyckte om att se henne och så kunde det ju också hända att gäddan höll vattnet rent på något vis.

Det var emellertid inte så. Det är i regel aldrig som en tror att det är här i världen, utan mycket krångligare och mera invecklat.

204En vår fick jag veta vad gäddan skulle vara till. Detta hade jag inte kunnat räkna ut själv och den som är intresserad kan få veta det.

Jo, en kväll sa Johan till mig att jag skulle få bli med om något roligt, men vi skulle vänta tills att det blev månljust framåt åttadraget, och i den lämpliga stunden tog Johan en spann med sig och gick till källan. Först log han spännen full med vatten och sedan körde han ner handen i källan och fiskade upp gäddan och lät henne glida ner i spännen. På delta tog han fram en meterlång käpp, i vars ena ända satt en snara av grov mässingstråd och en gammal säck.

I förstone tänkte jag, att Johan ämnade sig ner till ån för att dränka gäddan, men som jag valrätt så intelligent insåg jag genast mitt misstag och grubblade vidare på vad som komma skulle. Och det kom. Vi två vandrade ut över markerna. Johan före med gäddan och spännen och jag efter med snaran och säcken.

Vi följde åstranden och när vi kommo till en nyplöjning, började Johan gå på tå, och därmed blev det hela mystiskt. Tysta som Egyptens präster smögo vi fram över plogfårorna och stannade vid en udde, där ett täckdike rann ut från åkern och ner i ån, och därmed voro vi framme, efter vad jag kunde förstå.

205Nu stack Johan ner handen i fickan och fick fram något besynnerligt, som såg ut som en liten sele, och det var det också. Sedan tog han upp gäddan och selade på. Det var en synnerligen invecklad historia, men när det var färdigt, släppte han ner gäddan utanför dikesmynningen och tjudrade henne vid en björkbuske med så pass långt rep att gäddan hade gott svängrum och hon svängde sig också. Det blev ett fasligt liv i vasskanten och vi två, Johan och jag, stodo på land, väntansfulla, för något mer skulle väl inträffa. Det var nog inte meningen att bara rasta gäddkräket.

Så började Johan sakta lösgöra snaran från säcken och med den i handen ställde han sig i beredskap. Jag ställde mig ett par steg ifrån, halvt förskräckt inför det som jag inte kunde begripa. Prata var förbjudet, så jag fick endast tänka, och mot det mystiska i hela tillställningen stötte mina tankar som mot en mur. Och över oss drogo lätta moln, som då och då gömde undan månen, och i sådana stunder var jag kuslig till mods.

Minst en timme stodo vi där som statyer och ett par gånger smög Johans näve ner i byxfickan för att håva fram mässingsdosan, men åtrade

206sig och lät dosan ligga. Det var inte tid med lekamliga njutningar just nu.

Men så med en rykande gång hände det som skulle hända. Johan, som placerat snaran mitt-för dikesmynningen, kände ett ryck i käppen och ögonblickligen högg han i och drog. Men där nere i vattnet fanns något som drog där också och inte bara drog utan levde en attans rövare, så att jag antar att den tjudrade gäddslackaren kände sig ganska enkel, mitt uppe i leken som hon var. Ja, jag kände mig enkel jag också, för det var inte måttligt med bråk. Johan pustade, vilade ett ögonblick och så var han i farten igen, drog i sitt spö och vred och vände på kroppen som om det varit han som satt på något slags krok. Han måste med i bukterna, passa och parera, släcka lite på snaran och hala in allteftersom det passade, och under allt detta utförde han en krigsdans, som borde filmats, ocli rätt som det var stod jag också och vred på mig. Ja, det var ett äventyr.

Kanske höll Johan på i en timme, kanske två, men rätt som det var drog han upp något långt och svart ur vattnet, fick tag i säcken ocli kastade den över djuret. Lindade in det så gott han kunde med ena handen. Den andra höll ett fast tag i snaran vid djurets hals. Till slut hade han

207djuret i famn, men i samma ögonblick började en ny cirkus. Djurets bakben voro fria och klöste och rev av hjärtans lust. Först rök Johans byxknappar, sedan rök den gamla klockkedjan och med den gick klockan all världens väg. Sedan spolierades byxorna ocli ho vet hur det skulle ha slutat, om inte Johan i samma veva snavat och dragit baklänges i en grop, där han sedan låg, fullkomligt hjälplös. Man kan nämligen falla så ibland, att man inte kan hjälpa sig själv, och därtill hade han djuret i famnen och därmed sysselsättning. Ocli bredvid stod jag

och såg förmodligen dum ut. Det var ju så händelserikt och besynnerligt allt, att jag inte hann med. Johan sa inte heller något. Han var tyst som muren och bidade sin tid. Hans plan var att i stillhet låta sitt byte avlida, innan något annat behövde ske, så egentligen lågo de två i bister envig och båda hade sina åsikter för sig själva. Djuret rev och klöste och Johan höll i snaran och bet ihop tänderna. En skulle segra, så pass begrep jag, men vilken var jag inte riktigt på det klara med. Och mitt uppe i eländet gick månen i moln och ett sakta regn började falla. Jag kunde ha haft roligare på sätt och vis. Läsaren får betänka att jag inte hade den minsta aning om, vad det var för en farlighet, som Johan kastat sig i strid med.

208Men långt om länge blev det tyst i gropen. Det var så tyst, att jag trodde att de två somnat. Sedan trodde jag att de tagit kål på varandra, och med denna senare tanke blev situationen sådan, alt jag var betänkt på att ge mig av från hela tillställningen. Jag var ju inte mer än en tolv års pojke och med fädernas skräck för onda makter i blodet. Måhända var det själva djävulen, som kommit från underjorden och tampades med Johan i gropen, och i så fall skulle det nog bli min tur, när Johan fått sitt, så det var nog bäst att fly. Men då sa Johan något om att han ville ha hjälp.

— Han har fått nog nu, den attan, sa han.

Ja, detta budskap var ju hugnesamt, men att

våga sig fram till gropen var en senare fråga.

— Ta å håll här, sa Johan.

— Var?

— I snaran. Håll stadigt, för ingen vet...

Och jag tog tag och höll, medan benen darrade

under mig, och på detta kravlade sig Johan upp, en ful och mycket illa medfaren gubbe. Men han var belåten i alla fall och fick djuret ner i säcken, vilken ordentligt knöts till. Sedan tog han upp gäddan och lade den i spännen och så voro vi klara att gå hem.

14. —

Karlfeldt, Nisse toffelmaJcare.

209Under vägen hem undrade jag stilla, vad det var för ett hemskt djur, som vi knogade på.

— Vet du inte dä, pojke?

— Nä.

— Dä ä en utter, vetja.

— Ja, en utter, vetja, upprepade jag för mig själv och kände mig kavat över att ha fått vara med på ett slikt äventyr. Jag vågade till och med att gå ensam till källan och släppa ner gäddan, som skulle stå där och glo till nästa utterkväll. Nu hade jag ju listat ut gäddans livsuppgift också.

Men då jag sedan skulle skryta med min nattliga bravad, fick jag inga vidare intresserade åhörare. De gamla gubbarna i ådalen ansågo tydligen, att sådana äventyr voro vardagshistorier, och nu begriper jag att de voro så. Det torde dock finnas många av mina läsare, som inte äro lika bevandrade i den jaktgren jag här berört, och till dem lär jag ut utterjaktens invecklade teknik.

210Medan ådalen sov.

Nisse lade ut nät i Stångån. Men bara framför sitt ängslott. Började på pricken vid rågåkern och lade ut till nästa rågång. Han stod en stund och funderade om han skulle sätta ut en bit till, på Pelles vatten, men i sista ögonblicket drog han upp pinnen och rodde i land, in på sitt, för det rörde sig i buskarna bort mot Kvilleberg.

Tyst och stilla rodde Nisse och krokig och försiktig smög han sig in i en albuske. Det var ju onödigt att visa sig.

Fåren något, tänkte han, så är ju onödigt alt visa det och väcka avund.

Om en stund kom Pelle i Kvilleberg. Han kiev försiktigt i starrgräset och såg sig om, men märkte ingenting. På sin äng lade han av nätbördan och gjorde sin båt i ordning. Tittade då och då uppåt skogen och bort mot Nisses vatten, men fann ingenting störande och så rodde han ut. Började längst bort vid sin ängkant och rodde i krokar medan näten runnö ut, och när han kom till Nisses kant, tog han sig en funderare.

211Skulle han ta och lägga lite på grannens vatten också eller skulle han låta bli? I sista stund tog han dock upp pinnen han stuckit ner och flyttade den in på sitt. Man kunde ju aldrig veta.

Så gick han i land och hukade ner sig, kröp ner i en albuske och redde till åt sig. Det var sed att ligga kvar till på morgonsidan, för det var en bra bit hem.

Så låg då Pelle i sin buske och Nisse i sin omkring tjugu meter från varandra. De hade gamla säckar under sig och högt uppe hade de den blå natthimlen med svaga stjärnor.

Nisse låg och plirade bort mot Pelles buske, för han visste ju hur det var och det kändes tryggt på något vis att ha en granne, men Pelle låg oveten om Nisses närvaro och kände sig lite kuslig i ensamheten. Han hade dock bössan med sig och med den vid sidan somnade han och drömde om fulla nät och god fiskelycka.

Men frampå natten vaknade han vid ett underligt ljud, som han inte var människa att förklara, och inte kunde han lista ut varifrån det kom. Det var kallt i busken, men nu blev Pelle varm i en hast och varmare blev han, när han kom att tänka på, att just här hade en vettvilling tagit sitt liv en gång. Det var en lång och hemsk historia om ett mord och ett självmord. Och här

212på strandbanken hade liket flutit upp en vår och ljudet han hörde var just ett sådant ljud, som ett spöke lämpligen kunde ge ifrån sig. Det stönade och skorrade och lät som överjordiskt på något sätt. Pelle kröp ihop och gjorde sig liten men kom inte ifrån eländet. Och till råga på allt började kärrfågeln skrika och leva om och det lätet var inte heller uppmuntrande. Det lät så hemskt klagande, tyckte Pelle, precis som om det hörde till spöklillställningen.

Nej, Pelle kunde inte ligga och höra på. Sakta reste han sig och såg sig om, men såg ingenting. Det var ännu mörkt, tyckte han, så mörkt att alla onda andar kunde leva hur mycket som helst. Då satte han sig och tog bössan i knäet-Blev det för olidligt, så fick han väl gripa till vapen och skjuta ett skott och fem skott hade han, så nog skulle det bli strid innan Pelle gav sig.

Men det var kusligt. Va sjutton skulle han ligga här för? Det var väl inte så illa riksviktigt med fisket. Han hade ju en stor gård och fullt upp med mat, och så låg han här och utsatte sig för dumheter och förskräckelse. Så kom han att tänka på sjörået och vart tvärskraj. Ja; något var det, något illasinnat, och ingen människa att ty sig till. Va i hela fridens namn skulle han

213göra? Skulle han hoppa upp och sno hem? Men det bar emot det också. Han kunde ju få den fule i hälarna och springa ifrån själen, för sådant hade hänt, hade han hört. Folk får skräck och springer tills dom dör, och efter kommer den Onde och tar själen. Och själen ville Pelle ha kvar även om han än glömt att sköta den.

Men just då tyckte han sig höra att ljudet kom från ett visst håll, inne från Nisses skift, och när ban lyssnat en stund, kom det för honom att det kom från en albuske, en stor albuske vid en dikeskant.

Nu kändes det bättre, för nu var fienden utspionerad i någon mån. Nu var det bara att ha ett öga på busken och det började gå bra, för nu ljusnade det något.

Så låg han på lut och kikade på busken så gott han kunde, och ju mer han tittade, ju underligare blev det. Inte annat än han kunde se, så bildades figurer där i busken, hemska figurer, som rörde på sig och pekade på Pelle allt under det att det hemska ljudet fortfor med samma styrka. Något ögonblick då och då tystnade det, men så tog det vid igen. Det var nog inte en ond ande utan flera, en hel härskara, och nu kände sig Pelle liten och började bedja en liten bön om syndernas förlåtelse och om hjälp

214mot all djävulens makt. Men det syntes inte vilja hjälpa mycket. Häxdansen i busken blev allt vildare, tyckte han, ocli då den aldrig tog slut, började Pelle känna hur han darrade i hela kroppen, och så i förtvivlan tog han och siktade på busken och sköt ett skott.

Det small bra, men olåten i busken lät sig inte bekomma. En del fisk hoppade till i ån, det var allt.

Nu vart Pelle vettskrämd och sköt igen, ett skott, två skott, men busken var lika full av onda andar som förut och ljudet kom i alla fall.

Dä va då attan, tänkte han och lät två skott till gå mot andarnas högkvarter, men resultatet var detsamma och nu blev det kusligt på allvar. Nu hade han ju inte den trösten, som en laddad bössa i alla fall ger, och benen skulle aldrig bära honom, hur gärna han än ville springa. Hela gubben skalv som ett asplöv och Pelle, som inte kunde minnas att han gråtit i hela sitt liv, kände hur tårarna trillade utför skäggstubben. Nu skulle han ha kunnat ge bort hela Kville-berg för ett kraftigt handtag i nödens stund, men oförmögen till allt, gav han sig till att skrika så det hördes över hela ådalen. Men ådalen sov, gubbarna, käringarna och hundarna sovo och Pelle började se djävlar i varenda buske, små

215rackare och stora lunsar, och till råga på allt var han så gott som förlamad. Han tänkte inte på gumman sin, inte på barnen och gården, bara på att han lånat bort sextio kronor åt en lorpare utan revers, och skulle nu den Elake ta honom här ute på kärrängen, så skulle nog inte torpar-rackaren betala tillbaka beloppet. Men det var detsamma, tänkte han sedan. Då var han borta och då kunde käringen hans inte ställa honom till ansvar och det var ju en tröst, men en liten tröst i en svår stund.

Så bad han igen. Bad om nåd och förskoning. Nog var han värd att sluta så som det såg ut att sluta, men fick han bara uppskov, så skulle han nog bättra sig och bli en hedersam karl. Ja, han lovade att bli den bästa i socknen och fisket skulle torparna få gratis. Våren så goda, skulle han säga, ta redskapen och allt som finns, fiska och stå i, ni behöver fisken. För resten tänkte han sedan, det är ju bara braxen å mört i huvudsak, så det är dem väl unnat.

Medan han sålunda började ordna för sin bättring, rörde det sig påtagligt där borta i albusken. Till sin förfäran såg Pelle att en figur, rakt lik en människa, kiev upp och sträckte på sig. Ilan slarrbligade vidare och såg att det var en mans-

216person och han såg vidare till sin stora undran, att det var grannen Nisse.

Nu snurrade det alldeles runt för den stackars Pelle. Där stod ju Nisse livs levande och här låg den tomma bössan, som tömt ut hela fem

skott i Nisses buske, och ändå —-det var

sannerligen underligt. Men hur underligt det än var, så måste Pelle upp. Nu var han inte rädd längre och nu måste han få träffa en människa. Så han kiev upp på svaga ben och vid dikeskanten möttes gubbarna.

— Ä du också ute, sa Nisse.

— Jaa, å du mää?

— Jaa. Å byssa har du mä dej?

— Jaa.

— Jasså.

Så gingo gubbarna var ocli en till sitt fiske och var och en gick sin väg hem. För Nisse var det ju en naturlig sak, men Pelle liöll på att grubbla sig fördärvad. Skulle det kunna vara en möjlighet att han skjutit fem skott på Nisses nattkvarter utan att åtminstone väcka honom? Och hur det skulle blivit om han träffat, tordes han inte tänka på.

Men Nisse han tänkte bara på att komma liem och få gå till vila en stund till, för han kände sig lite trött i kroppen, och sedan han fått lite

217kaffe, lade han sig och snarkade på som vanligt. Pelle däremot gick samma dag och tog revers av torparen på

de sextio kronorna och sade samtidigt till om, att tjuvfiske på gårdens vatten var strängeligen förbjudet.

218INNEHÅLL.